

ZBORNİK RADOVA
I SAŽETAKA

16. okrugli stol za školske knjižnice:
Školska knjižnica u funkciji odgoja

Hrvatsko knjižničarsko društvo

Zagreb, 2026.

16. okrugli stol za školske knjižnice

Školska knjižnica u funkciji odgoja

16. okrugli stol za školske knjižnice

Školska knjižnica u funkciji odgoja

Zbornik radova i sažetaka

uredile Nataša Mesić Muharemi, Anja Kučan Buterin i Anita Pešut

Hrvatsko knjižničarsko društvo
Zagreb, 2026.

Elektronička izdanja Hrvatskog knjižničarskog društva
ISSN

Nakladnik
Hrvatsko knjižničarsko društvo

Za nakladnika
Jasenska Pleško

Urednice
Nataša Mesić Muharemi, Anja Kučan Buterin. Anita Pešut

Lektura i korektura
Anja Kučan Buterin
Nataša Mesić Muharemi
Marija Miletić
Adriana Turić Erceg

Urednički odbor niza Elektronička izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva

Tanja Hercog
Filip Horvat
Ivana Turk

Glavna urednica niza Elektronička izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva

Merien Hadrović

Pristup:

<https://izdanja.hkdrustvo.hr/drustvena/di/catalog/series/elektronicka>

ISBN

Školska knjižnica u funkciji odgoja

16. okrugli stol za školske knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva

3. listopada 2025.

Organizatori skupa

Hrvatsko knjižničarsko društvo
Sekcija za školske knjižnice

Suorganizatori skupa

Knjižničarsko društvo Rijeka
Gradska knjižnica Rijeka

Organizacijski odbor

Madlen Zubović
Anja Kučan Buterin
Anita Pešut
Sandra Vidović
Marija Miletić
Ksenija Sobotinčić Štropin

Programski odbor

Jasenka Pleško
Sara Semenski
Anja Kučan Buterin
Tatjana Šijaković Katarinček
Adriana Turić Erceg
Nataša Mesić Muharemi

Sadržaj

Recenzirani radovi	10
Knjižnica bez granica: zavičaj slobode i propitkivanja	11
Kruženje znanja - “zeleni” odgoj u školskoj knjižnici	20
Baština kao inspiracija: kreativno buđenje priča	28
Uloga školske knjižnice u izgradnji inkluzivnog odgojnog okruženja	45
Društvene igre u školskim knjižnicama kao strategija za razvoj socijalnih i kognitivnih vještina.....	54
Školska knjižnica i odgoj za održivi razvoj.....	72
Provođenje projekata i poticajno ozračje u školskoj knjižnici usmjereno na razvoj samopouzdanja kod učenika	98
Emocionalna avantura kroz čitanje - razvijanje emocionalne i čitalačke pismenosti u školskoj knjižnici.....	107
Igrom do dostojanstva.....	114
Školska knjižnica kao most između tradicije i digitalne budućnosti: Od informacijske pismenosti do etike umjetne inteligencije	127
Sažeci.....	139
Doprinos školskih knjižnica razvoju kritičkog mišljenja	140
Školska knjižnica – najdraže mjesto dobrom, ali savršeno mjesto za osrednjeg čitatelja	142
Školske knjižnice: središta učenja i osnaživanja budućih generacija	144
Čitanjem do empatije: važnost priča za emocionalni i socijalni razvoj	146
Možemo li zaštititi djecu i obitelji u online prostoru kroz resurse odgojno-obrazovnog sustava?	148
Kreativna čitanja u školskoj knjižnici - prostor za razvoj empatije, solidarnosti i društvene odgovornosti	150

U knjižnici rastemo dok radimo ono što volimo.....	152
Sigurna luka za misli koje "strše"	154
Radionice literarne biblioterapije u školskoj knjižnici	156
Knjižnica - mjesto susreta i kreativnog druženja	157
Čitanjem otkrivamo tajne svijeta	159
Posterska izlaganja	161
Sašij (bijelo) dugme	162
Knjigom oko svijeta - projekt školske knjižnice za poticanje čitanja među mladima u lokalnoj zajednici	164
Percepcija studenata knjižničarstva o ulozi školskih knjižnica u odgojno-obrazovnom procesu.....	166
Timskim radom knjižnice i učionice do sigurnog uspjeha	169
Inkluzivni prostori za učenje	171
Knjižnica kao siguran prostor: kreativno-terapijski pristup učenicima s teškoćama.....	173

Uvodna riječ

Tema 16. okruglog stola školskih knjižničara, *Školska knjižnica u funkciji odgoja*, privukla je velik broj knjižničara spremnih podijeliti svoja iskustva, promišljanja i primjere dobre prakse. Radovi okupljeni u ovom zborniku potvrđuju da školska knjižnica nije samo mjesto pristupa informacijama i podrške učenju, nego i važan odgojni čimbenik u životu škole.

Kada govorimo o školskoj knjižnici, najčešće ističemo njezinu obrazovnu, informacijsku i kulturnu ulogu. Međutim, svakodnevni rad školskih knjižničara pokazuje da je njezina odgojna funkcija jednako važna, premda često manje vidljiva i teže mjerljiva. Ona se ne očituje samo u programima i projektima koje provodimo, nego i u svakodnevnim susretima s učenicima, u razgovorima koji ostaju izvan školskih kurikuluma, u poticanju znatiželje, odgovornosti, empatije i poštovanja prema drugima.

U vremenu u kojem se mladi suočavaju s brojnim izazovima, školska knjižnica ostaje prostor susreta i dijaloga, mjesto na kojem učenici mogu istraživati, postavljati pitanja, razvijati kritičko mišljenje i učiti preuzimati odgovornost za vlastite odluke. Knjižničar pritom nije samo stručnjak za informacije i knjigu, nego i osoba koja sluša, usmjerava, ohrabruje i povezuje.

U radovima predstavljenima na ovom okruglom stolu vidljivo je da se najbolji rezultati postižu suradnjom školskih knjižničara s učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima i roditeljima. Takva suradnja omogućuje stvaranje poticajnoga okruženja u kojem se prepoznaju i razvijaju različiti talenti, interesi i sposobnosti učenika, uz poštovanje njihove osobnosti i individualnosti.

U predstavljenim radovima prepoznaje se predanost struci, kreativnost i profesionalna odgovornost školskih knjižničara koji svakodnevno pronalaze nove načine kako knjižnicu učiniti živim središtem škole. Odgoj nije izdvojena zadaća, nego sastavni dio svega što radimo – od odabira knjižnične građe i osmišljavanja aktivnosti do stvaranja ozračja u kojem se svaki učenik može osjećati prihvaćeno, poštovano i potaknuto na razvoj svojih potencijala.

Zahvaljujem svim autorima i sudionicima koji su svojim priložima obogatili rad 16. okruglog stola i omogućili nastanak ovoga zbornika te su pridonijeli daljnjem osnaživanju uloge školskih knjižnica u odgoju i obrazovanju mladih naraštaja.

Nataša Mesić Muharemi, predsjednica Sekcije za školske knjižnice

RECENZIRANI RADOVI

Knjižnica bez granica: zavičaj slobode i propitkivanja

Library without borders: a homeland of freedom and questioning

Izlaganje sa znanstvenog skupa / Conference paper

Gordana Rešicki Degoricija

Tehnička škola Kutina

gordana.tsk@gmail.com

Sažetak

Cilj. Cilj je rada prikazati primjere dobre prakse školske knjižnice Tehničke škole Kutina te analizirati njezinu ulogu u poticanju ekološke i znanstvene pismenosti, inkluzije, zavičajne svijesti, građanskog angažmana te razvoja empatije i kritičkog mišljenja kod učenika.

Pristup/metodologija/dizajn. Rad se temelji na kvalitativnom pristupu studije slučaja kroz analizu knjižničnih programa, projekata i aktivnosti, uz interpretaciju njihove pedagoške i društvene vrijednosti u lokalnom i širem obrazovnom kontekstu.

Rezultati. Rezultati pokazuju da školska knjižnica, interdisciplinarnim programima koji povezuju književnost, znanost, ekologiju i zavičajnu baštinu, može djelovati kao središte učenja, kulturne vidljivosti i društvenog dijaloga. Projekti usmjereni na inkluziju manjina, popularizaciju znanosti i građanski aktivizam pridonose razvoju kritičkog mišljenja, empatije i društvene odgovornosti učenika.

Ograničenja. Ograničenje rada proizlazi iz fokusiranosti na jednu školsku knjižnicu, što otežava generalizaciju rezultata na širi obrazovni sustav.

Praktična primjena. Prikazani modeli rada mogu poslužiti kao primjer drugim školskim knjižnicama u razvoju integriranih programa koji povezuju lokalni kontekst s globalnim obrazovnim ciljevima.

Društveni značaj. Rad potvrđuje društvenu ulogu školske knjižnice kao prostora demokratskog učenja, kulturne raznolikosti i aktivnog građanstva unutar lokalne zajednice.

Originalnost/vrijednost. Originalnost rada očituje se u integriranju ekologije, zavičajne baštine, inkluzije i znanosti u koherentan knjižnični program te u isticanju knjižnice kao odgojno-društvenog aktera, a ne samo informacijske ustanove.

Ključne riječi: ekološka pismenost; inkluzija; kritičko mišljenje; školska knjižnica; zavičajna baština

Summary

Objective. The purpose of this paper is to present examples of good practice from the School Library of the Technical School Kutina and to analyse its role in fostering environmental and scientific literacy, inclusion, local heritage awareness, civic engagement, and the development of empathy and critical thinking among students.

Design/methodology/approach. The paper is based on a qualitative case study approach, analysing library programmes, projects, and activities and interpreting their educational and social impact within the local and broader educational context.

Results. The findings indicate that the school library, through interdisciplinary programmes connecting literature, science, ecology, and regional heritage, can function as a centre for learning, cultural visibility, and social dialogue. Programmes focusing on minority inclusion, science popularisation, and civic activism contribute to the development of critical thinking, empathy, and social responsibility among students.

Research limitations/implications. The study is limited to a single school library, which restricts the generalisability of the findings.

Practical implications. The presented models can serve as examples for other school libraries in developing integrated programmes that connect local contexts with global educational goals.

Social implications. The paper confirms the social role of the school library as a space for democratic learning, cultural diversity, and active citizenship.

Originality/value. The originality of the paper lies in integrating ecology, local heritage, inclusion, and science into a coherent library programme and highlighting the library as an educational and social actor.

Keywords: critical thinking; environmental literacy; inclusion; local heritage; school library

1. Uvod

Uloga školske knjižnice danas nadilazi tradicionalne okvire posudbe građe i informacijskih usluga. Ona je odgojno-obrazovni, kulturni i društveni prostor u kojem se oblikuje identitet škole i zajednice. U takvom kontekstu školski knjižničar djeluje kao informacijski stručnjak, odgojitelj, kulturni posrednik, kreator programa i često – aktivist. Knjižnica Tehničke škole Kutina primjer je prakse u kojoj su ekologija, zavičajna baština, inkluzija manjina, popularizacija znanosti i književnost isprepleteni u jedinstven sustav odgojno-obrazovnih aktivnosti. U nastavku su prikazani najvažniji programi koji ilustriraju kako školska knjižnica može biti generator pozitivnih promjena u svojoj sredini.

2. Ekološki i zavičajni programi – Moslavina kao prirodna učionica

Ekološka pismenost i zavičajna baština središnji su elementi rada školske knjižnice Tehničke škole Kutina te je u njima odgojna dimenzija rada i posebno vidljiva. Smještena u očuvanoj i prirodno iznimno vrijednoj hrvatskoj mikroregiji - Moslavini, u blizini Parka prirode Lonjsko polje i Regionalnog parka prirode Moslavačka gora, knjižnica sustavno razvija programe koji povezuju prirodu, kulturu i obrazovanje. Prostor knjižnice oblikovan je kako bi odražavao prirodu i baštinu lokalnog kraja, knjižni fond se sustavno obogaćuje specijaliziranom građom iz ekoloških i prirodoslovnih područja. Knjižnica sustavno razvija ekološku pismenost kroz sadnju drveća, vrtlarenje, ekološke akcije i lokalne inicijative, čime učenici usvajaju navike brige o prostoru u kojem žive. Projekti kao što su „Moslavina – razgovarati s drvećem“ i „Moslavina je više“ spajaju književnost i ekologiju, potičući učenike na razumijevanje kako se priroda i književnost međusobno prožimaju kao nositelji kolektivnih vrijednosti. Tako su lokalna književna baština i ekologija kroz projekt „Moslavina – razgovarati s drvećem“ povezane kroz izradu digitalne zbirke zavičajnih autora i audiozapisa njihovih djela te njihovu promociju u prirodi i uz obilježavanje ekološki značajnih datuma kao što je Dan planeta Zemlje. U projektu „Moslavina je više“ izrađena je mala slobodna knjižnica u obliku moslavačkog trijema te su sugrađanima za posudbu ponuđena djela lokalnih autora, a projektom su adaptirana i oživljena na pozornici djela moslavačkih autora. Scenski smo povezali jednu od najljepših hrvatskih fantastičnih pripovijetki „Mor“ moslavačkog književnika Đure Sudete i pripovijetke pisca, moslavačkog seljaka, seljačkog tribuna Mije Stuparića „Ispod Garić planine“. Djela su odabrana jer je u njima

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

poseban naglasak stavljen na prirodne ljepote moslavačkog kraja i na zagovaranje ekoloških obrazaca življenja.

Najnoviji projekt, „Moslavina – učionica pod zvijezdama“, usmjeren je na razvoj učenja na otvorenom. Učenici će, ali i građanstvo, u blizini utvrde Jelengrad dobiti poseban edukativni prostor s klupama, kućicom za knjige i gredicom autohtonog bilja. Ova inicijativa doprinosi regionalnim naporima za proglašenje Moslavačke gore UNESCO geoparkom te odgovara na suvremene izazove smanjivanja digitalne ovisnosti mladih te razvoja njihove povezanosti s prirodnim okruženjem.

Slika 1. Plakat GWB 2023: Moslavačka gora-inicijativa za UNESCO geopark, TŠK, 14.2.2023.

3. Inkluzija i manjine u školskom knjižničnom radu

Školska knjižnica ima ključnu ulogu u osiguravanju inkluzivnog, sigurnog i demokratskog prostora za sve učenike. U multikulturalnoj sredini poput Kutine, posebna se pozornost posvećuje kulturnoj i jezičnoj vidljivosti Roma Bajaša. Knjižnica je sudjelovala u projektu "Zajedno za bolje – socijalno uključivanje Roma" koje je provodila UN-ova agencija za razvoj UNDP kroz koji su organizirane pričaonice, proslave obljetnica, snimljen dokumentarni film, prikupljena knjižna građa i izrađen hrvatsko-bajaški rječnik. Na temelju projekta razvila se i ideja stvaranja knjižnice posvećene jeziku i kulturi Roma Bajaša, a građa prikupljena kroz inicijativu ove je godine predana zajednici. Time se potvrđuje važnost knjižnice u očuvanju kulturne raznolikosti, osiguravanja dostupnosti knjižnične građe manjinskim skupinama te se učenicima u praksi pokazuje da kultura manjina zaslužuje jednaku pažnju i poštovanje kao i ona većinskog naroda.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Knjižnica aktivno radi i na vidljivosti i pravima LGBTIQ+ zajednice. U suradnji s udrugom Lori razvijena je digitalna knjižica „LGBTIQ teme u školskom okruženju”, koja sadrži pregled zakonskih okvira, povijest borbe za vidljivost i prava, kulturne reference u književnosti, filmu, glazbi i edukacijske preporuke za škole. Knjižnica nabavlja i raznoliku inkluzivnu građu što je osobito važno u radu s adolescentima, koji oblikuju svoj identitet i trebaju književne i informacijske izvore u kojima se mogu prepoznati.

Slika 2. Panel rasprava: LGBTIQ fobija u obrazovanju, Rijeka, 10.10.2023.

4. Popularizacija znanosti: odgoj za racionalnost, suradnju i znatiželju

Uloga školske knjižnice u razvoju znanstvene pismenosti posebno je važna u vremenu širenja dezinformacija. Knjižnica Tehničke škole Kutina godinama sudjeluje u projektima popularizacije znanosti, među kojima se ističe “GWB – Međunarodni ženski kemijski doručak”, organiziran pod okriljem Međunarodne unije za čistu i primijenjenu kemiju IUPAC. Na taj se dan knjižnica pretvara u znanstvenu učionicu i laboratorij u kojem se potiču znanstvena znatiželja i ravnopravnost u STEM području.

U suradnji s Maticom hrvatskom - Ogranak Kutina organiziraju se „Kutinski dani znanosti i umjetnosti“, u okviru kojih školu posjećuju bivši učenici, danas uspješni obrtnici, znanstvenici i umjetnici. U partnerstvu sa Zajednicom tehničke kulture Kutina provodi se projekt „Promocija znanosti“, u sklopu kojega se svake godine istražuju nova znanstvena područja, izrađuju interdisciplinarni radovi te predstavljaju sugrađanima na gradskim događanjima. Knjižnica redovito ugošćuje znanstvenike različitih profila, a kroz eksperimente i predavanja učenici razvijaju razumijevanje složenih koncepata na pristupačan način.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Knjižnica posebno njeguje vezu između književnosti i znanosti. U sklopu manifestacije Noć knjige 2023. predstavljen je performans „Susret dvaju svjetova“, kojim je tematiziran odnos književnosti i umjetne inteligencije. Projekt „Moslavina je više“ završava predstavom „Mor - šumor i mora“, u kojoj se književni predlošci koriste za propitivanje ekoloških i egzistencijalnih tema. Suradnja s udrugom Moslavina Popovača, čiji su članovi otkrili populaciju riječnog raka „*Astacus astacus*“ na Moslavačkoj gori, za koju se smatralo da je u tom staništu izumrla, rezultirala je idejom projekta „Učionica na otvorenom“. Takvim aktivnostima knjižnica potiče razvoj racionalnog mišljenja, interdisciplinarnog pristupa i kreativnog stvaralaštva te potvrđuje važnost entuzijazma, ustrajnosti i umrežavanja u lokalnoj zajednici.

5. Građanski aktivizam i društveni angažman – obrazovanje za demokraciju

Uloga školske knjižnice nadilazi pružanje pristupa informacijama: ona je odgojno-obrazovni prostor u kojem se sustavno razvijaju kompetencije aktivnog i odgovornog građanstva. Aktivizam u knjižnici stoga nije iznimka, nego prirodan nastavak njezine pedagoške i društvene funkcije. Sudjelujući u projektu „Demokratsko procjepljenje“ Hrvatskog debatnog društva, učenici su se uključili u deliberativne procese s ciljem identifikacije problema u lokalnoj zajednici i izrade prijedloga rješenja. Takvi programi omogućuju razvoj vještina argumentacije, javnog nastupa i demokratskog dijaloga te doprinose razumijevanju društvenih struktura i građanske odgovornosti. Značajno iskustvo građanskog angažmana bilo je i uključivanje škole i knjižnice u aktivnosti vezane uz planirani projekt centra za spaljivanje otpada u neposrednoj blizini stambenih zona. Kroz suradnju učenika, nastavnika, građana i lokalnih udruga, aktivno se sudjelovalo u informiranju javnosti i analiziranju stručnih materijala. Time je učenicima pružen primjer kako se znanje, interdisciplinarnost i zajednička inicijativa mogu koristiti za promicanje javnog interesa i održivih rješenja. Od prošle školske godine škola je članica LAG-a Moslavina te podržava inicijativu za proglašenje Moslavačke gore UNESCO geoparkom. Projekt promiče održivi razvoj temeljen na valorizaciji geološke i biološke raznolikosti, lokalne kulture te stvaranju novih obrazovnih i gospodarskih mogućnosti. Knjižnica doprinosi širenju ove ideje kroz edukativne programe i povezivanje znanosti i zajednice. U suradnji s LAG-om Moslavina obilježava se i Međunarodni dan geološke raznolikosti, i ovdje se prirodoslovne sadržaje povezuje s književnim stvaralaštvom Moslavine. Primjer takvog pristupa jest korištenje knjige Mije Stuparića „Ispod Garićke planine“, svjedočanstva o

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

životu moslavačkih seljaka, kao interpretacijskog materijala u okviru manifestacije. Kroz ove aktivnosti školska knjižnica potvrđuje svoju važnu ulogu u razvoju demokratske kulture. Učiti mlade čitati znači učiti ih kritički misliti, a kritičko mišljenje temelj je osobne slobode i aktivnog sudjelovanja u društvenom životu.

Slika 3. Prosvjed -Ne spalionici otpada, Kutina, 6.5.2023.

6. Uloga knjižničara: između kreativnosti, odgoja i aktivizma

Školski knjižničari istodobno su edukatori, voditelji projekata, kulturni djelatnici, savjetnici, aktivisti, organizatori i kreativci. Posao uključuje praktične poslove poput uređenja prostora, ali i kompleksne zadatke prenošenja vrijednosti, stvaranja programa i poticanja učenika na sudjelovanje. Snaga knjižnice ne mjeri se veličinom prostora, nego odnosima koji se u njoj grade i utjecajem koji ima na učenike. Školski knjižničar djeluje u području u kojem se isprepliću stvaralaštvo, pedagoške kompetencije i društveni angažman. Suradnja s narodnim knjižnicama – kao npr. u projektu “Svoja” s Gradskom knjižnicom Prelog pokazuje da se kroz partnerstva mogu ostvariti kvalitetni programi neovisno o veličini sustava. Iako školske knjižnice rade u skromnijim materijalnim uvjetima, one učenicima mogu ponuditi ono ključno: svijet knjiga i prostor za razvoj čitateljskih i životnih kompetencija. Književnost, kao medij empatije i kritičkog mišljenja, u središtu je odgojne funkcije knjižnice. Npr., književna večer „Mostovi riječi: od lokalnog glasa do svjetske borbe“ posvećena palestinskoj književnosti i ženskom pismu unutar nje primjer je prenošenja ideja humanosti, kulture sjećanja i globalne odgovornosti putem narativnih struktura. Odgojna uloga knjižničara je u davanju prostora dobru, znatiželji i propitkivanju. U pristupačnoj, poticajnoj interakciji s

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

učenicima stvara se prostor slobode i povjerenja; prostor u kojem se može preporučiti prava knjiga u pravom trenutku – što je često snažnije od bilo kojeg digitalnog alata ili formalno impresivnog nastavnog sata.

Slika 4. Projekti i projektne aktivnosti

7. Zaključak

Primjeri prakse Tehničke škole Kutina potvrđuju da školska knjižnica može biti prostor bez granica – prostor u kojem se priroda, zajednica, znanost, kultura i čovjek susreću u stvaranju smislenog, humanog i odgojno usmjerenog obrazovanja. U središtu svakog programa, bez obzira na temu, nalazi se odgoj: razvoj empatije, kritičkog mišljenja, odgovornosti i povezanosti s drugima. Školska knjižnica tako postaje zavičaj slobode i propitkivanja – mjesto u kojem učenici mogu istraživati svijet, ali i oblikovati sebe.

Literatura

1. CARNET. (2023). *Digitalna knjižnica: LGBTIQ teme u školskom okruženju*. Edutorij. [citirano: 2025–12–11]. Dostupno i na: <https://edutorij.carnet.hr/materijali/4446232>
2. IFLA School Libraries Section. (2025). *IFLA school library guidelines* (2nd ed.). International Federation of Library Associations and Institutions. [citirano: 2025–12–11]. Dostupno i na: <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/e23b5ab5-d7ff-4c17-9012-badcc46cad25/content>

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

3. International Union of Pure and Applied Chemistry. (2025). *Global Women's Breakfast: Accelerating equity in science*. [citirano: 2025-12-11]. Dostupno i na: <https://iupac.org/gwb/2025/>
4. Stuparić, M. (1939). *Ispod Garičke planine: Pripovijesti iz Moslavine*. Hrvatsko društvo Sv. Jeronima.
5. Sudeta, Đ. (2003). *Mor: Fantastična pripovijetka*. Naklada Ljevak.

Kruženje znanja - "zeleni" odgoj u školskoj knjižnici

Circular knowledge – "green" education in the school library

Stručni rad/ Professional paper

Ana Sudarević

Osnovna škola Dubovac, Karlovac
ana.sudarevic1@skole.hr

Jasna Milički

Osnovna škola Marija Bistrica, Marija Bistrica
jasna.milicki@skole.hr

Sažetak

Svrha. Svrha je rada prikazati kako školska knjižnica kroz ciljane odgojno-obrazovne aktivnosti, suradnju s nastavnicima i uključivanje lokalne zajednice doprinosi razvoju ekološke osviještenosti učenika te implementaciji načela održivog razvoja u svakodnevni rad. Naglasak je na predstavljanju konkretnih primjera prakse koji demonstriraju funkcionalnu primjenu „zelenog” odgoja u knjižničnom okruženju.

Pristup/metodologija/dizajn. Pristup se temelji na analizi i sintezi aktivnosti provedenih u školskoj knjižnici, uključujući projekte, međupredmetnu suradnju, iskustveno učenje i suradničke modele rada s učenicima i vanjskim dionicima. Metodologija uključuje deskriptivni prikaz prakse, kvalitativno promatranje odgojno-obrazovnih procesa te interpretaciju načina na koji se ekološki sadržaji prenose među generacijama učenika unutar koncepta kruženja znanja.

Rezultati. Uočen je pozitivan utjecaj knjižničnih aktivnosti na razvoj kritičkog mišljenja, odgovornog ponašanja i razumijevanja održivosti među učenicima. Suradnički i iskustveni modeli rada učenicima omogućuju aktivno uključivanje u osmišljavanje i provedbu ekoloških inicijativa, dok međugeneracijsko prenošenje znanja dodatno jača kompetencije starijih učenika i potiče ranije usvajanje održivih vrijednosti kod mlađih. Uključivanje obitelji i lokalne zajednice proširuje obrazovno djelovanje knjižnice izvan školskog okvira te doprinosi formiranju ekološki osviještene i aktivne zajednice.

Originalnost/vrijednost. Vrijednost rada proizlazi iz prikaza modela kruženja znanja kao održivog i prilagodljivog pristupa zelenom odgoju u školskoj knjižnici. Istaknuta je uloga knjižničara kao ključnog voditelja i motivatora u procesu ekološkog obrazovanja, kao i potencijal školske knjižnice da postane edukacijsko središte koje od zajednice uči i istovremeno je educira. Rad doprinosi razumijevanju načina pomoću kojih knjižnice mogu oblikovati generacije učenika osposobljenih za aktivno i odgovorno sudjelovanje u održivom razvoju.

Ključne riječi: ekološka osviještenost, lokalna zajednica, međugeneracijska suradnja, međupredmetna suradnja, održivi razvoj

Abstract

Objective. The purpose of this paper is to demonstrate how the school library, through targeted educational activities, collaboration with teachers, and engagement with the local community, contributes to the development of students' environmental awareness and to the implementation of sustainable development principles in everyday practice. The focus is on presenting concrete examples that illustrate how the theoretical foundations of "green" education can be effectively integrated into the daily work of the school library.

Approach/methodology. The approach is based on an analysis and synthesis of activities carried out in the school library, including projects, cross-curricular collaboration, practical learning, and cooperative models involving students and external participants. The methodology includes a descriptive account of practice, qualitative observation of educational processes, and an interpretation of how environmental content is disseminated across student generations within the concept of knowledge circulation.

Results. The activities of the school library show a positive impact on the development of critical thinking, responsible behaviour and understanding of sustainability among students. Collaborative and practical models of work enable students to actively participate in designing and implementing environmental initiatives, while intergenerational knowledge transfer further strengthens the competencies of older students and fosters early adoption of sustainable values in younger ones. Engagement of families and the local community extends the educational influence of

the library beyond the school setting and contributes to the formation of an environmentally aware and active community.

Keywords: cross-curricular collaboration, ecological awareness, intergenerational cooperation, local community, sustainable development

1. Uvod

Svjedoci smo vremena u kojem nas priroda i živi svijet kojim smo okruženi podsjećaju da nismo sami i da je suživot egzistencijalna potreba današnjice. Na globalnoj razini pojedinci i udruge ulažu goleme napore, ali ne i dovoljne, da se osvijesti nužnost trenutnog djelovanja za dobrobit ljudi i životnih zajednica.

Ne preostaje nam drugo nego sustavno djelovati u smjeru ekološke osviještenosti i promicanja održivog načina života. Najbolje polazište za takav način djelovanja formalni je odgoj i obrazovanje mladih od najranije dobi, obogaćen neformalnim i informalnim oblicima poučavanja.

Ekološka, ili „zelena“ pismenost, koju Čadovska (2017) definira kao sposobnost shvaćanja na koji način čovjek, njegove odluke i radnje, utječu na okoliš kroz širenje svijesti o održivom razvoju i poticanju kritičkog mišljenja, na različite načine može biti integrirana u nastavne kurikulume i međupredmetne teme.

2. Zelena pismenost u školskoj knjižnici

Knjižnice kao kulturne, odgojne i obrazovne ustanove imaju značajnu ulogu u promicanju održivog razvoja. Ostvarivanje ciljeva održivog razvoja, poput onih definiranih u UN-ovoj Agendi 2030 (Ujedinjeni narodi, s. a.), zahtijeva informirano i aktivno društvo, sa slobodnim pristupom informacijama i pojedince s razvijenim čitateljskim i informacijskim vještinama.

Svjesni da se percepcija djece i mladih o održivosti postupno razvija i mijenja tijekom odrastanja, s razvojem odgovarajućih navika i vještina treba započeti što ranije. Posebnu važnost u tom procesu razvoja ekoloških kompetencija ima formalno obrazovanje. Međupredmetne teme, s posebnim naglaskom na Održivi razvoj, Učiti kako učiti i Informacijsko komunikacijsku tehnologiju te kurikulumi pojedinih predmeta u kurikulsom sustavu osmišljeni su tako da važne vještine i sposobnosti kod učenika razvijaju u svim nastavnim predmetima i područjima.

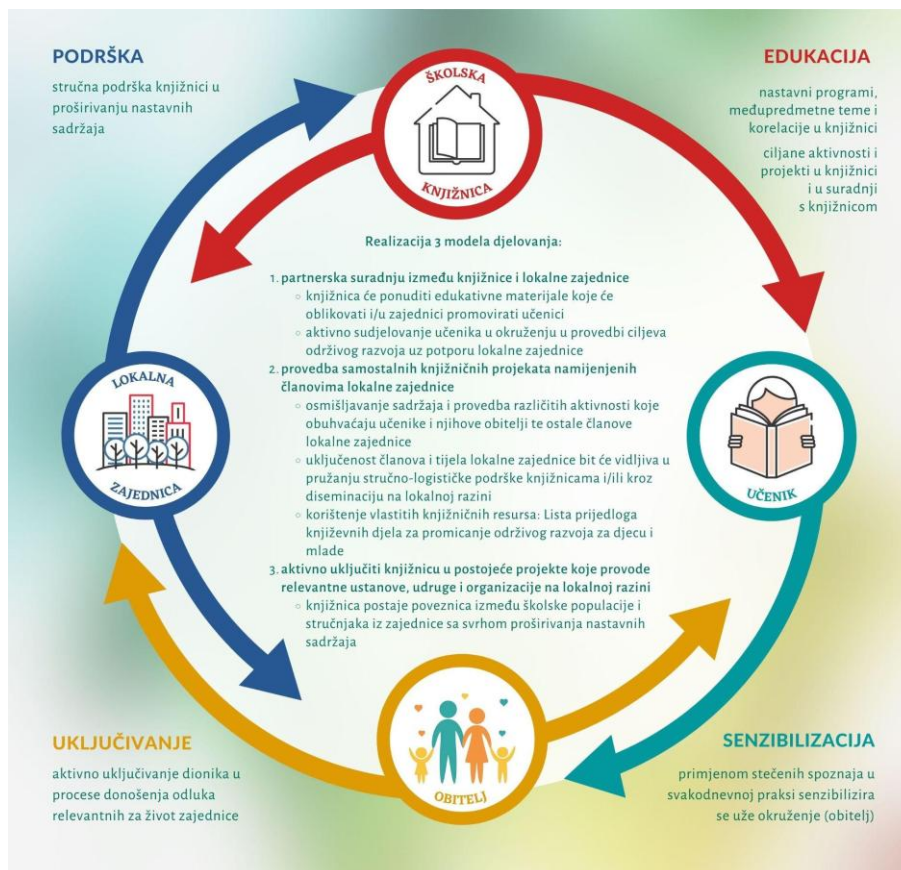
16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Školska knjižnica ima zahvalnu ulogu u uključivanju zelene pismenosti u formalno obrazovanje jer svojom odgojno-obrazovnom djelatnošću, aktivnostima i projektima potiče učenike na kritičko i odgovorno promišljanje o održivom razvoju. Tako postaje značajan društveni čimbenik zelenog opismenjavanja. Svojom djelovanjem prenosi znanja unutar zajednice u kojoj djeluje, ali istovremeno i uči od same zajednice, ostvarujući time kružni proces razmjene i nadogradnje znanja.

Školska knjižnica u okruženju kvalitetnih i filtriranih informacija te razvijanjem čitateljskih navika oblikuje pismene pojedince. Ona tako postaje: a) polazna točka za provođenje teorijskih preporuka u odgovorno i samostalno odlučivanje i potpomognuto djelovanje učenika (međupredmetne teme); b) daje kvalitativnu i kontekstualnu ulogu informacijama kojima osnažuje donošenje određenih pretpostavki i rješenja za održivi razvoj; c) svojim odgojno-obrazovnim programom, osmišljenim pristupima i provjerenim sadržajima djeluje na mlade s ciljem osnaživanja svijesti o održivom razvoju.

3. Zeleno obrazovanje kao kružni proces

Zeleno obrazovanje, ili ekološka pismenost u kontekstu školske knjižnice, može se promatrati kao kružni proces (Slika 1) koji povezuje četiri ključne skupine: školsku knjižnicu, učenike, obitelj i lokalnu zajednicu. Ove skupine međusobno djeluju kroz kontinuirane procese edukacije, senzibilizacije, uključivanja i podrške, stvarajući dinamičan sustav razmjene znanja, iskustava i vrijednosti. Iako školska knjižnica često predstavlja početnu točku spomenutog procesa, ciklus može započeti u bilo kojoj fazi, ovisno o potrebama i razini angažmana pojedinih sudionika.

Slika 1. Kružni proces zelenog obrazovanja, ključni dionici i njihove uloge

3. 1. Edukacija - obrazovne aktivnosti i uloga knjižnične građe

Kružni proces zelenog obrazovanja, koji započinje u školskoj knjižnici, obuhvaća dobro osmišljene i kontinuirane edukativne aktivnosti. One uključuju samostalne ili tematski oblikovane radionice, nastavne sate s međupredmetnim poveznicama te projekte na školskim, lokalnim i međunarodnim razinama. Posebna vrijednost knjižnice očituje se u dostupnosti relevantne i pažljivo odabrane građe koja podupire ciljeve održivog razvoja, potiče istraživačke i čitateljske kompetencije te omogućuje učenicima bolje razumijevanje ekoloških problema i rješenja.

3.2. Senzibilizacija – prijenos znanja u obitelj

Znanja stečena u knjižnici učenici prenose u dom/obitelj, najčešće kroz tzv. „zelenu literaturu“ – književna i popularno-znanstvena djela koja učenici posuđuju i čitaju s članovima obitelji. Time se potiče obiteljsko učenje o održivosti i širi utjecaj školskih programa na svakodnevni život. Doprinosa tomu je *Lista prijedloga književnih djela za promicanje održivog razvoja za djecu i mlade* (Milički i Sudarević, 2003.), koja

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

usmjerava učenike i obitelji prema sadržajima povezanim s ciljevima UN-ove Agende 2030. Tako se ekološke navike oblikuju i jačaju u kontekstu obiteljskog života.

3.3. Uključivanje – prijenos znanja iz obitelji u zajednicu

Obitelji i učenici dodatno mogu sudjelovati u raznim ekološkim aktivnostima, poput akcija razvrstavanja otpada ili lokalnih inicijativa za zaštitu okoliša. Takve aktivnosti potiču razvoj odgovornosti unutar kućanstva i dugoročno pridonose ekološkoj osviještenosti cijele lokalne zajednice.

3.4. Podrška – doprinos lokalne zajednice i javna vidljivost projekata

Suradnja sa zajednicom, koja je senzibilizirana i uključiva, dodatno će obogatiti obrazovni proces. Stručnjaci iz različitih područja mogu sudjelovati u osmišljavanju i provedbi edukativnih sadržaja, dok knjižnica, uz pomoć i sudjelovanje učenika, može javno predstavljati rezultate svojih projekata. Primjer takve prakse je *puzzle*, odnosno edukativno-informativna slagalica (Slika 2) o svjetlosnom onečišćenju koju su izradili učenici u knjižnici OŠ Dubovac, Karlovac i predstavili je na *Zelenom festivalu*¹ u Karlovcu. Takvi primjeri potvrđuju da knjižnica može djelovati kao aktivni partner u razvoju lokalne održivosti.

Slika 2. Edukativno-informativna slagalica (*puzzle*) o svjetlosnom onečišćenju

¹ Više informacija o 6. *Zelenom festivalu* na: <https://gkka.hr/6-zeleni-festival-karlovačka-zelena-prica>

3.5. Kruženje znanja i međugeneracijsko učenje

Kružni proces zelenog obrazovanja vidljiv je i u kontekstu međugeneracijskog učenja i podrške. Naime, zeleno obrazovanje u knjižnici započinje već u najranijoj školskoj dobi, omogućujući da svaka starija generacija učenika prenosi stečena ekološka znanja i vrijednosti mlađim učenicima. Takav model potiče međugeneracijsko učenje i osnažuje različite oblike neformalnog i informalnog obrazovanja, što pridonosi kontinuiranom učvršćivanju ciklusa održivog razvoja. Kruženje znanja nije samo prijenos informacija, već i razvoj odgovornosti, empatije i osjećaja zajedništva, koji su temeljni za ekološki osviješteno ponašanje.

4. Pedagoški učinci i razvoj održivih kompetencija

Središnji cilj modela kružnog zelenog obrazovanja jest razvoj svijesti i odgovornog ponašanja učenika u korištenju prirodnih resursa, kako na osobnoj, tako i na društvenoj razini. Razvoj kritičkog mišljenja učenicima pruža mogućnost osposobljavanja za samostalno i promišljeno donošenje odluka te za aktivno sudjelovanje u društvenim procesima kako bi se ostvarila temeljna svrha obrazovanja za održivi razvoj – formiranje kompetentnih, društveno odgovornih i ekološki osviještenih pojedinaca. Školska knjižnica u tome ima ključnu ulogu jer, integrirajući formalne, neformalne i informalne modele učenja te djelujući interdisciplinarno, knjižnica postaje edukacijsko središte koje povezuje ustanove, organizacije i zajednicu u cjelovit sustav podrške zelenom obrazovanju.

5. Zaključak

Razvoj zelene (ekološke) pismenosti među mladima dugotrajan je proces koji zahtijeva planski pristup i suradnju različitih odgojno-obrazovnih dionika. Školska knjižnica svojim resursima, raznolikim aktivnostima te naglaskom na čitanju, pismenosti i kritičkom mišljenju postaje neizostavan partner u poticanju zelene pismenosti. Kao mjesto susreta, dijaloga i zajedničkog stvaranja znanja, ima potencijal oblikovati generacije odgovornih i aktivnih građana sposobnih za donošenje održivih odluka i izgradnju kvalitetnijeg društva. Nadalje, školska knjižnica ima važnu ulogu u razvijanju ekološke pismenosti ne samo kroz formalne obrazovne sadržaje, nego i neformalne i informalne oblike zelenog obrazovanja koji povezuju i uključuju različite društvene dionike. Budući da razvoj vještina kritičkog mišljenja treba započeti što ranije, školske, ali i predškolske, ustanove mogu postati temeljne točke za sustavno

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

uvođenje i razvijanje tih kompetencija. Njihov se puni potencijal ostvaruje pomoću promišljenih pristupa i sadržaja koji se kontinuirano nadograđuju te proširuju suradničkim djelovanjem obrazovnih ustanova, organizacija, udruga i drugih subjekata društva.

Literatura

1. Čadovska, I. i A-M. Tkalčić (2017). Zelena pismenost kao dio strategije razvoja informacijske službe. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 60, 1: 65–77.
<https://doi.org/10.30754/vbh.60.1.537>
2. Milički, J. i A. Sudarević (2023). Školska knjižnica – središnje mjesto edukacije za održivi razvoj. *Novi uvez: časopis Zagrebačkog knjižničarskog društva*, 21, 39: 95–100.
[citirano: 2025–22–11]. Dostupno na: <https://zkd.hr/wp-content/uploads/2023/06/NU-39-str.95-100.pdf>
3. Ujedinjeni narodi (s. a.). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. [citirano: 2025–22–11]. Dostupno na: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

Baština kao inspiracija: kreativno buđenje priča

Heritage as inspiration: How high school students from Istria interpret the legends of Gacka

Stručni rad / Professional paper

Kristina Varda

Pazinski kolegij – klasična gimnazija Pazin s pravom javnosti

kristina.varda@skole.hr

Sažetak

Cilj. Rad donosi kratak pregled povijesti narodne usmene predaje i njezina pamćenja, odnosno zapisivanja kao elementa nužnog za očuvanje identitetske baštine, uz poseban osvrt na zbirku *Legendarica* nakladnika Kulturne udruge za baštinu i stvaralaštvo *Baštinica* iz Otočca. Ova zbirka usmenih predaja Gacke, Like, Krbave i Senja predstavlja svojevrsnu poveznicu u radu sa srednjoškolcima u Pazinskom kolegiju, koji su pojedine predaje iz nje obradili na poseban način.

Pristup. Kao osoba koja povezuje Istarsku i Ličko-senjsku županiju, također i školska knjižničarka, zajedno s učenicima pronašla sam način na koji je moguće povezati narodnu predaju ova dva naizgled vrlo različita hrvatska kraja.

Rezultati. Srednjoškolci su otkrili usmene forme, danas gotovo zaboravljene, i stvorili nove oblike potaknuti zbirkom zapisanih usmenih priča. Također su iskoristili danas dostupna sredstva kako bi usmenu baštinu oživjeli na prihvatljive i zanimljive načine odabirom tema, konkretnih naslova i izraza.

Praktična primjena. Budući da su u pitanju primjeri dobre prakse, zapisani usmeni tekstovi iz zbirke bili su u službi razvoja mašte i interesa učenika te poticanja njihove kreativnosti novim oblicima prerade narodnih predaja. Također, ovakva je praksa vrlo učinkovito sredstvo za prepoznavanje i osvještavanje identitetskih elemenata, a može biti i održiv način prenošenja baštine, primjerice višekratno koristeći ilustracije i pričajući priče tehnikom kamišibaj.

Društveni značaj. Zainteresirani učenici svojim načinima interpretacije i predstavljanja usmene predaje dobar su mamac za poticanje znatiželje kod djece od vrtićke do

srednjoškolske dobi te mogu vrlo privlačno primaknuti usmenu predaju jedne županije drugoj i tako ih približiti sebi i povezati na određenoj razini prepoznatljivosti.

Originalnost. Samo bavljenje ovakvim izrazom za današnje učenike, digitalne urođenike, kojima je način usmenog izražavanja prilično dalek i neuobičajen, iznimno je originalno i vrijedno, tim više što oni vrijednosti spoznatoga prenose dalje na svoje, specifične načine.

Ključne riječi: identitet; interpretacija narodnih predaja; „Legendarica“; očuvanje tradicije; usmena baština; zavičajnost

Abstract

Objective. The paper provides a brief overview of the history of oral folk tradition and its preservation through recording – an essential element for safeguarding cultural identity – with a particular focus on the anthology *Legendarica*, published by the Cultural association for heritage and creativity *Baština* from Otočac. This collection of oral traditions from Gacka, Lika, Krbava, and Senj serves as a bridge in work with high school students at Pazin College (Pazinski kolegij), who processed selected stories from the anthology in their own unique ways.

Approach. As a person who connects Istria and Lika-Senj Counties, and also as a school librarian, I worked together with students to find a way of linking folk traditions from these two seemingly very different regions of Croatia.

Results. The high school students discovered oral forms that are today almost forgotten and created new formats inspired by the collection of recorded oral tales. They also made use of available contemporary media to revive oral heritage in acceptable and engaging ways through their selection of themes, specific titles, and modes of expression.

Practical application. As this is an example of good practice, the recorded oral texts from the anthology served to foster students' imagination and interest, encouraging their creativity through new forms of adapting folk traditions. Furthermore, such practice is an effective tool for recognizing and becoming aware of identity elements, and it can also be a sustainable method of passing on heritage – for example, by reusing illustrations and retelling stories using the kamishibai technique.

Social significance. Motivated students, through their ways of interpreting and presenting oral traditions, serve as an effective catalyst for encouraging curiosity among children from preschool to high school age. They can make the oral traditions

of one county appealing to another, bringing them closer and connecting them on a level of shared recognition.

Originality. Engaging with such forms of expression is extremely original and valuable for today's students – digital natives for whom oral storytelling is fairly distant and uncommon – especially since they themselves further transmit the values they discover in their own distinctive ways.

Keywords: identity; interpretation of folk traditions; *Legendarica*; preservation of tradition; oral heritage; regional identity

1. Uvod

Današnja djeca odrastaju i stasaju među ekranima koji, doduše, „u sebi“ sadrže pripovjedačke elemente, npr. poput objašnjavanja, odnosno prepričavanja svladavanja *levela* videoigara svjetski poznatih *gamera*, koje prate milijuni pratitelja. Također je pripovjedalaštvo danas dobrodošlo u turističkoj djelatnosti jer se vrlo vješto može uklopiti u suvremene trendove turizma koristeći lokalne legende koje daju dodatnu vrijednost pojedinom turističkom lokalitetu.

Budući da je čovjek jedino biće sposobno pričati priče, vjerujem da pripovijedanje neće nestati, čak ni u onom svom rudimentarnom obliku. Ipak činjenica je da ga je sve manje, odnosno sve je manje potrebe za usmenim prenošenjem usmenoknjiževnih oblika. To je stoga što su nestale okolnosti u kojima se najviše pripovijedalo, tehnologija je također učinila svoje, no i dalje tu je obitelj – mjesto u kojemu priče moraju započeti. Upravo o obitelji ovisi koliko će djeca razviti interes prema narodnoj predaji i koliko će, slijedom toga, postati svjesniji svog identiteta, ali i biti sposobniji izražavati se bogatije, sigurnije i uvjerljivije.

U svom višegodišnjem radu s učenicima shvatila sam da sva djeca, bez iznimke, koja u djetinjstvu slušaju priče i s odraslima o njima razgovaraju, mnogo lakše i uspješnije stvaraju vlastite priče, imaju daleko razvijeniji rječnik i zainteresiraniji su za nova znanja. Također, bolje koriste mnemotehlike, iskorištavaju svoje kompetencije izražavanja u široku spektru i općenito imaju višu samosvijest.

Sve navedeno sigurni su razlozi, a i motiv da našoj djeci, učenicima u ruke svakako damo narodne predaje jer kad ih time „zarazimo“, čak i one koji su tu fazu preskočili prije no što su došli u školu, njihovoj kreativnosti nema kraja.

2. Narodne predaje u povijesti

Prvotan oblik predaja i legendi u narodu svakako je bio usmen. Upravo je usmena književnost povezivala zajednice tako da je daroviti pojedinac oblikovao i strukturirao priče prenoseći ih unutar nje. Botica (1995, str. 9) potvrđuje Jakobsonovu tvrdnju da usmeni tekstovi u nekoj zajednici postoje dokle god ih zajednica treba, odnosno, kako dodaje Rudan (2016, str. 6), dok zajednici i pojedincima nešto znače i dok imaju određenu društvenu funkciju. Dakle, kako bi tekstovi opstali i nakon što zajednica za njih izgubi zanimanje, potrebno ih je zapisati.

Jasno je da od usmene književnosti sve počinje, ona je bila čest izbor i kod hrvatskih književnika, još od srednjega vijeka. Upravo su elementi te književnosti najbolje izražavali duh nacije i kulture općenito. Bez nje i naša bi povijest književnosti bila prilično manjkava.

Iako su zarana mnogi hrvatski književnici, poput Hektorovića ili Zoranića, u svojim djelima iskoristili duh usmene književnosti i narodnih predaja, tek je 18. stoljeće pravo „zlatno doba usmenoknjiževnog stvaralaštva“ (Botica, str. 11). Alberto Fortis skuplja i naše narodno blago, a Hasanaginica nalazi svoje mjesto i u Herderovoj zbirci, uz prijevod slavnoga J. W. Goethea. Čak je i nekoliko pjesama Andrije Kačića Miošića Fortis popisao kao narodne, što govori o ogromnu utjecaju usmene narodne baštine na književnost onoga doba. Početak 19. stoljeća obilježava proglas zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca u *Danici ilirskoj*, gdje moli sveukupno građanstvo da zapisuje „zgodne narodne riječi, sintagme i fraze, poslovice/prirječja, pripovijesti i pjesme“ (Botica, str. 12). Mnogi su se hrvatski književnici odazvali tom pozivu i tako pridonijeli razdoblju romantizma u hrvatskoj književnosti. Dovoljno je spomenuti samoga Gaja, Vraza, braću Mažuranić ili Ivana Kukuljevića Sakcinskog, sve do Augusta Šenoa.

Nakon zlatnog doba nije se prestalo skupljati i zapisivati narodno blago. Štoviše, i danas postoje autori posebno inspirirani predajama i mitologijom, kao i znanstvenici koji itekako imaju što reći o ovoj temi, poput Eveline Rudan Kapec, koja je u svojoj knjizi „Vile s Učke“ usustavila narodne predaje s obzirom na žanr, kontekst, izvedbu i nadnaravna bića.

Pod pojmom predaje Rudan (2016, str. 9) podrazumijeva kraću proznu narativnu vrstu „koja tematizira povijesne događaje i aktere, nadnaravna bića i događaje i nudi objašnjenja o podrijetlu i nastanku stvari, oslanja se na vjerovanje u istinitost onoga što se kazuje (ostvareno tekstualnim signalima), fleksibilne je kompozicije i jednostavna stila.“

3. Zavičajnost u nastavi

Jednako kako je usmena književnost pripadna djetinjstvu ljudskoga roda, tako je i pričanje jednostavnih i slikovitih priča i predaja o prirodi, nastanku i sudbini svijeta pripadno djetinjstvu čovjeka. Bacalja (2017, str. 11) potvrđuje da djeca od treće do pete godine počinju samostalno konstruirati pripovijesti o iskustvu i iznositi ih slušateljima u dovoljno koherentnoj formi. Škola je logičan nastavak razvoja pripovijedalačkih sposobnosti djece.

Prema kurikulumu Hrvatskog jezika za srednje škole u Republici Hrvatskoj, u prvom razredu gimnazije postoji odgojno-obrazovni ishod SŠ HJ B.1.2. Učenik razlikuje i opisuje književni tekst prema temi i žanru na sadržajnoj i izraznoj razini i primjenjuje književnoteorijske pojmove.

U razradi ishoda važno je opisati temeljne književnoteorijske pojmove i polazišta bitna za razumijevanje književnosti kao umjetnosti te oblike i načine književnog izražavanja. Također se u razradi ishoda spominje opisivanje osobitosti hrvatske usmenoknjiževne baštine (Kurikulum HJ, str. 35).

Kao sadržaj za ostvarivanje odgojno obrazovnih-ishoda navodi se, između ostalog, izbor jednostavnih epskih oblika – mit, bajka, legenda, basna, saga, vic, aforizam i zagonetka. Narodne predaje specifične su jer značenjski prekrivaju nekoliko navedenih oblika budući da su fluidnija oblikovanja i prvenstveno ovise o kazivaču. Za razliku od bajke, koja ima internacionalni karakter, narodna predaja donosi elemente etničkog, nacionalnog i regionalnog.

Kurikulum HJ (2021, str. 39) za drugi razred gimnazije donosi ovaj odgojno-obrazovni ishod (B), vezan za književnost i stvaralaštvo, na razrađenijoj razini: „učenik književne tekstove uspoređuje prema temi i žanru na sadržajnoj i izraznoj razini i primjenjuje književnoteorijske pojmove“. Izvori za ostvarivanje odgojno-obrazovnoga ishoda C.2.2. tematski su vezani uz hrvatsku nematerijalnu kulturnu baštinu. Preporučuje se odabrati ih prema zavičajnom načelu. Taj ishod (Kurikulum HJ, str. 40) glasi: „učenik analizira tekstove iz hrvatske kulturne baštine i kulturnoga kruga i njihov utjecaj na vlastiti kulturni identitet“. Ovaj se ishod u trećem razredu diže na europsku razinu pa učenik treba analizirati tekstove iz europske kulturne baštine i njihov utjecaj na hrvatski kulturni identitet (Kurikulum HJ, str. 44), dok u četvrtom razredu učenik prosuđuje povezanost vlastitog i hrvatskog kulturnog identiteta s određenim kulturnim krugom na temelju različitih tekstova (Kurikulum HJ, str. 48).

Naglašavanje vlastitog kulturnog identiteta u kombinaciji s Načelom zavičajnosti otvara prostor za bavljenje ovom važnom temom, posebno u srednjoj školi.

Nažalost, zavičajna nastava, iako poželjna, samo je preporuka u našem odgojno-obrazovnom sustavu, no Istarska županija svakako je svijetao primjer jer je 2014. godine županijskim projektom u cilju razvoja zavičajne pismenosti institucionalizirala zavičajnu nastavu. Istarske osnovne i srednje škole koje se u godišnjim projektima, raznim nastavnim strategijama i međupredmetnim povezivanjem kreativno bave zavičajnim temama Istarska županija podržava i financijski. „Cilj je projekta formiranje institucionalnog oblika očuvanja istarskog zavičajnog identiteta, te čuvanje svog regionalnog bogatstva i naše regionalne posebnosti.“ (<https://www.za-nas.hr/>). Institucionalizacija zavičajne nastave kao svoje veliko svakogodišnje finale ima *Festival zavičajnosti*, na kojem određene školske godine budu predstavljeni projekti svih škola čije je aktivnosti prihvatila i odobrila Istarska županija.

Iako ova ideja uspješno postoji već cijelo desetljeće, a i broj uključenih škola svake godine raste, u ostalim hrvatskim županijama nema slične prakse. Naravno, inicijativa izostaje i na državnoj razini. Stoga je i dalje zavičajnost u nastavi prostor u kojem se snalaze učitelji vlastitom inicijativom, angažmanom i entuzijazmom.

4. „*Legendarica*“

Za zbirku usmene predaje Gacke, Like, Krbave i Senja pod nazivom *Legendarica* najzaslužnija je prof. hrvatskog jezika u Srednjoj školi Otočac Manja Kostelac Gomerčić, urednica zbirke. S učenicima je prije dvadesetak godina pokrenula projekt skupljanja narodnih priča i običaja nazvan *Tajanstvena baština*. Prikupljanje je trajalo godinama. „Pokazalo se da je sve teže doći do sačuvanih legenda i priča i da je potrebno široko baciti mrežu, slikovito rečeno, da bi se nešto ulovilo. A trebalo je loviti ono što su starije generacije ipak uspjele prenijeti potomcima.“ (Kostelac Gomerčić, 2024, str. 5). Zato je urednica pribjegla hrabroj metodi i na jednoj društvenoj mreži pozvala sve zainteresirane da šalju sve što uspiju prikupiti. Za razliku od npr. Istarske županije, koja ima zapisanu zavidnu količinu usmene građe, pokazalo se da je za prostor Ličko-senjske županije krajnji čas za zapisivanje narodnoga blaga jer nestaju kazivači, a prilike u kojima su se priče prenosile usmenim putem već su odavno iščezle. Pokazalo se da je poziv zainteresiranim zapisivačima urodio obilnim plodovima, no ne iz svih predviđenih krajeva u jednaku opsegu. Pristiglo je obilje raznovrsne građe: legende, vjerovanja, običaji, povijesne i šaljive priče, brojalice, usmena lirika i epske

pjesme, a dogodila se i autorska književnost u duhu usmene narodne književnosti. Oni krajevi s kojih su priče izostale, zastupljeni su također ponekom predajom iz postojeće literature, zbornika ili arhiva kao i s internetskih turističkih stranica. Zanimljivo je da je zbirka ilustrirana fotografijama autentičnih lokacija o kojima je riječ u pojedinoj predaji, zatim radovima učenika otočke srednje škole, a posebna su vrijednost crteži kako je pojedine legende vidjela Tea Galović, djevojka s Downovim sindromom (slika 1.).

Zanimljivo je usporediti arhivsku građu prikupljenu 50-ih godina 20. st. na području Gacke, Like i Krbave, koja se nalazi u Digitalnom repozitoriju Instituta za etnologiju i folkloristiku, s pričama koje se pripovijedaju danas. Ogromna je razlika u količini pripovijedanja, odnosno dužini priča, kao i njihovu sadržaju. Danas kazivači znaju „ispričati“ doslovce jednu jedinu rečenicu neke legende.

Budući da je objavljivanje zbirke dijelom financirano sredstvima Ličko-senjske županije, zbirka se morala tiskati do kraja 2024. godine, no poziv sakupljačima i dalje je aktivan te se očekuje i nastavak zbirke, *Legendarica 2*, s novim tekstovima i zasigurno ponekom inačicom već zapisane predaje ili legende.

Slika 1. Nemri, lički divovi (Tea Galović)

5. Predaje i školska knjižnica

Čini se da priče, legende i bajke u svom univerzalnom obliku i danas žive širom Hrvatske. Spomenimo samo neke: *Ogulinški festival bajke*, *Pričigin*, *Naraton*, *Perun fest*, *Krapinski dani bajki*... Tu su i genijalan multimedijски umjetnik Zdenko Bašić i njegov *Muzej zaboravljenih priča*, zatim samostalni umjetnik Aleksandar Bančić,

dramski pedagog i majstor pripovjedač. Po svemu sudeći, čini se da pričanje priča neće nestati, no kako bismo u to bili sigurni, nužno je priči privesti mlade. Svaka nova generacija učenika potvrđuje spoznaju da je upravo prelazak s razredne nastave u predmetnu, tj. vrijeme oko petog odnosno šestog razreda osnovne škole razdoblje u kojem djeca prestaju čitati, a time i pripovijedati. Razloge tome svakako valja tražiti u sustavu hrvatskog odgoja i obrazovanja. No ne samo tu, nego i unutar obitelji, u kojima su tableti i pametni telefoni uvelike zamijenili kvalitetno provođenje vremena roditelja sa svojom djecom. Bolje reći, ukrali su to vrijeme i gotovo sve njegove dobrobiti.

Kako djecu najbolje vratiti pričama i pričanju nego da to za djecu učine nešto starija djeca. Stoga su srednjoškolci dobar izbor kako bi se u oživljavanje narodnih predaja kao dijela nematerijalne baštine uvuklo najmlađe, a tako bi usput i samima sebi osvijestili važnost pripovjedne baštine u izgradnji vlastita identiteta, koji im u globaliziranoj današnjici izmiče iz svijesti i osjećaja.

Unatoč nedostatku propisanog programa za školske knjižnice srednjih škola, one mogu kvalitetno raditi na oživljavanju i očuvanju mitova, legendi i priča. Uvrsti li to u svoj kurikulum, koji kreira samostalno, knjižničar srednje škole može animirati učenike kako bi oni jedni druge zainteresirali za teme prisutne u našoj nacionalnoj i lokalnoj usmenoj predaji i pričama – glumom, likovnim izrazom, *storytellingom*, filmom, kamišibajem i sl. Srebrenka Peregrin (2024, str. 17) naglašava kako činom pripovijedanja ostvarujemo sebe, ali i pomažemo slušateljima doći u dodir s vlastitom potrebom za samoostvarenjem, ističući kako je jednostavnije replicirati sadržaj neke priče negoli naslikati sliku ili stvoriti kip.

Posljednje dvije godine u radu s učenicima Pazinskog kolegija pokušavam oživjeti tu, za očuvanje identiteta iznimno važnu, nematerijalnu baštinu. Jer upravo je identitet ono na čemu danas treba inzistirati, prvenstveno u ovo digitalno vrijeme u kojem su se djeca znatno udaljila od iskonskog osjećaja pripadnosti i ukorijenjenosti u kulturni i povijesni milje. Budući da sam sudjelovala i u stvaranju opsežne i vrijedne zbirke usmene predaje Gacke, Like, Krbave i Senja pod nazivom *Legendarica*, željela sam istarskim učenicima približiti i predaje drugog dijela Hrvatske, tim više što je Istra otišla mnogo dalje u očuvanju ovakva narodnog izričaja. Također, ova je zanimljiva zbirka dobar izvor za usporedbu tematike, vrsta, jezika i bića koja dominiraju predajama određenoga prostora.

S obzirom na to da sam proteklih godina predavala fakultativni predmet Dramski odgoj, iskoristila sam raspoloživost učenika za takve forme i zainteresirala ih za proučavanje

zapisanih predaja i za njihovo prenošenje na mlađe generacije – djeci od vrtićkog do osnovnoškolskog uzrasta. Specifičnost pazinske koncentriranosti ustanova čitave odgojno-obrazovne paradigme na vrlo uskom prostoru grada omogućava gotovo neometanu suradnju među različitim uzrastima djece. Naravno, uz raspoloživost svih koji se nađu u okviru organizacije takvih susreta.

Učenici Pazinskog kolegija – klasične gimnazije, polaznici fakultativne nastave Dramski odgoj, prihvatili su predaje iz *Legendarice* kao nešto sebi blisko i odabrali desetak priča koje su interpretirali na različite načine: pripovijedanjem, uz suvremene, današnjim mladima bliske elemente, dramskim dijalogom, tehnikom kamišibaja, a jednu povijesnu legendu iskoristili smo i na nastavi Povijesti otkrivajući snažne povijesne trenutke zanemarene u nastavi i povijesnim udžbenicima, kao i u sveukupnom povijesnom kontekstu.

6. Odabir legendi i načini interpretacije

Odabranih desetak priča iz zbirke usmene predaje Gacke, Like, Krbave i Senja *Legendarica*, urednice Manje Kostelac-Gomerčić, učenici koji su polazili fakultativnu nastavu Dramski odgoj pokušali su interpretirati na specifičan, vlastiti način. Kreativnim pristupom tim pričama istaknuli su neke od momenata na koje je moguće privući djecu od vrtićke do srednjoškolske dobi, kako bi ih se zainteresiralo za ovaj iskonski dio ljudskog bića i uvuklo u svijet legendi.

6.1. Korelacija s nastavom Povijesti

Na poseban način pozabavili smo se *Legendom o Jurjevim stijenama*, uključivši je u nastavu Povijesti, uz suradnju prof. Daniela Bogešića. Koristeći ovu legendu, obogatili smo redovnu nastavu Povijesti u drugom razredu, a učenici su na kreativan način bili izazvani na detaljnije istraživanje ove važne bitke u hrvatskoj povijesti. Učenik Fran Barjaktarić ispriповijedao je ovu povijesnu legendu, nakon čega su uslijedila pitanja učenika i rasprava oko toga zašto se određene bitke u udžbenicima posebno ističu, a neke i ne spominju.

Legenda o Jurjevim stijenama

Evo još jedne prigodne legende jer upravo ove godine obilježava se 360 godina od pobjede nad Turcima u bitki kod Jurjevih stijena. A legenda kaže kako se neki mladi turski vojskovođa zaljubio u jednu predivnu krajišku djevojku te su se počeli viđati. Ludo su se voljeli, on je iz Krbavskog polja dolazio u Gacku, gdje su se kradomice sastajali. Bila je siromašna, iz siromašne obitelji, a on joj je nosio poklone, ipak je on

bio sin iz bogate turske obitelji, i sve bi dao da se s njom nađe na ličkim pašnjacima. Saznao je to njegov otac, kome to nikako nije bilo pravo, smatrao je da ta ljubav ne može opstati i skovao je plan. Sa svojom silnom vojskom krenut će na Gacko polje, ubiti djevojku i njezinu obitelj jer ta cura nije dostojna njegova sina.

Kad je za taj plan saznao mladi vojskovođa, odmah je požurio obavijestiti svoju lijepu djevojku. I kada je jednog jesenskog jutra krenula silna turska vojska iz Krbavskog polja prema Gackom polju, dvoje mladih skovali su plan. Navući će tu vojsku kroz uski klanac kod Jurjevih stijena, ispod kojih je bio strašno velik parapet i provalija. Znali su koliko je opasno prolaziti tim putom. Prvi su projahali na konju ispred vojske i namamili ih prema stijeni, a onda se skrili iza stijena. Sva silna vojska sunovratila se niz taj parapet i slomila vratove, provalija je bila velika i malo je onih koji su uspjeli ostati živi. Dvoje mladih uspjelo je pobjeći, nitko nije znao kamo i kuda, ali njihova ljubav pobijedila je predrasude. Turci su doživjeli velik poraz. (kazivač: Dražen Grahovac; zabilježila: Jelena Benčić)

Riječ je o slavnoj i strateški savršeno odrađenoj bitki iz 1663. godine, kad je lokalna otočka vojska, uz pomoć iz okolice (ukupno oko 2000 vojnika) pod vodstvom Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana izvojevala slavnu pobjedu nad četverostruko jačom turskom vojskom koju je predvodio Ali-paša Čengić. Nakon te bitke Osmanlije se više nisu vraćali u Gacku dolinu, čime je bio zaustavljen njihov prodor prema Beču, središtu Carevine. Ovo nije jedina gacka predaja o ovoj bitki, zapisano ih je u *Legendarici* još tri, na području mjesta Zalužnica, pokraj koje i jest spomenuta lokacija, odnosno Jurjeve stijene. Lokalni ljudi ove stijene zovu Janjinim stijenama, prema djevojci – ili, u drugoj predaji, starici – koja je, navodno, u gustoj magli Turcima pokazala put prema provaliji, u koju su nezaustavljivo popadali i tako skončali pohod na polje oko rijeke Gacke. Na ovu se legendu nastavlja još jedna, iz obližnjeg sela Prozor, koja kaže da su Turke nakon te, za njih nimalo slavne bitke babe preslicama dokončavale kad su se, poraženi, razbježali po Gackom polju.

Legenda o Jurjevim stijenama, ili možda Janjinoj stijeni vrlo je uspjeli spoj dvaju svjetova: tajnovitog i poznatog. Neosporna je činjenica velika povijesna pobjeda, nepravedno zapostavljena u hrvatskoj povijesti, ali sve drugo navedeno u inačicama ove legende ostaje slušatelju odnosno čitatelju na vlastitu prosudbu. Stoga je bavljenje ovakvim predajama i pričama iz naroda vrlo dobar početak za razvoj kritičkog mišljenja kod najmlađih jer jasno je određena granica između onoga u što možemo vjerovati i onoga u što ne možemo.

6.2. Dramsko pripovijedanje

Priče koje su učenici odabrali za dramsku improvizaciju jesu: *Zašto se mjesto i jezero Crno jezero tako zovu*, *Ptica noja zasjenila Kompolje* i *Kako je čarobnica spasila Otočac*.

Nakon što su učenici temeljito pročitali priče o Crnom jezeru, ptici noji i čarobnici, dobili su deset minuta za pripremu njihova uprizorenja, a konkretan način izvedbe birali su sami. Parovi „glumaca“ odabrani su nasumično. Učenici su prikazali zavidnu razinu improvizacije. Tako su Dino Peruško (4. r.) i Eva Diminić (1. r.) „uprizorili“ priču *Kako je čarobnica spasila Otočac* glumačkim pripovijedanjem, uz minimalan scenski pokret. Imitirali su pucanje, veslanje, a učenica je – glumeći čarobnicu, podigla zavezanu majicu oko struka glumeći ženu iz priče „koja je podigla suknu i pokazala vojnicima stražnjicu“, nakon čega više nijedna njihova puška nije uspjela opaliti. Usput, ova priča donosi i jedan termin iz gradnje tradicijskog plovila (*plav*) u obliku monoksila, što je prilika i za učenje. Učenice Ema Diviš (3. r.) i Anelis Šepić (1. r.) dijaloški su na scenu donijele priču *Zašto se mjesto i jezero Crno jezero tako zovu*. Na sceni je Anelis postala uvodničarka, a Ema se „pretvorila“ u staricu koja vrlo uvjerljivo pripovijeda priču o skupini mladih koji su se odlučili okupati u jezeru, iz kojega nikad nisu izašli. Priču *Ptica noja zasjenila Kompolje* na način suvremenih influencerica ispričale su učenice 1. r. Katja Šujević i Simona Paliska, i to vrlo duhovito, uz uporabu pripadajućeg rječnika današnjih mladih. Iza uvodnog *storytimea* uslijedila je tradicionalna predaja u dijaloškoj formi o tome kako je u mjestu Kompolje ogromna ptica repom sakrila sunce. Za razliku od prve dvije spomenute priče, ova nema posebno povijesno utemeljenje, što nas može navesti na zaključak da stopostotno pripada nestvarnom svijetu. Ako se sagleda u kombinaciji s još nekom kompoljskom predajom, može se nazrijeti i povijesna poveznica. U pitanju je seoska nesloga, koju može izgaditi samo veći, zajednički neprijatelj.

Jednu od bezbroj mogućnosti dramatizacija čitave zbirke *Legendarice* pokazala je upravo urednica zbirke, Manja Kostelac Gomerčić, inače prof. hrvatskog jezika u otočkoj srednjoj školi, sa svojim učenicima strukovnih usmjerenja. Ona je priču, za potrebe promocije zbirke, uklopila u tradicionalan život nekadašnjeg Otočca i okolnih sela, iskoristivši lokalne govore samih učenika glumaca, što je umnogome doprinijelo scenskoj uvjerljivosti igrokaza. Ovih desetak učenika sa svojom mentoricom završilo je 2024. godine i na državnom Lidranu u Vinkovcima, kamo su donijeli dašak prošlosti i gacke tradicije, uspješno nastupajući uz bok dramskim skupinama sa suvremenim

scenskim komadima. Ovaj scenski prikaz smješten je u jednu tradicionalnu seosku obitelj, u koju navraćaju gosti i razgovaraju o davnim događajima, epizodama iz lokalne sredine i ljudima – izmišljenim ili stvarnim – koji su zapamćeni u kolektivnoj svijesti i ostali zapisani u *Legendarici*.

6.3. Kamišibaj

Inspirirana predajom o ptici noji, Ruža Jurčić priču je proširila, pomalo je realistički utemeljila, a učenici iz Pazinskog kolegija (Dramski odgoj) prikazali su je na jedan drugi, također privlačan način – tehnikom kamišibaja. Proširena priča, osim samog dijela izvorne priče o noji, sadrži i dijelove o svađi seljana te upućuje na legendu o nastanku imena Kopolje, što predstavlja vrlo uspješnu kombinaciju više tekstova.

Ptica noja zasjenila Kopolje

U davno doba dok se selo Kopolje nije tako zvalo već su se ljudi svađali kome će pripasti brdo, a kom polje, na Tomić vrv spusti se ogromna ptica noja.

Došla je pitaj boga otkud. Možda se samo malo htjela odmoriti, no kad vidje veliko polje, neobrađeno, pomisli da tu nitko ne živi te da će svoje mlade u miru podići.

Baš ispod tog samog vrva bila je Lisičja draga, taman dosta velika za njezino gnijezdo.

I ptica noja tu načini gnijezdo i snese jaje. Glavu je okrenula prema Gacki kako bi mogla piti vodu i ležeći, a svoj rep okrenu prema onome polju oko kojega se narod svađao. Taj rep bio je toliko velik da je prekrilo cijelo polje i sva sela u njemu.

Seljani se prepadoše jer je nestalo sunca i danima je vladala samo tama. Tek tada shvatiše da ih čeka veliko zlo ako se ne pomire i ujedine.

- Ajme, ljudi – reče mudri starac – koga briga ča je čije. Dok ste se vi svađali oko zemlje, niste ni vidili veliku ptičurinu koja je u Lisičjoj dragi gnijezdo napravila i već jaje snijela. To vam njezin rep zaklanja sunce i više ne znamo kad je dan, a kad noć. Lipo skupite glave i potirajte tu noju ptičurinu pa kad nas sunce opet obasja, dogovarajte se oko polja.

I tako se zavađene glave skupe i odluče da će, kad se ptičurina dignu i odleti tražiti hranu, razbit' jaje. Svi kopoljski kovači danima su kovali štampe i ćuskije. Kad je sve bilo spremno, čekali su da noja krene u potragu za hranom.

Čim se digla s jajeta i uzletjela, navališe seljani preko Lisičje drage pa uz brdo. Navalili na jaje i tuku ga sa svih strana. Na jedvite jade probiše ljupu (ljusku) koliko je debela bila, deblja i od najdebljeg zida kuće. Iz jajeta se razli žumance, a oni natrag u selo.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Kad se noja vratila i vidjela razbijeno jaje, bolno kriknu, diže se u zrak i odletje. Nikad je nitko više nije vidio.

Selo je bilo spašeno. Ljudi su još tjednima u fučijama nosili jajetinu kući, pekli je, frigali i slasnu se hranili koliko je to jaje bilo veliko.

Nikad više nisu se svađali oko polja i pitali kom polje. Jer zamalo je zbog ludih glava polje moglo postati noj polje.

(Izvor: Jure Grčević, Kompolje – narodni život i običaji, Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke, Otočac, 2000.; legendu doradila Ruža Jurčić)

Slika 2. Ptica noja odlazi iz Kompolja (ilustrirala Tereza Čehić).

Legendu o ptici noji u tehnici pastele ilustrirala je Tereza Čehić, učenica 3.r. Njezinih šest ilustracija prava su umjetnička djela (slika 2.). Te ilustracije, formata A3, poslužile su – i još uvijek služe – kao slikovni dio kamišibaja, umjetnosti pripovijedanja pomoću slika, odnosno „papirnato kazališta“ (*kami* – papir; *shibai* – kazalište, igra). Upravo je ta tradicionalna tehnika pripovijedanja, podrijetlom iz Japana, koja korijene vuče još od 10. stoljeća, iznimno pogodan oblik za pričanje narodnih priča i legendi. Originalni kamišibaj kakav danas poznajemo nastaje prije gotovo sto godina, a kao izvedbenu formu posebno su ga rado prihvatili ondašnji japanski ulični pripovjedači (Nemec, 2023).

Osim prikazivanja priča iz *Legendarice*, tehnikom kamišibaja u knjižnici Pazinskog kolegija (za učenike pazinske osnovne škole i vrtića priče pričaju učenici glumci), ova

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

je legenda, zajedno s legendom *Kralj psoglavac u gradu Prozoru*, prikazana i 2024. godine na „Dječjem ljetu“ u otočkom parku te na „Sajmu starih zanata i običaja“ u istarskome Grožnjanu.

Dok su legendu o ptici noji pratile vrlo lijepe umjetničke ilustracije Tereze Čehić, 16 vrlo uspješnih ilustracija za *Kralja psoglavca* izradili su učenici (polaznici Dramskog odgoja) – također u formatu A3, kolika je veličina butaja – pomoću umjetne inteligencije (slika 3.). Već na prvo čitanje ove legende jasne su poveznice s mnogo poznatijim predajama o kozjim ušima i izrekom o čuvanju tajni. „Prema istraživanjima Maje Bošković Stulli, usmena narodna predaja o caru Psoglavcu ili Pasoglavu ima mitsku podlogu od kralja Mide do cara Trajana, a sačuvala se u posebnoj varijanti i u Velebitskom podgorju, vezana uz lokalitete starih gradova i kula. Ovome opet možemo pridodati i priče iz Gacke, nigdje ranije evidentirane.“ (*Legendarica*, str. 100)

Slika 3. Kralj psoglavac u gradu Prozoru (generirano pomoću UI-ja).

Kralj psoglavac vladao gradom Prozorom

Davno, davno u uskočkom gradu na Prozorini živio je kralj pasje glave. Ljudi oko Prozorine bojali su ga se, ali s pravom. Kralj psoglavac ne samo što ih je strašio nego je tražio i žrtve od naroda. Svakog tjedna jedna prozorska obitelj morala mu je prinijeti žrtvu za taj tjedan, a kralj je tražio žensko čeljade iz familije. Obvezno su to morale biti cure.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

U strahu da im se ne dogodi i veća nevolja, ljudi su to prihvaćali. I dalje su živjeli u strahu. Taj kralj pasje glave sve je te djevojke predane na žrtvu pojeo i jednoga dana ispljunuo kroz prozor utvrde.

Na tom je mjestu niknuo predivan grm bazge.

Po Prozorini uvijek se čuvalo blago i jednom je neki čoban, ugledavši taj predivan grm bazge, odmah uzeo nožić kako bi odrezao granu od koje će napraviti sviralu. Napravio je on lijepu sviralu i kada htjede zasvirati, svirala nije zasvirala nego zapjevala: „U mog kralja pasja glava!“

Čoban je bacio sviralu i bjež' niz Prozorinu kući! Ispričao je u selu što mu se dogodilo i tada su ljudi zaključili što se zapravo događalo, da kralj jede njihove djevojke. Odmah se skupiše i krenuše na Prozorinu. Uspjeli su istjerati toga kralja i ubiti ga vilama.

Od tada su sretno živjeli i nitko im više nije zagorčavao život.

Eto, tako mi je ispričavao moj sugovornik večeras ispod Prozorine o našoj Prozorini, a njemu je njegova mat tako divanila i s tom su ih legendom strašili dok su bili djeca, da ne idu na Prozorinu. (kazivač: M. Tonković; zabilježila: Jelena Benčić)

Priču o prozorskom kralju psoglavcu svojim je učenicima prvog razreda Osnovne škole Ksavera Šandora Đalskog, PŠ Nespeš, u navedenom originalu pročitala učiteljica Ruža Jurčić, inače Otočanka podrijetlom. Čitanje ove priče u izvorniku kod prvašića je izazvalo reakcije bojazni te je ona priredila prilagođenu, nešto umjereniju verziju ove legende. Ta je prilagođena, blaža inačica pripovijedana djeci i svaki put u javnosti, iako je svima znano da su mnoge poznate legende i bajke sve, samo ne nježne. Ovu su pak legendu učenici 1. razreda vrlo kreativno sami i ilustrirali – drvenim bojicama u formatu A4 (slika 4.), što bi također moglo pozlužiti kao likovni predložak kamišibaja, no zbog formata slika i tehnike drvenih bojica nije dovoljno vidljivo za ovakvu vrstu predstavljanja. Bilo bi vrlo zanimljivo ilustracije prvaša iskoristiti npr. za strip ili kakvu prigodnu slikovnicu.

Slika 4. Ilustracija legende o kralju psoglavcu (izradili učenici 1. r. OŠ Nespeš)

7. Zaključak

Učenici su se okušali i u ilustriranju drugih legendi kao i bića iz zbirke, a uz umjetnu inteligenciju stvarali su stihove prema tekstu legende o psoglavcu (hip-hop) i Jurjevim stijenama. *Dixit* karte poslužile su u kreativnoj analizi pojedinih legendi, čime je uspješno povezana usmena tradicija predaja i bajkovite karte suvremene društvene igre. Posebno su vrijedne asocijacije kojima učenici povezuju ilustraciju pojedine karte s elementima i slikama iz književnih predložaka.

Posebno su zanimljivi učenički pokušaji objedinjavanja legendi Gacke doline i Istre, nastali na temelju usporedbi mitskih bića pripadnih određenom području. Kreativni učenički paralelizmi između ličkog divovskog naroda (Nemri) i divova u Istri dokaz su da tradicijske priče i predaje itekako mogu razvijati asocijativnost i kreativnost učenika na svim razinama.

Mnoštvo je načina na koje možemo „zaposliti“ učenike u osnovnim i srednjim školama koristeći narodnu usmenu književnost, zapisanu u brojnim zbirkama. Ideje i interpretacije beskonačne su, potrebna je jedino motivacija. Povezivanjem predaja različitih krajeva Hrvatske moguće je povezati i učenike u okviru mnoštva aktivnosti i projekata koji su danas ostvarivi i uživo, a posebno online, čime svoju lokalnu baštinu možemo predstaviti i izvan lokalnih granica, usput čuvajući vlastiti identitet u danas prilično globaliziranu svijetu. Budući da su današnji mladi posebno zainteresirani za žanr *fantasy*, čiji brojni elementi proizlaze upravo iz mitskih i predajnih sadržaja, moguće su i brojne druge varijacije kad je riječ o interpretaciji priča i legendi iz ovog nepresušnog vrela stvaralaštva – bivšeg, današnjeg, a vjerujemo i budućeg.

Literatura

1. Bacalja, R. i suradnici (2017.). *Mit i dječja književnost: rasprave o dječjoj književnosti*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
2. Botica, S. (1995.). *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Kostelac Gomerčić, M. (ur.). (2024.). *Legendarica: usmena predaja Gacke, Like, Krbave i Senja*. Otočac: KUBS Baštinica.
4. Nemeč, I. (2023.). *Početnica kamišibaja: osnove pripovijedanja s pomoću slika*. Buzet: Kaleido.
5. Peregrin, S. (2024.). *Umijeće pripovijedanja: vodič za pričanje priča*. Zagreb: Školska knjiga.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

6. Rudan, E. (2016.). *Vile s Učke: žanr, kontekst, izvedba i nadnaravna bića predaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
7. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019.). *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*. Narodne novine 10/2019. Zagreb. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html
8. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019.). *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za srednje strukovne škole na razini 4.2. u Republici Hrvatskoj*. Narodne novine 10/2019. Zagreb. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_214.html
9. Institucionalizacija zavičajne nastave Istarske županije [citirano: 2025-10]. Dostupno na: <https://www.za-nas.hr/>

Uloga školske knjižnice u izgradnji inkluzivnog odgojnog okruženja

The Role of the School Library in Building an Inclusive Educational Environment

Stručni rad / Professional paper

Tanja Šupe

OŠ „Pećine“, Rijeka

tanja.supe@skole.hr

Ksenija Sobotinčić Štropin

OŠ Pećine, Rijeka i OŠ „Klana“, Klana

ksenija.sobotincic-stropin@skole.hr

Sažetak

Cilj. Cilj je ovog rada prikazati ulogu školske knjižnice kao prostora koji potiče razvoj inkluzivnog odgojno-obrazovnog okruženja te promiče toleranciju, uvažavanje različitosti i jednake mogućnosti za sve učenike.

Pristup/metodologija/dizajn. Rad se temelji na deskriptivnoj analizi primjera dobre prakse inkluzivnih projekata, programa i odgojno-obrazovnih aktivnosti provedenih u školskoj knjižnici (OŠ Pećine, Rijeka). Poseban naglasak stavljen je na suradnički pristup različitih dionika odgojno-obrazovnog procesa te na planiranje i provedbu senzibilizacijskih aktivnosti, s ciljem stvaranja pristupačnog i poticajnog okruženja za sve učenike.

Rezultati. Prikazani primjeri upućuju na to da sustavno osmišljene inkluzivne aktivnosti u školskoj knjižnici doprinose razvoju pozitivnog školskog ozračja, jačanju empatije i razumijevanja među učenicima te povećanoj uključenosti učenika s različitim obrazovnim potrebama. Ujedno se potiče aktivno sudjelovanje učenika u zajedničkim aktivnostima, čime se razvija osjećaj pripadnosti i međusobnog uvažavanja. Suradnički modeli rada pokazali su se ključnima za uspješnu provedbu inovativnih, pristupačnih i društveno odgovornih programa.

Praktična primjena. Rad nudi konkretne smjernice i modele provedbe inkluzivnih aktivnosti koje školski knjižničari mogu prilagoditi vlastitom institucionalnom i lokalnom kontekstu, neovisno o veličini škole ili dostupnim resursima.

Društveni značaj. Provedbom inkluzivnih aktivnosti školska knjižnica doprinosi izgradnji društva u kojem se različitost prepoznaje i prihvaća kao vrijednost i bogatstvo zajednice.

Vrijednost. Vrijednost rada očituje se u povezivanju teorijskih postavki inkluzije s praktičnim primjerima iz rada školske knjižnice, čime se naglašava njezina aktivna i transformativna uloga u razvoju inkluzivnog obrazovanja.

Ključne riječi: inkluzija; inkluzivno obrazovanje; odgojno-obrazovne aktivnosti; suradnički pristup; školska knjižnica

Abstract

Objective. The aim of this paper is to present the role of the school library as a space that fosters the development of an inclusive educational environment and promotes tolerance, respect for diversity, and equal opportunities for all students.

Design/methodology/approach. The paper is based on a descriptive analysis of examples of good practice related to inclusive projects, programmes, and educational activities implemented in the school library (Pećine Primary School, Rijeka). Particular emphasis is placed on a collaborative approach involving various stakeholders within the school educational process, as well as on the planning and implementation of awareness-raising activities, with the aim of creating an accessible and stimulating environment for all students.

Results. The presented examples indicate that systematically designed inclusive activities in the school library contribute to the development of a positive school climate, the strengthening of empathy and mutual understanding among students, and increased participation of students with diverse educational needs. At the same time, active student involvement in shared activities is encouraged, fostering a sense of belonging and mutual respect. Collaborative working models have proven to be crucial for the successful implementation of innovative, accessible, and socially responsible programmes.

Practical application. The paper offers concrete guidelines and models for implementing inclusive activities that school librarians can adapt to their own institutional and local contexts, regardless of school size or available resources.

Social significance. Through the implementation of inclusive activities, the school library contributes to building a society in which diversity is recognised and embraced as a value and an asset of the community.

Value. The value of the paper lies in connecting theoretical concepts of inclusion with practical examples from school library practice, highlighting its active and transformative role in the development of inclusive education.

Keywords: inclusion; inclusive education; educational activities; school library; collaboration

1. Uvod

Obrazovanje je važan čimbenik razvoja svakog pojedinca, ali i društva u cjelini (Meić, 2014). Istodobno, ono je jedno od temeljnih ljudskih prava te je usko povezano s društvenim razvojem (Santos i sur., 2017). Ustav Republike Hrvatske (NN 85/2010) u članku 66. propisuje da je obrazovanje svakome dostupno pod jednakim uvjetima i u skladu sa sposobnostima, dok Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007) obvezuje države potpisnice na osiguravanje sveobuhvatnog obrazovanja na svim razinama, bez diskriminacije i pod jednakim uvjetima. Navedeni dokumenti potvrđuju opredijeljenost Republike Hrvatske za stvaranje inkluzivnog obrazovanja koje omogućuje svim učenicima jednaku dostupnost znanju i razvojnim mogućnostima. Inkluzivno obrazovanje danas predstavlja jedan od temeljnih ciljeva suvremenog školstva, ali i važan pokazatelj društvene osjetljivosti i humanosti. Ono podrazumijeva mnogo više od samog uključivanja učenika s teškoćama u razvoju u redoviti obrazovni sustav. Inkluzija znači stvaranje zajednice u kojoj se svako dijete, bez obzira na individualne razlike, osjeća prihvaćeno, podržano i ravnopravno. Takvo okruženje njeguje međusobno poštovanje, razumijevanje i suradnju, a ključnu ulogu u njegovoj izgradnji imaju upravo odgojno-obrazovne ustanove. Stvarna inkluzija ne ostvaruje se samo zakonima i dokumentima, nego svakodnevnim djelovanjem u mikrosredini – u učionicama, knjižnicama i zajedničkim prostorima škole, gdje se djeca susreću, surađuju i uče jedni od drugih. U tom kontekstu školska knjižnica ima iznimno važnu

ulogu. Ona nije samo prostor pristupa znanju, nego i mjesto susreta, dijaloga i zajedničkog učenja.

2. Inkluzivno okruženje

U Osnovnoj školi Pećine u Rijeci inkluzija učenika s teškoćama u razvoju provodi se već dugi niz godina. Razvoju inkluzivnog obrazovanja pridonosi i rad Odjela te *Prve dječje knjižnice za djecu s oštećenjem vida* koji djeluju u okviru Škole. U njima djeca s oštećenjem vida dobivaju rehabilitacijsku i materijalnu podršku, čime se nastoji unaprijediti kvaliteta njihova obrazovanja (Slika 1).

Slika 1. Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida u OŠ Pećine

U OŠ Pećine inkluzivno se okruženje razvija kroz suradnju školskih knjižničara, učitelja, stručnih suradnika, učenika i roditelja. Takav suradnički pristup temelj je brojnih projekata, radionica i događanja kojima se potiču senzibilizacija učenika, empatija i međusobno razumijevanje te se stvara prostor u kojem se različitosti ne samo prihvaćaju, nego i prepoznaju kao bogatstvo zajednice.

Budući da senzibilizacija učenika treba biti kontinuiran proces, važno je promišljati i o prostornim uvjetima škole kao elementu inkluzivnog okruženja. Školski hodnik, kao mjesto susreta svih učenika, prepoznat je kao važan dio inkluzivnog okruženja. Didaktičke igračke postavljene na zidovima hodnika jednako su privlačne učenicima Škole, ali i djeci s oštećenjem vida koja dolaze na rehabilitacijski tretman. Spontani susreti prilika su za senzibilizaciju učenika bez teškoća s jedne strane i socijalizaciju učenika s teškoćama u razvoju s druge strane. Taktilna staza u hodniku pak ima dvostruku funkciju: djeci s oštećenjem vida služi kao prostorna orijentacija, a ostalim

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

učenicima može poslužiti kao poticaj za iskustvene aktivnosti usmjerene na senzibilizaciju (Slika 2).

Slika 2. Taktilna staza i didaktičke igračke u hodniku Škole

Senzorna soba, kao prostor potreban u rehabilitaciji korisnika Odjela za djecu s oštećenjem vida, projektima daje dodatnu senzibilizacijsku dimenziju (Slika 3).

Slika 3. Senzorna soba u OŠ Pećine

Osim materijalnih uvjeta, u stvaranju inkluzivnog okruženja važnu ulogu ima suradnja svih dionika odgojno-obrazovnog procesa. Tako su u projektima koji se provode u suradnji dviju školskih knjižnica, Prve dječje knjižnice za djecu s oštećenjem vida i redovite školske knjižnice, uvijek uključeni razredni i predmetni učitelji.

3. Senzibilizacijom do empatije

Školskim projektom *Dotakni priču*, koji se provodi u redovnoj školskoj knjižnici i Knjižnici za djecu s oštećenjem vida, senzibilizacija se na suptilan način isprepliće s biblioterapijskim ciljevima, poput razvoja kritičkog promišljanja, promicanja čitateljskih navika, njegovanja mašte i razvoja empatije kod učenika (Sabljak, 2022). Upravo se prostor senzorne sobe pokazao dobrim mjestom za realizaciju aktivnosti u okviru projekta. Čitanje priče odvija se u prostoru drukčijem od onog na koji su učenici navikli u svojim klupama. Učenici se smještaju na jastuke različitih tekstura, uz prigušeno svjetlo i različite svjetlosne podražaje koji se inače koriste u vizualnoj stimulaciji djece s oštećenjem vida.

U takvim uvjetima učenicima omogućujemo da priču 'dotaknu' na drugačiji način – slušanjem, osjetilom kojim se u svakodnevnoj nastavi rjeđe intenzivno koristimo. Pažljivo odabrani naslovi potiču učenike na promišljanje o određenoj temi ili problemu te tako daju dodatnu vrijednost ovom projektu (Slika 4).

Slika 4. Provođenje projekta *Dotakni priču* u senzornoj sobi

4. Inkluzivnost u odgojno-obrazovnim procesima

Projekt *Pssst, vrijeme je za večernju priču pod prstima* proizašao je iz suradnje dviju knjižnica i Odjela za djecu s oštećenjem vida te u taj projekt nisu uključeni samo učenici, već i njihovi roditelji. Zajedničkim inkluzivnim aktivnostima roditelja i djece razvija se suradnja i zajedništvo, čime se potiče povezanost djece i roditelja.

Polazište aktivnosti je priča o jednom pucetu, nakon koje roditelji, s povezom na očima i uz upute svoje djece, izvode zadatke nizanja, provlačenja, oblačenja i otkopčavanja.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Takve aktivnosti omogućuju učenicima, koji su prethodno sudjelovali u iskustvenim radionicama senzibilizacije, da pokažu svojim roditeljima kako su sami vješti, ali i prilika da se svi dobro zabave gledajući izazove s kojima se roditelji susreću, radeći svakodnevne aktivnosti pod povezom. Senzibilizacija na zabavan način primarni je cilj ovog projekta, a jačanje povezanosti između roditelja i djece možemo smatrati dodatnom vrijednošću, stoga smo aktivnosti projekta proširili i na obiteljsko okruženje. Priča je započela s djevojčicom Puckom koja putuje po domovima naših učenika. U kakve se sve pustolovine Pucka upustila s našim učenicima može se vidjeti u zapisima i crtežima koje učenici zajedno s roditeljima prilažu u Puckin putujući ruksak.

Uz navedene projekte kojima je cilj senzibilizirati učenike i njihove roditelje za potrebe osoba s invaliditetom, provodi se i školski projekt *Upoznajmo djecu svijeta* s ciljem širenja znanja o različitim kulturama. Projekt se provodi u funkciji poticanja tolerancije i razvoja međukulturnog dijaloga među učenicima.

Učenici predmetne nastave na tematskim se radionicama, koje uključuju pojedinu zemlju, upoznaju s kulturom, običajima, školovanjem i načinom života djece iz drugih zemalja. Interaktivnim aktivnostima, igrama i pričama učenici imaju priliku proširiti svoja znanja i razviti uvažavanje prema različitostima drugih kultura (Slika 5).

Slika 5. Provođenje projekta *Upoznajmo djecu svijeta* u Prvoj dječjoj knjižnici za djecu s oštećenjem vida

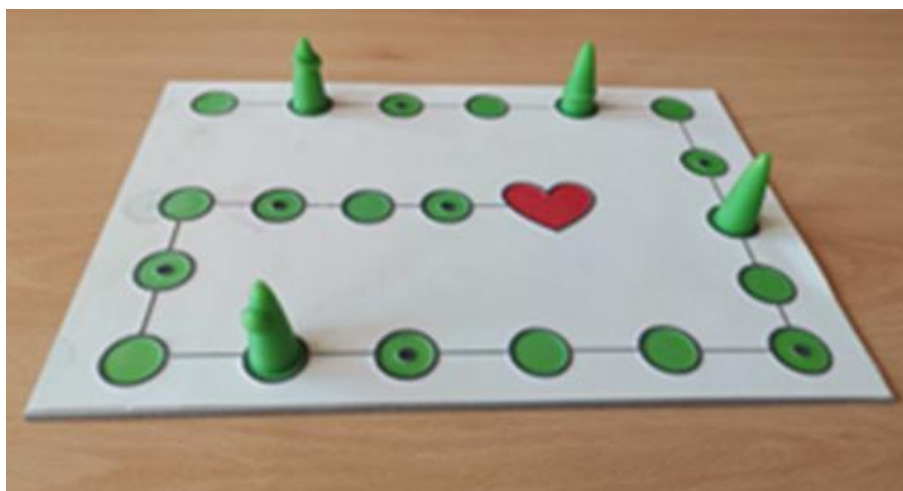
Kao doprinos razvijanju međukulturnog razumijevanja u Školi se provodi i međunarodni projekt *Čitanje ne poznaje granice / Branje ne pozna meja*, kojim već niz godina njegujemo suradnju s Osnovnom školom Dragotina Ketteja iz Novog Mesta u

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Sloveniji. Učenici čitaju i interpretiraju djela slovenskih dječjih autora, sudjeluju u literarnim i medijskim radionicama te zajedničkim aktivnostima razvijaju ljubav prema čitanju, kulturnu razmjenu i svijest o uključenosti u različitim obrazovnim i društvenim kontekstima. Sudjelovanjem u projektu učenici dodatno učvršćuju vrijednosti prihvaćanja, otvorenosti i poštivanja razlika te se takvim djelovanjem potvrđuje kako se inkluzivnost može razvijati književnom i međukulturalnom suradnjom.

5. Inovativni projekti za jednake mogućnosti

Učenici OŠ Pećine već niz godina sudjeluju u *Digitalnom inovacijskom inkubatoru* - projektu Instituta za inovacije za učenike i studente te razvijaju inovativne i inkluzivne projekte i proizvode koje predstavljaju u konkurenciji učenika iz cijele Hrvatske. Sudjelovanje u inkubatoru pokazalo se kao iznimna prilika za razvoj inovacijskih vještina, ali i za senzibilizaciju učenika. Svi projekti i proizvodi koje su učenici osmislili i izradili, poput projekata *Interaktivni memory*, *Gledam dodirom*, *3D priča* i *Eko-kod*, sadržavaju inkluzivnu dimenziju. Učenici prilikom osmišljavanja svojih projekata uvijek promišljaju kako omogućiti pristupačnost djeci s oštećenjem vida i time pokazuju duboko razumijevanje važnosti jednakih mogućnosti za sve (Slika 6).

Slika 6. Društvena igra Gledam dodirom

Radom na inkluzivnim projektima učenici uče kako tehnologija, kao što su 3D ispis, asistivni programi, QR-kodovi, audiozapisi i Brailleovo pismo, može postati sredstvo inkluzije, ali i kako se empatija gradi praktičnim iskustvom. Izradom proizvoda koje na jednak način mogu koristiti sva djeca, učenici su pokazali visoku razinu zrelosti i empatije, što je jedan od važnih ishoda inkluzivnog djelovanja. *Digitalni inovacijski inkubator* tako je postao prostor u kojem se inovativnost i inkluzija isprepliću i

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

nadopunjuju, pretvarajući učničke ideje u inovativne, pristupačne i društveno odgovorne projekte i proizvode.

6. Zaključak

Školska knjižnica, osobito kada se u okviru njezina djelovanja odvija proces suradnje s drugim stručnim suradnicima i učiteljima, može postati snažan pokretač inkluzivnog odgojnog okruženja. Primjerima odgojno-obrazovnog rada u školskoj knjižnici u OŠ Pećine pokazalo se kako kreativnost, suradnja i primjena različitih pristupa, od biblioterapije do asistivne tehnologije, otvaraju vrata jednakim mogućnostima za svu djecu.

Učenici stječu nova znanja te razvijaju empatiju, toleranciju i uvažavanje različitosti, što su vrijednosti od presudne važnosti za njihovu budućnost i za društvo u cjelini. Inkluzija je proces koji raste zajedničkim naporima, a školska knjižnica može biti upravo ono mjesto gdje se različitosti susreću i povezuju.

Literatura

1. Meić, B. (2014). Položaj osoba s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja – perspektiva Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. *Jahr: Europski časopis za bioetiku*, 5(1), 23–34. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/129398>
2. Sabljak, Lj. (2022). *Knjiga i kako je čitati: priručnik za vođeno čitanje (biblioterapiju)*. Zagreb: Medicinska naklada.
3. Santos, R., Templ, H. i Radenković, N. (2017). *Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom (UNCPRD): Novi pogled na naša ljudska prava*. Glas slijepih i slabovidnih osoba u Europi (EBU). Dostupno na: https://www.euroblind.org/sites/default/files/media/ebu-media/HR_UNCRPD-Novi-pogled-na-na%C5%A1a-ljudska-prava.docx
4. Ustav Republike Hrvatske. (2010). *Narodne novine*, br. 85/2010. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html
5. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. (2007). *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 6/2007. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2007_06_6_80.html

Društvene igre u školskim knjižnicama kao strategija za razvoj socijalnih i kognitivnih vještina

Board Games in School Libraries as a Strategy for Developing Social and Cognitive Skills

Stručni rad / Professional paper

Martina Plaščak

Strojarska tehnička škola Osijek

martina.plascak@skole.hr

Nataša Narančić

IV. osnovna škola Varaždin

natasa.narancic2@skole.hr

Sažetak

Cilj. Cilj je ovog rada prikazati i ocijeniti primjenu društvenih igara kao pedagoške strategije za razvoj socijalnih i kognitivnih vještina u praksi školskih knjižnica, s primjerima iz VI. osnovne škole Varaždin i Strojarske tehničke škole Osijek.

Pristup/metodologija/dizajn. Metodološki se rad oslanja na opis prakse, analizu aktivnosti i odabir naslova, uz strukturirana opažanja voditelja aktivnosti, kratke anketne upitnike provedene među učenicima, usmjerene razgovore sa stručnim suradnicama knjižničarkama i nastavnicima te pregled relevantne literature. Praćenje je provedeno tijekom izvannastavnih aktivnosti i slobodnog vremena učenika u knjižnici.

Rezultati. Rezultati pokazuju konzistentno povećanje učeničke prisutnosti i motivacije za dolazak u knjižnicu, poboljšanje međuvršnjačke komunikacije i timskog rada te jačanje izvršnih funkcija, poput pažnje, planiranja i kontrole impulsa, kao i drugih kognitivnih sposobnosti učenika. Učinci su dokumentirani opisno opažanjem voditelja aktivnosti, povratnim informacijama učenika i jednostavnim upitnicima.

Ograničenja. Istraživanje je ograničeno deskriptivnim pristupom bez kontrolne skupine, ograničenim uzorkom i nedostatkom kvantitativnog dugoročnog praćenja pa su zaključci indikativni i trebaju se potvrditi daljnjim istraživanjima.

Praktična primjena. Praktična primjena uključuje konkretne preporuke za odabir igara, strukturiranje vođenja i jednostavne metode vrednovanja koje školske knjižnice mogu primijeniti bez velikih resursa. Navedeni su i izvori financiranja te modeli uključivanja starijih učenika kao mentora.

Društveni značaj. Društveni značaj rada očituje se u potencijalu za inkluziju, poboljšanju međuvršnjačkih odnosa i smanjenju barijera između različitih skupina učenika.

Originalnost/vrijednost. Originalnost i vrijednost doprinosa očituju se u praktičnom modelu integracije društvenih igara prikazanom korištenjem konkretnih primjera iz dviju Škola te u prijedlozima za proširenje programa.

Ključne riječi: društvene igre; odgojna funkcija; socijalne vještine; suradnja; kritičko mišljenje.

Summary

Objective. The aim of this paper is to present and evaluate the use of board games as a pedagogical strategy for developing students' social and cognitive skills in school library practice, illustrated with examples from VI. Elementary School Varaždin and the Mechanical Technical School Osijek.

Approach/methodology/design. Methodologically, the study relies on practice description and analysis of activities and game selection, combined with structured facilitator observations, brief questionnaires administered to students, guided interviews with school librarians and teachers, and a review of relevant literature. Monitoring was carried out during extracurricular activities and students' free time in the library.

Results. Findings show a consistent increase in student attendance and motivation to visit the library, improved peer communication and teamwork, and strengthening of executive functions such as attention, planning and impulse control, as well as students' cognitive abilities. Effects were documented descriptively through facilitator observations, student feedback and short questionnaires.

Limitations. The study is limited by its descriptive approach without a control group, a limited sample, and the absence of long-term quantitative follow-up; therefore the results are indicative and should be confirmed by further research.

Practical applications. Practical applications include concrete recommendations for game selection, facilitation structure, and simple evaluation methods that school libraries can implement with minimal resources. Funding sources and models for involving older students as mentors are also identified.

Social significance. The study's social relevance lies in its potential to promote inclusion, improve peer relations and reduce barriers between different groups of students.

Originality/value. The originality and value of the contribution lie in a practical model for integrating board games, demonstrated using concrete examples from two schools, together with proposals for programme expansion.

Keywords: board games; educational function; social skills; cooperation; critical thinking

1. Uvod

Igra je temeljni način na koji djeca istražuju svijet te razvijaju ključne socijalne i kognitivne vještine. Još od najranijih civilizacija ljudi su igru koristili za socijalizaciju, prenošenje znanja i testiranje pravila zajednice. Igra se stoga smatra sastavnim dijelom dječjeg odrastanja, a njezinu je važnost za djetetov razvoj isticao već Platon (Mendeš i sur., 2020: 15).

Da igra ima izniman pedagoški potencijal, utvrdio je i Johan Huizinga, koji je isticao da je igra slobodna aktivnost, smještena izvan *običnoga* života, ali iznimno važna za razvoj pojedinca i društva (Huizinga, 1992: 15). Ona tako otvara prostor za eksperimentiranje, testiranje granica i razvoj novih oblika mišljenja i ponašanja.

U odgojno-obrazovnim ustanovama igre se često marginaliziraju i ne smatraju se alatom za učenje, nego nagradom za dobro izvršene zadatke pa se često isključuju iz nastavnoga procesa. Međutim, ako se igre pravilno uključuju, one mogu biti itekako koristan alat za razvijanje kompetencija potrebnih u 21. stoljeću. Školska knjižnica, koja je u novije vrijeme postala živo, interaktivno okruženje koje omogućuje različite oblike učenja i socijalne interakcije, pruža idealne uvjete za provedbu takvih aktivnosti. Budući da se aktivnosti u knjižnici ne ocjenjuju, učenici se lakše izlažu novim ulogama i ponašanjima, a knjižničar može samostalno formirati ciljeve koje želi ostvariti. No, upravo zato uvođenje igara ne smije biti prepušteno improvizaciji. Ono treba imati jasne ciljeve: koje se vještine žele razvijati, u kojim dobnim skupinama te koji su

konkretni pokazatelji uspjeha. To zahtijeva i jasne organizacijske okvire, kao što su termini, pravila, odgovornosti, način vođenja i dokumentiranja aktivnosti. Igre trebaju biti integrirane u nastavni ili izvannastavni rad, s planiranim sadržajima i jednostavnim načinima vrednovanja koji omogućuju praćenje napretka. One također otvaraju prostor za inkluziju. Učenici koji se teško uklapaju u tradicionalnu nastavu često su među prvima koji igranjem pokažu svoje jake strane.

Iako današnji korisnici školskih knjižnica najčešće pokazuju interes za videoigre, važno je spomenuti da su sredinom devedesetih godina prošloga stoljeća i društvene igre doživjele svojevrsnu revoluciju pa su se uz tradicionalne igre, poput *Monopolyja* i *Čovječe, ne ljuti se*, pojavile i moderne društvene igre koje su donijele veću raznolikost, inovativne mehanike i nove teme. Moderne društvene igre idealno se uklapaju u spomenutu novu ulogu knjižnice jer kombiniraju privlačan, tematski sadržaj s mehanikama koje potiču planiranje, donošenje odluka, rješavanje problema i suradnju. U odnosu na jednostavne igre temeljene na sreći, suvremeni naslovi zahtijevaju strateško razmišljanje i stvaraju kontekst u kojem se učenje događa prirodno. Konačno, igre stvaraju siguran prostor za eksperimentiranje: učenici mogu isprobati odluke i suočiti se s posljedicama u uvjetima u kojima pogreška ne nosi dugoročne negativne posljedice.

U ovom radu bit će predstavljeno kako društvene igre mogu postati učinkovita strategija za razvoj socijalnih i kognitivnih vještina učenika, s naglaskom na primjere iz prakse VI. osnovne škole Varaždin i Strojarske tehničke škole Osijek. Bit će prikazani konkretni načini provedbe, učinci na učenike te potencijalni smjerovi razvoja.

2. Dokazani učinci društvenih igara na socijalne i kognitivne vještine

Pregledi literature jasno pokazuju da dobro osmišljene aktivnosti s društvenim igrama donose mjerljive učinke na niz socijalnih i kognitivnih područja. Noda, Shiotsuki i Nakao (2019) pretraživali su baze PsycINFO i PubMed služeći se pretraživačkim izrazom „board game” i „trial”, povezanima Booleovim operatorom „AND”. Od 71 pronađenoga rada, 27 ih je zadovoljilo kriterije uključenja i detaljnije su pregledani.

Ti su radovi pokazali pozitivan učinak korištenja društvenih igara u trima područjima: usvajanje znanja (11 radova), kognitivne sposobnosti kao što su pažnja i pamćenje (11 radova) te ostali ishodi, primjerice tjelesna aktivnost ili simptomi poremećaja pažnje (5 radova). Autori naglašavaju važnost vođenja igre. Odrasla osoba treba postaviti

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

ciljeve i pratiti proces, naslov i tema igre trebaju biti prilagođeni dobi i svrsi, a učinke treba pratiti jednostavnim metodama, poput kratkih upitnika, bilježaka i učeničkih refleksija. Kada se aktivnosti pravilno vode, igre prirodno potiču razvoj niza socijalnih vještina. Ponajprije, razvijaju se komunikacijske vještine jer učenici nauče jasno i sažeto obrazlagati svoje odluke i aktivno slušati druge. Također, razvijaju se suradnja i timski rad jer učenici moraju podijeliti uloge, uskladiti planove i preuzeti dio odgovornosti za zajednički cilj. Igranjem se razvija i empatija; suočeni s ulogama koje imaju različite ciljeve ili skrivene informacije, igrači pokušavaju shvatiti tuđu motivaciju i prilagoditi komunikaciju, uče promatrati druge i postavljati se u njihovu poziciju. Važna je i samokontrola, koja se očituje u čekanju na potez, prihvaćanju poraza i nošenju s frustracijom. Učenike je važno poticati na kontrolu impulsa i uputiti ih kako smireno reagirati na neuspjeh. Na kraju, igre potiču osjećaj društvene odgovornosti brigom za zajedničku imovinu, poštivanjem pravila i uključivanjem onih koji su manjeiskusni ili nisu komunikativni kao ostali. Sve te vještine vode do konkretnog poboljšanja međuvršnjačkih odnosa, jasnije komunikacije, učinkovitijeg rješavanja sukoba i veće odgovornosti u zajedničkom radu.

Uz socijalne vještine, igre jednako prirodno potiču razvoj niza kognitivnih sposobnosti. Ponavljanjem poteza i rješavanjem zadataka učenici jačaju pamćenje; uče zadržavati i prisjećati se informacija potrebnih za daljnje poteze te poboljšavaju koncentraciju jer igra zahtijeva praćenje više elemenata istodobno. Strateške igre također vježbaju planiranje i procjenu posljedica potičući učenike da uče razmišljati nekoliko koraka unaprijed, procjenjivati rizike i birati najbolji pristup rješavanju problema. S obzirom na to da igre zahtijevaju praćenje niza radnji i kombiniranje podataka, time jačaju radnu memoriju i sposobnost upravljanja informacijama, dok logičke igre razvijaju sposobnost zaključivanja i rješavanja problema.

Osim toga, razvija se i sposobnost prilagodbe, primjerice, kada se dogodi da plan propadne, igrači mijenjaju strategiju i uče se fleksibilnosti u razmišljanju. Jezične i pripovjedne igre obogaćuju rječnik i sposobnost strukturiranja misli, a igre s prostornim elementima poboljšavaju orijentaciju i vizualno-prostornu svijest. Dodatno, kad se nakon partije kratko analiziraju korištene strategije, učenici uče prepoznati što im pomaže i kako promijeniti pristup u sljedećoj situaciji.

Sve te kognitivne promjene imaju praktičnu vrijednost u školi, ali i u životu općenito. Planiranje iz igre može se prenijeti na planiranje školskog projekta, poboljšana koncentracija olakšava svladavanje zadataka, a razvijeno zaključivanje pomaže u

rješavanju matematičkih i logičkih zadataka. No, kao i za socijalne vještine, i ovdje vrijedi pravilo da je učinak najveći kad su aktivnosti vođene i kad se nakon igre vodi kratka refleksija koja pomaže učenicima da naučeno svjesno povežu s nastavnim zadacima. Zaključno, igre mogu povećati motivaciju, potaknuti bolju komunikaciju i vježbati pažnju i planiranje, ali samo ako se uvode planski, uz vođenje i osnovno praćenje rezultata.

3. Društvene igre u knjižnici VI. osnovne škole Varaždin

U VI. osnovnoj školi Varaždin društvene igre uključuju se u rad s učenicima na raznolike načine, no središnje mjesto zauzima izvannastavna aktivnost *Zaigraj (inter)aktivno!* Plan i program izvannastavne aktivnosti u knjižnici osmišljeni su kao sustavni niz susreta u kojima se učenici postupno upoznaju s igrama različitih tema i razina složenosti. Kreće se od kratkih, pristupačnih naslova koji brzo uvode u dinamiku igranja prema duljim i zahtjevnijim partijama koje traže strateško razmišljanje i složenije vještine. U sklopu te aktivnosti redovito se održavaju i radionice na kojima se učenici upoznaju s raznim srodnim aktivnostima, poput bojenja minifigura za igre, a upoznaju se i s procesom izrade vlastite društvene igre i tako prenose vještine stečene tijekom igranja u stvaralačke zadatke.

Osim same izvannastavne aktivnosti, igre su učenicima dostupne i tijekom malih i velikih odmora, što ih potiče da češće svrate u knjižnicu i kvalitetnije iskoriste slobodno vrijeme. Dostupnost igara različitih duljina i težina stvara naviku dolaska u knjižnicu koja prirodno povećava sudjelovanje u strukturiranim aktivnostima. Igre se često smišljeno povezuju s nastavnim procesom u kojem se teme i mehanike igara usklađuju s nastavnim sadržajima ili služe kao uvod u novu temu. Takva povezanost olakšava učenicima prijenos znanja iz igre u školske zadatke.

Zahvaljujući tematskoj raznolikosti igara, moguće je i oblikovati razne aktivnosti povezane s važnim školskim i društvenim datumima, primjerice tjedan posvećen ekološkim igrama povodom Dana planeta Zemlje, radionice pripovijedanja uz Svjetski dan pripovijedanja ili večernja druženja povodom Noći knjige. Takvi događaji često se organiziraju u suradnji s drugim školama i lokalnim udrugama, čime se širi mreža sudionika, stvaraju nova prijateljstva i povećava vidljivost knjižnice u zajednici. Društvene igre lako se uklapaju i u međunarodne projektne okvire jer nadilaze jezične barijere i potiču zajednički rad. Osim toga, igre su se pokazale korisnima i za odrasle. Povremene *team building* aktivnosti za učitelje pomažu osnažiti tim i prenijeti primjere

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

dobre prakse u nastavu te potvrđuju ulogu knjižnice kao središnjeg mjesta za okupljanje i socijalizaciju.

3.1. Odabrani naslovi i njihova odgojno-obrazovna uloga

Za fond knjižnice VI. osnovne škole Varaždin odabrane su igre kojima se ciljano razvijaju određene vještine (Slika 1). Tijekom odmora najčešće se igraju brze i kratke igre, primjerice: *Dobble*, *Taco*, *mačka*, *koza*, *sir*, *pizza*, *Beaver's Creek* i *Catapult Feud*. Njihova je prednost u tome što brzo aktiviraju učenike, vježbaju reflekse, brzinu reakcije, koncentraciju i koordinaciju, a istodobno služe kao dobar uvod za učenike koji se prvi put susreću s grupnim igranjem. Pravila se obično objasne u nekoliko minuta, igre traju nekoliko krugova i omogućuju uključivanje velikog broja učenika u kratkom vremenu.

Slika 1. Fond društvenih igara školske knjižnice VI. osnovne škole Varaždin

Takve igre osobito su korisne za učenike koji imaju problema s održavanjem pažnje u duljim aktivnostima, a dobre su i za inkluziju. Učenike koji se inače ne uključuju u aktivnosti osjećaj uspjeha može potaknuti na daljnje sudjelovanje u složenijim aktivnostima.

Igre koje potiču pripovijedanje i opisivanje omogućuju razvijanje jezičnih vještina: bogaćenje rječnika, razvoj sposobnosti interpretacije i aktivnoga slušanja. Naslovi poput *Dixit*, *Hues and Cues*, *Rory's Story Cubes* i *Wilmot's Warehouse* temeljeni su na improvizaciji te zahtijevaju od učenika stvaranje veze između slike i priče, sažeto, ali slikovito izražavanje te slušanje i nadograđivanje tuđih ideja. Zbog toga su izvrsne i za

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

korištenje u nastavnom procesu budući da se mogu koristiti kao pripremni korak prije pisanja sastavka ili pri analizi književnoga djela.

Društvene igre također mogu biti bogati izvori činjeničnog znanja. Mnoge igre dolaze s karticama bogatim podacima, ilustracijama i kratkim objašnjenjima koja mogu poslužiti kao poticaj za daljnje istraživanje. Primjerice, igra *Wingspan* sadrži brojne informacije o vrstama ptica, a *Trekking Through History* sastoji se od kartica s povijesnim događajima koji su na poleđini detaljno opisani. Igra *Photosynthesis* prikazuje proces fotosinteze u praksi; u njoj učenici uzgajaju vlastita stabla i promišljaju o njihovu smještaju u odnosu na položaj sunca (Slika 2). Igra *Forest Shuffle* upoznaje učenike s biljkama, životinjama i njihovim staništima, a *Parks* donosi brojne informacije o američkim nacionalnim parkovima.

Slika 2. Učenice igraju Photosynthesis

Osim društvenih i natjecateljskih igara, u ponudi knjižnice važno je zadržati i prostor za samostalne i improvizacijske aktivnosti. Samostalne igre i logičke zagonetke, primjerice *By the book*, *Cat and Boxes*, *IQ puzzle*, *Grizzly Gears*, *Jump In'*, jačaju koncentraciju, analitičko razmišljanje i sposobnost metodičnog rješavanja problema te su posebno korisne za učenike kojima grupne situacije stvaraju pritisak. Nasuprot tome, duge kampanje u igrama uloga *Dungeons and Dragons* vježbaju dugoročnu suradnju, planiranje i kreativnost. Učenici stvaraju likove, razvijaju zaplete, suočavaju se s moralnim dilemama i uče rješavati sukobe u okvirima pravila i dogovora. Igre uloga imaju posebnu odgojno-obrazovnu vrijednost jer potiču improvizaciju, način razmišljanja iz tuđe perspektive i donošenje odluka u neizvjesnim situacijama. Uloga

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

voditelja kampanje pruža priliku za mentorski rad i razvoj pripovjednih vještina, a sama igra nudi mogućnost za eksperimentiranje s raznim obrascima ponašanja. Takve su igre vrlo pogodne za jačanje socijalnih vještina, tolerancije i timskog rada, no zahtijevaju jasnu strukturu, pravila i dosljedno vođenje kako bi se izbjegle nejasnoće i potencijalni sukobi.

3.2 Rezultati i preporuke za provedbu

Rezultati sustavnog rada s društvenim igrama u knjižnici lako su uočljivi i mjerljivi. Vidljivo se povećava društvena uključenost učenika, poboljšava se međusobna komunikacija, raste spremnost na suradnju, unapređuju se izvršne funkcije poput planiranja i kontrole impulsa te raste motivacija za dolazak u knjižnicu. Da bi se zabilježile i lakše pratile nastale promjene, nisu potrebni komplicirani postupci. Dovoljne su jednostavne metode: povremeni razgovori s učenicima, kratki upitnici te strukturirana promatranja voditelja aktivnosti (Slika 3). Takve bilješke omogućuju praćenje napretka, pomažu u prilagodbi programa i služe kao materijal za dokumentiranje učinaka aktivnosti.

Slika 3. Školska knjižničarka prati provedbu aktivnosti s društvenim igrama

Osim vrednovanja, jednako su važna jasna organizacijska pravila. Igre se ne posuđuju i ne iznose iz knjižnice kako bi se osigurala njihova trajnost i dostupnost. Također, postoje pravila za organizaciju sadržaja kutija, provjeru sadržaja i održavanje komponenti, a stariji učenici uključeni su kao pomagači i mentori mlađim učenicima koji tek počinju igrati.

3.3 Izvori financiranja

Izgradnja i održavanje zbirke igara i pratećih programa u školskoj knjižnici obično se oslanjaju na kombinaciju izvora. Jedan od važnijih izvora jesu natječaji Ministarstva za financiranje izvannastavnih i preventivnih projekata ili projekata za darovite učenike, na koje se mogu prijaviti i knjižničari s jasno osmišljenim projektnim aktivnostima temeljenim na igrama.

Lokalna inicijativa pokretača *Gejmeraje*, mrežne stranice za promociju društvenih igara, također nudi mogućnost prikupljanja donacija igara za škole u partnerstvu s igračima i ljubiteljima društvenih igara, dok manje, ali praktične stavke poput sredstava prikupljenih od zakasnina, jednokratnih darova te sponzorstava trgovina i izdavača igara često pokrivaju kupnju pojedinih naslova ili potrošni materijal.

U praksi se najuspješniji programi grade kombiniranjem tih izvora i dokumentiranjem učinaka rada: kratka izvješća, fotografije i povratne informacije učenika i učitelja povećavaju šanse za nova sredstva i donacije. Dugoročno rješenje leži u transparentnosti i vidljivosti projekta. Jasno oblikovani ciljevi i konkretni primjeri učinaka te mogućnosti za održivost projekata čine program privlačnijim za sve vrste podrške, od javnih natječaja do lokalnih donacija i suradnje s trgovinama igara.

4. Društvene igre u knjižnici Strojarske tehničke škole Osijek

U Strojarskoj tehničkoj školi Osijek društvene igre se uključuju u neposredni odgojno-obrazovni rad s učenicima prvenstveno na satima razrednika. Ti se sati odvijaju u školskoj knjižnici u suradnji sa stručnom suradnicom knjižničarkom. Nekoliko je takvih dogovorenih sati tijekom učeničkog srednjoškolskog obrazovanja. Na početku svakoga sata razgovara se o igranju, dobrobitima igranja i društvenim igrama. Učenici govore o svojim prethodnim iskustvima – kada su igrali društvene igre, s kim i gdje te kako su se pritom osjećali. Razgovor završava navođenjem naziva društvenih igara, kratkim objašnjavanjem pravila i pokušajem njihove klasifikacije. Igre se, primjerice, mogu klasificirati kao igre u paru, igre za više igrača, timske, obiteljske, strateške, kartaške te igre s figuricama ili karticama. Knjižničarka predstavlja učenicima i razredniku društvene igre iz fonda školske knjižnice te objašnjava pravila i sudjeluje s njima u igri, a već pri idućim susretima učenici bi se trebali međusobno podsjetiti pravila te se poslužiti pisanim pravilima koja dolaze uz igru dok knjižničarka promatra sa strane. Na kraju sata razgovara se o temi susreta, isprobanim društvenim igrama i doživljaju igranja s vršnjacima iz razreda, razrednikom i knjižničarkom. Učenike i

razrednika potiče se na promišljanje o tome mogu li doživljeno primijeniti u Školi i izvan nje te na koje načine. O tim se iskustvima razgovara i pri sljedećim susretima, najčešće individualno s učenicima, kao i s razrednikom. Na jednom od susreta učenicima se predstavljaju udruge iz Hrvatske koje se bave igranjem i promicanjem društvenih igara. Predstavlja se i najveći svjetski sajam društvenih igara, koji se svake godine održava u Essenu u Njemačkoj, a kao gost sudjeluje i lokalni Klub Titan Atlas iz Osijeka. Klub pritom predstavlja svoje djelovanje i mogućnosti uključivanja u aktivnosti udruge. Učenicima i razredniku predstavljaju se i odabrani naslovi iz fonda Kluba, među njima nekoliko sada već klasičnih modernih društvenih igara, kao i novonagrađene igre koje bi učenike mogle potaknuti na daljnje igranje i razvoj interesa za društvene igre. Potrebno je krenuti s kratkim i pristupačnim naslovima koje je svima lako nabaviti kako bi se učenike potaknulo na daljnje igranje. Nakon što svladaju dinamiku igranja, mogu se uvesti dulje i zahtjevnije partije te naslovi koji traže strateško razmišljanje i složenije vještine. Jedan je od ciljeva takva organiziranog igranja poticanje samostalne želje učenika za igranjem društvenih igara tijekom slobodnih sati, u međusmjeni i izvan nastave. To uključuje i druženje s učenicima Elektrotehničke i prometne škole Osijek, s kojom Strojarska tehnička škola Osijek dijeli zgradu i prostor školske knjižnice. Kao primjer navodi se učenik Atila koji je donio svoju *Yu-Gi-Oh! TCG* kartašku igru i vježbao s drugim učenicima kako bi se što bolje pripremio za sudjelovanje u međunarodnim turnirima u navedenoj igri. Nadalje, u Strojarskoj tehničkoj školi Osijek društvene igre se uključuju u neposredni odgojno-obrazovni rad s učenicima i putem međupredmetne povezanosti s engleskim jezikom, hrvatskim jezikom, matematikom, fizikom, poviješću, geografijom, politikom i gospodarstvom te strukom. Osim socijalnih vještina, poput komunikacije, emocionalne inteligencije, rješavanja problema i sukoba te suradnje, i kognitivnih vještina, poput pamćenja, pažnje, logičkog zaključivanja, planiranja, rješavanja problema i donošenja odluka, društvene igre pridonose i razvoju specifičnih vještina. Primjerice, mogu poticati slušanje i govor u nastavi engleskoga jezika (Aramnia, 2015), razvoj vokabulara i komunikacijskih vještina u nastavi hrvatskoga jezika, brže računanje u matematici, razumijevanje fizikalnih zakonitosti na primjerima, razumijevanje povijesnih događaja i posljedica odluka kroz simulaciju, geografsku orijentaciju te bolje razumijevanje ekonomije, politike i gospodarstva (Crews, 2011: 10; Sousa i Bernardo, 2019). Društvene igre koriste se i za povezivanje učenika s vršnjacima iz drugih zemalja tijekom aktivnosti Erasmus+ projekata u kojima učenici i nastavnici sudjeluju svake godine. Takve aktivnosti pridonose prevladavanju jezičnih,

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

socijalnih, kulturnih i obrazovnih barijera te olakšavaju zajednički rad učenika. Također, nude se i kao aktivnost za opuštanje i druženje s drugim učenicima u stankama tijekom natjecanja kojima je Škola domaćin (Slika 4). Osim za učenike, društvene igre u Strojarskoj tehničkoj školi Osijek koriste se i za *team building* djelatnika. Nastavnici koji su sudjelovali u aktivnostima s društvenim igrama zajedno s knjižničarkom i učenicima stečena znanja i vještine prenose na ostale kolege. Time se osnažuje povezanost među djelatnicima, prenose se primjeri dobre prakse iz nastave ostvarene u suradnji s knjižničarkom te se potvrđuje uloga školske knjižnice kao središnjeg mjesta za okupljanje i socijalizaciju. Suradnja s učenicima, razrednicima, nastavnicima, lokalnim udrugama i sudionicima Erasmus+ projekata omogućuje veću vidljivost školske knjižnice, njezinih aktivnosti i njezina značaja za zajednicu koja se koristi njezinim uslugama.

Slika 4. Igranje društvenih igara u pauzi tijekom školskih natjecanja

4.1 Odabrani naslovi i njihova odgojno-obrazovna uloga

Fond društvenih igara školske knjižnice Strojarske tehničke škole Osijek gradi se od 2016. dolaskom nove stručne suradnice knjižničarke te do danas broji tek nešto više od dvadeset igara. Zbirka društvenih igara započela je s nekoliko zatečenih setova *šaha* zbog tradicije igranja i sudjelovanja u šahovskim turnirima učenika i nastavnika. Igranje šaha potiče razvoj misaonih sposobnosti, pamćenja i emocionalnih vještina, poboljšava kognitivne sposobnosti, sposobnost rješavanja problema i vještine suočavanja (Aramnia, 2015). Sljedeća aktivnost koja se često provodi na poticaj nastavnice tjelesne i zdravstvene kulture jest igra *Država, grad, selo*. Ona potiče

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

kognitivne vještine, poput brze obrade informacija, fleksibilnosti u razmišljanju i jačanja pamćenja, ali i socijalne i komunikacijske vještine, poput zdravoga natjecanja, interakcije i timskog duha među igračima. Kartaške igre *Belot*, *Uno*, *Uno Flip* i *6 nimmt!* potiču logičko razmišljanje i strategiju, razvijaju matematičke i memorijske vještine te jačaju socijalne kompetencije kroz komunikaciju, suradnju i prihvaćanje pravila igre. Pridonose emocionalnom razvoju jer uče igrače nositi se s pobjedom i porazom. *Tip Tower* i *Mikado* pripadaju igrama spretnosti (eng. *dexterity games*) jer razvijaju finu motoriku, koordinaciju ruka-oko, strpljenje i prostornu percepciju, a istodobno potiču koncentraciju i strateško planiranje poteza. *Alias* i *5 sekundi* pripadaju *party* igrama. To su igre riječima, temeljene na pojašnjavanju pojmova, koje potiču razvoj jezika, rječnika i komunikacijskih vještina, a jačaju kreativno razmišljanje i timski rad. *Make 'n' Break* razvija prostorno razmišljanje, finu motoriku i koncentraciju jer igrači moraju brzo i precizno slagati oblike prema uputama suigrača i zadacima na karticama. *Pictionary* i *Activity* potiču vizualnu komunikaciju, kreativnost i maštovitost te jačaju timsku suradnju i vještinu prenošenja pojmova neverbalnim putem. *Activity* kombinira elemente pantomime i objašnjavanja pojmova pa istodobno razvija verbalne i neverbalne komunikacijske vještine, timsku dinamiku i kreativno izražavanje. U sklopu posjeta Muzeju Slavonije učenici su se upoznali s udrugom Klub Titan Atlas Osijek i igrali moderne društvene igre, poput *Diplomacy*, *Imperial*, *History of the World* i *7 Wonders* (Slika 5). Igranje navedenih modernih društvenih igara razvija strateško i kritičko razmišljanje, uključujući planiranje, analizu poteza protivnika i dugoročno promišljanje. Budući da igrači pregovaraju i sklapaju saveze, primjerice u igri *Diplomacy*, razvijaju se i komunikacijske vještine, suradnja i razumijevanje društvenih dinamika. Takve igre mogu potaknuti interes za povijest i kulturne koncepte te jačati kognitivne vještine poput upravljanja resursima, procjene rizika, optimizacije poteza, logičkog zaključivanja i donošenja odluka.

Slika 5. Organiziran posjet i igranje društvenih igara u Muzeju Slavonije

Hitster je glazbena društvena igra iz fonda školske knjižnice u kojoj igrači prepoznaju pjesme i smještaju ih na vremensku crtu. Igranjem se razvijaju glazbeno pamćenje i slušne vještine, poput prepoznavanja melodije, ritma i teksta. Ujedno se jačaju kognitivne sposobnosti povezane s vremenskim redoslijedom i kronologijom, primjerice smještanjem pjesama u odgovarajuće godine. Igra potiče socijalnu interakciju, timski rad i zabavu te može proširiti glazbeno i kulturno znanje učenika kroz različite žanrove i razdoblja. Igre *Kingdomino*, *Coral Reef* i *My Shelfie: The Dice Game* također su u fondu društvenih igara i pripadaju obiteljskim strateškim igrama. Slaganje pločica razvija prostorno planiranje, logičko razmišljanje, donošenje odluka i predviđanje poteza. Povezivanje parova jača vizualnu percepciju, pažnju, pamćenje i potiče ekološku svijest kroz tematiku podmorja. Igra kombinira slaganje uzoraka i optimizaciju resursa te potiče organizacijske vještine, prostornu percepciju i strateško razmišljanje, uz lagan i zabavan oblik socijalne interakcije.

4.2 Rezultati i preporuke za provedbu

Aktivnosti s društvenim igrama u Strojarskoj tehničkoj školi Osijek (na satima razrednika, kroz međupredmetnu suradnju i ostale opisane programe) donose rezultate koji su lako uočljivi i mjerljivi. Najvidljivije su promjene u ponašanju: učenici i nastavnici koji igraju društvene igre postali su komunikativniji i otvoreniji, povučeniji učenici aktivno se uključuju u igru, a svi se uče čekati na potez, pregovarati i poštivati

pravila. Uz to, vidljivo je poboljšanje socijalnih i kognitivnih vještina. Učenici bolje surađuju, pamte, planiraju i donose kvalitetnije odluke te si međusobno pomažu. Sve više učenika i nastavnika posjećuje knjižnicu tijekom odmora i slobodnih sati te se druži uz igre.

Učenici samoinicijativno potiču jedni druge na igru, čak i one s kojima ne pohađaju isti razred ili školu. Također, učenici i knjižničarka razvijaju bolji odnos, ali i razrednici te predmetni nastavnici koji su sudjelovali u igrama s učenicima. Knjižnica im je postala sigurno mjesto u koje rado odlaze (i učenici i nastavnici). Ostvaruje se moto Knjižnice STŠOS koji glasi *Knjižnica nisu samo knjige*.

Kao što je navedeno ranije, učenike, razrednike i nastavnike potrebno je uvesti u aktivnost razgovorom, zajedničkim sudjelovanjem i postupnim prepuštanjem aktivnosti učenicima kako bi se mogao promatrati i bilježiti napredak, uočiti potrebne promjene u vođenju aktivnosti te dokumentirati njezin učinak. Osim vrednovanja promatranjem, razgovorom s učenicima i nastavnicima moguće je koristiti i kratke anketne upitnike.

Inzistiranjem na tome da se društvene igre igraju u školskoj knjižnici potiče se doživljaj knjižnice kao prostora za opuštanje i zabavu kroz igru (Crews, 2011: 12), ali se osigurava i njihova trajnost i dostupnost. Igre imaju svoje mjesto na polici u školskoj knjižnici, lako su dostupne i vidljive, a knjižničarka može pratiti njihovo korištenje. Time se potiče odgovorno postupanje s igrama. Društvene se igre tako manje oštećuju, rjeđe se gube njihovi dijelovi, a učenici ih nakon korištenja spremaju u kutije prema pravilima. Pritom provjeravaju komponente igre i odmah prijavljuju uočene probleme. Budući da je u međusmjenu, u školskoj knjižnici, gotovo uvijek prisutno više učenika, oni koji znaju igrati često pomažu onima koji tek uče pravila ili se uključuju kada je potreban dodatan igrač.

4.3 Izvori financiranja

Izgradnja i održavanje fonda društvenih igara u školskoj knjižnici Strojarske tehničke škole Osijek oslanjaju se na kombinaciju dvaju izvora – zakasnina i donacija. Sredstvima od zakasnina nabavljaju se uglavnom knjižni naslovi koje učenici traže od knjižničarke da ih nabavi za slobodno čitanje, ali dio se sredstava usmjerava i na nabavu barem jedne nove društvene igre. Društvene igre školskoj knjižnici donirali su školska knjižničarka, lokalna udruga Klub Titan Atlas i lokalna trgovina društvenim igrama Phoenix Feather, a donacije su osigurale i nastavnice uključene u Erasmus+ projekt. U budućnosti se fond društvenih igara može dodatno razvijati prijavama na

natječaje Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih za financiranje izvannastavnih i preventivnih projekata ili projekata za darovite učenike, natječaje osnivača te osmišljavanjem i provedbom Erasmus+ projekata. Na takve se izvore financiranja mogu prijaviti i školski knjižničari s jasno oblikovanim projektnim aktivnostima temeljenima na društvenim igrama. Sve navedeno je potrebno dokumentirati tekstualnim, foto i video izvješćima te povratnim informacijama učenika i nastavnika. Rezultate je važno objaviti na oglasnoj ploči unutar školske zgrade i školske knjižnice, na službenim, mrežnim i društvenim stranicama te ih dostaviti onima koji su omogućili financijsku potporu. Time se jača transparentnost rada i stvaraju preduvjeti za nastavak dobre suradnje u budućnosti.

5. Uloge udruga u promicanju kulture društvenih igara u Hrvatskoj

Razvoj kulture igranja društvenih igara u Hrvatskoj ne odvija se isključivo unutar obrazovnih institucija, nego ga snažno podupire i mreža udruga civilnog društva koje djeluju diljem zemlje. Organizacije poput udruge *Zaigrana koza* iz Pule, *RiRoll* iz Rijeke, *Kluba Titan Atlas* iz Osijeka, *Na stolu* iz Varaždina, *Talusa* iz Velike Gorice, *Luda* iz Vinkovaca, *Igranja* iz Zagreba, *Capybare* iz Poreča, *Sfinge* iz Zadra, *KMM Pannonia Minor* iz Slavonskog Broda, *Krapinjona* iz Krapine i udruge *Tactica* iz Zaboka predstavljaju važne nositelje aktivnosti usmjerenih na popularizaciju i edukativnu primjenu društvenih igara.

Te udruge redovito organiziraju radionice, demonstracije igara, igraonice, festivale i edukacijske programe, pri čemu promiču vrijednosti koje su ključne i u školskom kontekstu: suradnju, komunikaciju, strateško razmišljanje, kreativnost i inkluzivnost. Njihovo djelovanje stvara bogatu i dostupnu kulturu igranja, čime se učenicima i školama pružaju dodatne prilike za upoznavanje novih igara i razvoj vještina koje one potiču.

Suradnja školskih knjižnica s takvim udrugama može značajno obogatiti obrazovne programe, osigurati stručnu podršku pri odabiru igara te potaknuti učenike na aktivno i smisleno uključivanje u zajednicu. Rasprostranjenost udruga u različitim dijelovima Hrvatske potvrđuje da je interes za društvene igre široko prisutan te da postoji stabilna i dobro organizirana infrastruktura koja može biti vrijedan partner školama.

Uloga ovih udruga pokazuje da društvene igre imaju važan kulturni, socijalni i obrazovni potencijal koji nadilazi formalni obrazovni sustav. Time se dodatno naglašava potreba za sustavnim i promišljenim uključivanjem igara u odgojno-

obrazovni rad školskih knjižnica, što predstavlja dobar uvod u završna razmatranja rada.

6. Zaključak

Integracija društvenih igara u rad školskih knjižnica potvrđuje se kao djelotvorna, inkluzivna i motivirajuća strategija za razvoj socijalnih i kognitivnih vještina učenika. Primjeri iz VI. osnovne škole Varaždin i Strojarske tehničke škole Osijek pokazuju da se igre mogu uspješno uklopiti u različite odgojno-obrazovne kontekste, od izvannastavnih aktivnosti i slobodnog vremena provedenog u knjižnici do satova razrednika, međupredmetnih projekata i međunarodne suradnje. U oba okruženja igre potiču suradnju, komunikaciju, empatiju, planiranje i kritičko mišljenje, a vođeno igranje osigurava da se ti procesi odvijaju svjesno, sustavno i uz jasne odgojno-obrazovne ciljeve.

Društvene igre istodobno stvaraju poticajnu i sigurnu atmosferu u kojoj učenici mogu slobodno eksperimentirati, preuzimati nove uloge i učiti na pogreškama bez pritiska ocjenjivanja. Time knjižnica postaje prostor učenja kroz iskustvo i interakciju, a školski knjižničari preuzimaju ulogu edukatora, medijatora i mentora. Analiza rada u obje škole pokazuje da sustavno i promišljeno korištenje igara povećava motivaciju učenika, jača međuvršnjačke odnose, pridonosi razvoju izvršnih funkcija te potiče pozitivnu sliku o knjižnici kao otvorenom i kreativnom prostoru.

Važno je istaknuti da ovakav pristup zahtijeva planiranje, kontinuirano praćenje, prilagodbu sadržaja dobi i potrebama učenika te suradnju s nastavnicima i lokalnom zajednicom. Dugoročno, programi temeljeni na društvenim igrama mogu znatno ojačati odgojnu ulogu školskih knjižnica te pridonijeti razvoju ključnih kompetencija za život, u skladu s ciljevima suvremenog obrazovanja i načelima inkluzivnosti i cjelovitog razvoja učenika. Stoga se društvene igre mogu smatrati vrijednim i održivim pedagoškim resursom čiji potencijal zaslužuje sustavnije prepoznavanje i podršku.

Literatura

1. Aramnia, S. (2015). *The effect of using games on Iranian EFL learners' anxiety and speaking skill*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.25033.80483>
2. Crews, A. (2011). *Getting Teachers on „Board“*. Knowledge Quest. 40/1. 10–13.
Dostupno na:
<https://www.proquest.com/docview/1018480248/DEAB7AB087DC4561PQ/1?>
3. Huizinga, J. (1992). *Homo ludens: o podrijetlu kulture u igri*. Zagreb: Naprijed.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

4. Mendeš, B.; Marić, Lj. i Goran, Lj. (2020). *Dijete u svijetu igre: teorijska polazišta i odgojno-obrazovna praksa*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
5. Noda, S.; Shiotsuki, K.; Nakao, M. (2019). The effectiveness of intervention with board games: a systematic review. *BioPsychoSocial Medicine*, 13, 22.
<https://doi.org/10.1186/s13030-019-0164-1>
6. Sousa, M. i Bernardo, E. (2019). Back in the game: Modern board games. *Communications in Computer and Information Science*, 1164, 72–85.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-37983-4_6

Školska knjižnica i odgoj za održivi razvoj

School Library and Education for Sustainable Development

Stručni rad / Professional paper

Sanja Galic

III. Gimnazija Osijek

sanja.galic01@gmail.com

Sažetak

Cilj. Svrha je ovoga rada predstaviti primjere dobre prakse i prikazati iskustvo provedbe projekata u knjižnici III. Gimnazije Osijek usmjerenih na odgoj za održivi razvoj koji obuhvaća sve tri dimenzije održivosti – okolišnu, društvenu i ekonomsku te njihovu međuovisnost.

Metodologija. U teorijskom dijelu dat će se uvid u kurikulume međupredmetnih tema koje se ostvaruju u školskim projektima s posebnim naglaskom na Kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj za osnovne i srednje škole. Projekti koje provode školski knjižničari su dio odgojno-obrazovne djelatnosti školske knjižnice usmjerene na poučavanje temeljnih životnih kompetencija potrebnih za cjeloživotno učenje. U primjerima dobre prakse prikazat će se školski i međunarodni projekti usmjereni na odgoj za održivi razvoj kojih je voditeljica bila školska knjižničarka III. Gimnazije Osijek.

Rezultati. Rad problematizira okolnosti i poteškoće provođenja međunarodnih projekata usmjerenih na odgoj za održivi razvoj. U radu se prikazuju natječaji za projekte, te aktivnosti i rezultati pojedinih projekata koje je provela školska knjižničarka III. Gimnazije Osijek.

Praktična primjena. Primjer dobre prakse može potaknuti školske knjižničare na izradu projektnih prijava te provedbu školskih i međunarodnih projekata usmjerenih na odgoj za održivi razvoj kako bi djeci i mladima pomogli u razvoju višestrukih kompetencija potrebnih za cjeloživotno učenje i cjeloviti razvoj osobe.

Originalnost/vrijednost. Vrijednost rada je u tome što se otvoreno govori ne samo o uspjesima, nego i o poteškoćama koje ima većina školskih knjižničara u provođenju školskih i međunarodnih projekata.

Društveni značaj. Projekti usmjereni na odgoj za održivi razvoj koje s korisnicima provode školski knjižničari su od velike važnosti za povećanje dobrobiti i kvalitete života svakoga pojedinca i sveukupnog stanovništva budući da pripremaju učenike za prikladno djelovanje u društvu radi postizanja osobne i opće dobrobiti.

Ključne riječi: kompetencije, međupredmetne teme, odgoj za održivi razvoj, projekt, školska knjižnica

Summary

Objective. The purpose of this paper is to present examples of good practice and to show the experience of implementing projects in the library of the 3rd Gymnasium Osijek focused on education for sustainable development that encompasses all three dimensions of sustainability – environmental, social and economic and their interdependence.

Methodology. The theoretical part will provide insight into the curricula of cross-curricular topics that are implemented in school projects with a special emphasis on the Curriculum of the Cross-curricular Topic Sustainable Development for Primary and Secondary Schools. Projects implemented by school librarians are part of the educational activities of the school library focused on teaching basic life competencies necessary for lifelong learning. Examples of good practice will present school and international projects focused on education for sustainable development, which were led by the school librarian of the 3rd Gymnasium Osijek.

Results. The paper addresses the circumstances and difficulties of implementing international projects focused on education for sustainable development. The paper presents project competitions, activities and results of individual projects carried out by the school librarian of the 3rd Gymnasium in Osijek.

Practical application. An example of good practice can encourage school librarians to prepare project applications and implement school and international projects focused on education for sustainable development in order to help children and young people develop multiple competences necessary for lifelong learning and holistic development of the person.

Originality/value. The value of the paper lies in the fact that it openly discusses not only the successes, but also the difficulties that most school librarians have in implementing school and international projects.

Social significance. Projects focused on education for sustainable development that school librarians implement with users are of great importance for increasing the well-being and quality of life of each individual and the entire population, since they prepare students for appropriate action in society in order to achieve personal and general well-being.

Keywords: competencies, cross-curricular topics, education for sustainable development, project, school library

1. Uvod

Istraživanje teme je provedeno u okviru pripreme izlaganja *Školska knjižnica i odgoj za održivi razvoj* održanog 3. listopada 2025. u Gradskoj knjižnici Rijeka na Šesnaestom okruglom stolu za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja. U radu je prikazana odgojno-obrazovna djelatnost školske knjižnice i iskustva knjižničarke III. Gimnazije Osijek u provođenju međunarodnih projekata usmjerenih na odgoj za održivi razvoj.

Školska knjižnica djeluje kao knjižnica u sastavu javne ustanove (škole) i prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju* (2008., Čl. 5.) dio je obrazovnoga procesa u kojemu se stručno-knjižnična djelatnost obavlja u manjem opsegu ili uobičajeno i služi za ostvarivanje obrazovnog procesa. *UNESCO-v manifest za školske knjižnice* (2019) navodi da je zadaća školske knjižnice potpora obrazovnim ciljevima i zadacima zacrtanim u Nastavnom planu i programu škole, poticanje trajnih čitateljskih navika i uživanja u čitanju i učenju, omogućavanje stjecanja stvaralačkog iskustva pri korištenju i kreiranju informacija kao pomoć pri učenju i razumijevanju, te poticanju mašte i uživanja u čitanju, poticanje svih učenika na učenje i korištenje vještina koje će im pomoći pri vrednovanju i korištenju informacija, bez obzira na njihovu vrstu, količinu i izvor, kao i razvijanje osjećaja za način komuniciranja unutar zajednice. Djelatnost školskih knjižnica ostvaruje se međusobno povezanim djelatnostima: odgojno-obrazovnoj, stručno-knjižničnoj, te kulturnoj i javnoj (Standard 2023: Čl. 5). U istome članku *Standard* u opisu odgojno-obrazovnog rada s učenicima navodi da su neke od zadaća školske knjižnice promicanje i sudjelovanje u unapređivanju svih oblika odgojno-obrazovnoga rada, stvaranje uvjeta za interdisciplinarni pristup nastavi, poučavanje i razvoj ključnih kompetencija, poticanje kritičkoga mišljenja i rješavanja problema, poučavanje za samostalno i cjeloživotno učenje, poticanje odgoja za

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

demokraciju te razvijanje svijesti o vrijednostima zavičajne i nacionalne kulture, posebno jezika, umjetnosti i znanosti. Timski rad s nastavnicima, stručnim suradnicima i ravnateljem na pripremi i provedbi školskih, državnih i međunarodnih projekata i programa u skladu s kurikulumom također je sastavnica odgojno-obrazovnog rada školskog knjižničara (Standard 2023: Čl. 5).

Knjižnica III. Gimnazije Osijek djeluje od samoga osnutka Muške realne gimnazije 1870. godine kada je osnovana nastavnička knjižnica, a učenička dvije godine kasnije. U tom su razdoblju škola i knjižnica prošle kroz mnoge društvene promjene (kapitalističko, socijalističko i tranzicijsko razdoblje te tri rata) i obrazovne reforme koje su se odrazile na njihov rad. Budući da je u prvobitno realnoj, a sada prirodoslovno-matematičkoj gimnaziji u nastavi naglasak na STEM² grupi nastavnih predmeta te materinjem i stranim jezicima, zbirka školske knjižnice i njezine djelatnosti su usklađene s tim. Knjižnica III. Gimnazije Osijek djeluje s misijom osiguravanja dostupnosti knjižnične građe, omogućavanja pristupa informacijama i pružanja kvalitetnih usluga svim korisnicima koje zadovoljavaju i obogaćuju njihove informacijske, komunikacijske, društvene i kulturne potrebe, unaprjeđenje nastavnog i stručnog rada te stvaranje uvjeta za aktivno učenje koji su preduvjet cjelovitoga razvoja svakoga učenika. Njezina vizija je: razvijati se kao informacijsko, obrazovno i kulturno središte škole koje, u ugodnom i sigurnom okruženju, pruža usluge svim dionicima škole, potiče i osigurava pravo na čitanje, slobodan pristup informacijama i cjeloživotno učenje.

Postavljena je hipoteza: Projekti usmjereni na odgoj za održivi razvoj, koje s učenicima i nastavnicima provodi školska knjižničarka, dio su odgojno-obrazovne djelatnosti knjižnice kojima se ostvaruju globalni ciljevi održivoga razvoja.

Načine ostvarenja hipoteze promotrit ćemo na primjeru međunarodnih projekata usmjerenih na odgoj za održivi razvoj koje, u skladu s kurikulumom škole³, provodi školska knjižničarka III. Gimnazije Osijek.

2. Kurikulumi međupredmetnih tema

² Akronim od početnih slova naziva četiriju područja na engleskom jeziku: science, technology, engineering i mathematics. U našem odgojno-obrazovnom sustavu odnosi se na: prirodne znanosti (kemija, biologija, geografija), informatiku, inženjerstvo i matematiku.

³ Svaka škola ima kurikulum koji određuje program i plan poučavanja s ciljevima, sadržajima, metodama i strategijama te ishodima učenja.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Nacionalni okvirni kurikulum (2011) je temeljni dokument odgojno-obrazovnog sustava koji je utemeljio prijelaz s učenja i poučavanja usmjerenog na sadržaj na kompetencijski sustav i učenička postignuća iskazana u ishodima učenja. U dokumentu se opisuju temeljne kompetencije za cjeloživotno učenje s ciljem unaprjeđenja znanja, vještina i sposobnosti u osobnom, društvenom i profesionalnom životu:

- komunikacija na materinjem jeziku odnosi se na osposobljenost za pravilno i stvaralačko usmeno i pisano izražavanje i tumačenje misli, osjećaja, stavova i činjenica;
- komunikacija na stranim jezicima je osposobljenost za razumijevanje, usmeno i pisano izražavanje i tumačenje misli, osjećaja, stavova i činjenica na stranomu jeziku u različitim kulturnim i društvenim situacijama;
- matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji podrazumijeva osposobljenost učenika za razvijanje i primjenu matematičkoga mišljenja u rješavanju problema u nizu različitih svakodnevnih situacija, za uporabu znanja i metoda kojima se objašnjava svijet prirode, osposobljenost za njihovu primjenu, razumijevanje promjena uzrokovanih ljudskom djelatnošću te odgovornost pojedinca kao građanina;
- digitalna kompetencija omogućuje sigurnu i kritičku upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije za rad u osobnomu i društvenomu životu te u komunikaciji;
- učiti kako učiti je osposobljenost za proces učenja i ustrajnost u učenju, organiziranje vlastitoga učenja, uključujući učinkovito upravljanje vremenom i informacijama u samostalnomu učenju i učenju u skupini;
- socijalna i građanska kompetencija su odgovorno ponašanje, pozitivan i tolerantan odnos prema drugima, međuljudska i međukulturna suradnja, uzajamno pomaganje i prihvaćanje različitosti; samopouzdanje, poštovanje drugih i samopoštovanje; učinkovito sudjelovanje u razvoju demokratskih odnosa u školi;
- inicijativnost i poduzetnost je sposobnost pojedinca da ideje pretvori u djelo, a uključuje stvaralaštvo, inovativnost i spremnost na preuzimanje rizika te sposobnost planiranja i vođenja projekata radi ostvarivanja ciljeva;

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

- kulturna svijest i izražavanje odnosi se na svijest o važnosti stvaralačkoga izražavanja ideja, iskustava i emocija u umjetnosti i medijima te svijest o lokalnoj, nacionalnoj i europskoj kulturnoj baštini i njihovom mjestu u svijetu.

U njemu su postavljeni odgojno-obrazovni ciljevi koji se moraju ostvariti u svakoj školi i koji učenicima trebaju osigurati stjecanje temeljnih, odnosno općeobrazovnih, i strukovnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad u promjenjivim zahtjevima tržišnoga gospodarstva, suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija, znanstvenih spoznaja i dostignuća.

Kurikularna reforma odgoja i obrazovanja *Škola za život* cjelovito je zahvatila u odgoj i obrazovanje. Temelji se na *Nacionalnom okvirnom kurikulumu* budući da je usmjerena i nastoji se realizirati prema spoznajama kurikuluma koji u središte stavlja učenika, njegove potrebe i interese, njome su definirani ciljevi, nastavni sadržaji, organizacija rada, metode i strategije te vrednovanje i samovrednovanje (Jurčić 2012). Rezultirala je donošenjem četrdeset kurikuluma nastavnih predmeta i međupredmetnih tema.

Kurikulumi nastavnih predmeta obuhvaćaju ciljeve i sadržaje učenja i poučavanja, nastavne planove i stilove, odnosno cjelokupni proces poučavanja (Jurčić 2012). Osim toga, određuju svrhu nastavnoga predmeta, strukturu pojedinoga predmeta kroz odgoj i obrazovanje od prvoga razreda osnovne škole do završnoga razreda srednje škole⁴, odgojno-obrazovne ishode, razradu i opis razine usvojenosti ishoda učenja i poučavanja te vrednovanje u pojedinom nastavnom predmetu.

Međupredmetne teme su teme koje se povezuju i ostvaruju kroz sve nastavne predmete te povezuju sadržaje kompetencija s obrazovnim sadržajima pojedinoga nastavnog predmeta.. Usmjerene su na odgoj, odnosno vrijednosti i vještine. Njihovo se provođenje ne mjeri ishodima, nego postignućima. Kurikularna reforma odredila je sedam međupredmetnih tema:

- Građanski odgoj i obrazovanje – svrha je osposobiti i osnažiti učenike za aktivno i učinkovito obavljanje građanske uloge; omogućava učenicima lakše snalaženje u društvu; pronalaženje za pronalaženje rješenja za aktualne društvene probleme i izazove (Kurikulum GOO 2019)
- Održivi razvoj – daje spoznaje o potrebama suvremenog doba na globalnoj i lokalnoj razini, raznolikosti prirode, nužnosti održivog upravljanja prirodnim

⁴ Gimnazijsko obrazovanje završava četvrtim razredom i polaganjem državne mature, a strukovno srednjoškolsko obrazovanje završava trećim ili četvrtim razredom i izradom završnoga rada.

dobrima, granicama njihova opterećenja, ljudskim potencijalima, osobnim i zajedničkim odgovornostima i pravima (Kurikulum ODR 2019)

- Osobni i socijalni razvoj – potiče cjelovit razvoj djece i mladih osoba čija je svrha izgradnja zdrave, samopouzdanе, kreativne, produktivne, proaktivne, zadovoljne i odgovorne osobe sposobne za suradnju i doprinos zajednici što je preduvjet profesionalnog razvoja (Kurikulum OSR 2019)
- Poduzetništvo – osposobljava za aktiviranje osobnih potencijala na kreativan, konstruktivan, odgovoran i inovativan način u svrhu prilagodbe promjenjivim okolnostima u različitim područjima života te u različitim društvenim ulogama (Kurikulum POD 2019)
- Učiti kako učiti – obuhvaća sposobnost organiziranja i reguliranja svojega učenja, pojedinačno i u skupinama, uključuje sposobnost učinkovitog upravljanja svojim učenjem, rješavanja problema, usvajanja, obrade i vrednovanja informacija i njihova integriranja u smislene cjeline novoga znanja i vještina koje su primjenjive u različitim situacijama, znatno pridonosi cjeloživotnom učenju i upravljanju obrazovnim i profesionalnim putem pojedinca (Kurikulum UKU 2019)
- Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije – obuhvaća učinkovito, primjereno, pravodobno, odgovorno i stvaralačko služenje informacijskom i komunikacijskom tehnologijom u svim predmetima, područjima i na svim razinama obrazovanja (Kurikulum IKT 2019)
- Zdravlje – omogućuje stjecanje znanja i vještina te razvijanje pozitivnoga stava prema zdravlju i zdravom načinu življenja kako bi se omogućilo postizanje poželjnih tjelesnih, duševnih i društvenih potencijala učenika te njihovo osposobljavanje da sami preuzmu brigu o svojem zdravlju (Kurikulum ZDR 2019).

2.1. Međupredmetna tema Održivi razvoj

Živimo u vrijeme globalnih i ubrzanih promjena u društvenom, gospodarskom i prirodnom okruženju uslijed povećanja broja stanovništva, industrijskog i tehnološkog napretka koji dovode do dalekosežnih posljedica na cjelokupno životno okruženje. Sredinom prošloga stoljeća pojavili su se ekološki (zeleni) pokreti koji zahtijevaju promjene u odnosu čovjeka prema okolišu. Tada nastaje termin održivi razvoj koji je Svjetska komisija za okoliš i razvoj definirala kao razvoj, koji omogućuje

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

zadovoljavanje potreba u sadašnjosti bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da i one zadovoljavaju svoje potrebe (Mićanović 2011). Čine ga tri međusobno povezane dimenzije (slika 1):

- društvo (socijalna dimenzija) teži zadovoljenju osnovnih potreba svih svojih članova, a različite društvene skupine teže zadovoljenju svojih specifičnih potreba što je uzrok promjena koje dovode do razvoja društva;
- gospodarstvo (ekonomska dimenzija) je pokretač razvoja države, jer omogućuje stvaranje dobiti koja se ulaže u zadovoljavanje potreba i poboljšanje uvjeta života društva u cjelini, društvenih skupina i pojedinaca;
- prirodni okoliš (ekološka dimenzija) je temelj razvoja društva i gospodarstva, u čije održavanje prirodne ravnoteže unose poremećaj sve ljudske aktivnosti.

Slika 1: Dimenzije održivoga razvoja

Odgaj i obrazovanje za održivi razvoj, koji osim znanja obuhvaćaju vještine i stavove, odgaja i obrazuje učenike za život, odnosno za svakodnevno ponašanje i djelovanje u prirodnom okolišu, društvu i gospodarstvu. Jurčić (2012) kaže da je pri određivanju kurikularnih ciljeva u odgoju i obrazovanju nužno imati na umu kakvoga učenika društvo želi i zahtijeva.

U skladu s tim *Kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj* (2019) podržava razvoj svih vrijednosti: znanje o funkcioniranju i o složenosti prirodnih sustava te znanje o posljedicama ljudskih aktivnosti, solidarnost prema drugim ljudima, odgovornost prema okolišu te vlastitom i tuđem zdravlju kao i odgovornost prema cjelokupnome životnom okruženju i prema budućim generacijama. Vrlo je važna njezina sastavnica doprinos

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

razvoju osobnoga identiteta, prepoznavanju i poštivanju nacionalne prirodne i kulturne baštine uz istodobno uvažavanje različitosti i drukčijih načina razmišljanja i življenja, te vrijednosti integriteta i poduzetnosti, odnosno slobodno i otvoreno izražavanje mišljenja i djelovanje u skladu s načelima održivosti. Ostvarivanjem odgojno-obrazovnih očekivanja nastoji se podići svijest i produbiti razumijevanje o svim pitanjima koja se odnose na održivost, pomaže učeniku kritički razmotriti moguća rješenja i načine djelovanja usmjerene na održivost, uskladiti s tim ponašanje u svakodnevnome životu u školi te njegovati vještine i osobine koje pridonose razvoju pravednoga društva čime se učenike osposobljava za samostalno i odgovorno odlučivanje o pitanjima važnima za njih same i za društvo u cjelini.

U *Kurikulumu međupredmetne teme Održivi razvoj* (2019) navedeni su odgojno-obrazovni ciljevi čije je ostvarenje preduvjet za stvaranje društva temeljenoga na održivome razvoju:

- stjecanje znanja o raznolikosti prirode i razumijevanje složenih odnosa između ljudi i okoliša, razvijanje kritičkoga mišljenja i odgovornosti;
- stjecanje spoznaja o uzrocima i posljedicama ljudskoga utjecaja na prirodu;
- razvijanje solidarnosti i empatije prema ljudima, odgovornosti prema svim živim bićima i okolišu te motivacije za djelovanje na dobrobit okoliša i svih ljudi;
- aktivno djelovanje u zajednici s ciljem prepoznavanja potreba, osmišljavanja primjerenih i inovativnih rješenja i doprinosa zajednici;
- poticanje razmišljanja orijentiranoga prema budućnosti i razvijanje osobne odgovornosti prema budućim generacijama.

Neke od tema koje su zastupljene u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj su: upravljanje prirodnim resursima, klimatske promjene, zaštita okoliša, zdravlje, građanstvo i demokracija, ljudska prava, društvena odgovornost (slika 2).

Slika 2: Teme obrazovanja za održivi razvoj (Žanetić 2015)

Učenici će tako upoznavati potrebe suvremenog doba na globalnoj i lokalnoj razini, raznolikost prirode, načine održivog upravljanja prirodnim dobrima, potrebe za razvojem osoba svjesnih osobne i zajedničke odgovornost i prava.

Kroz aktivno i suradničko učenje sadržaja održivoga razvoja u kojemu učenici rade zajedno, u paru ili manjoj skupini, kako bi istražili neki problem i nadogradili međusobne spoznaje s ciljem stvaranja novih ideja, novih kombinacija ili inovacija (Meredith, Steele i Temple 1998), učenici razvijaju temeljne ključne kompetencije i generičke vještine. Raspravljajući o temama održivoga razvoja, pomoći će im u tome da znaju objasniti što se događa u suvremenom društvu, predložiti što mogu učiniti kako bi ga promijenili na bolje i kako postati aktivnim građanima. Tako nastaju ljudski potencijali koji su poduzetni, inovativni, imaju sposobnost prilagodbe promjenama i rješavanja problema.

3. Školski projekti

Maleš i Stričević (2009) kažu za školski projekt da je to složeni zadatak koji ima: cilj i ostvaruje krajnji proizvod ili rezultat, plan zadataka i aktivnosti, određeno vrijeme trajanja, neki oblik predstavljanja rezultata rada, vrednovanje, više sudionika koji rade u timovima. Svaki projekt treba imati odgovornu osobu na razini projekta i pojedinoga tima, plan aktivnosti i troškovnik, interdisciplinarnu i multimedijalnu dimenziju, provedbu projektnih aktivnosti, predstavljanje, izvještavanje i vrednovanje (slika 3).

Slika 3: Obilježja projekta

Školski projekti su oblik aktivnoga i suradničkog učenja u kojemu učenici više ili manje samostalno istražuju o nekoj temi pri čemu sami odlučuju ili suodlučuju o nastavnim sadržajima, oblicima i organizaciji zajedničkoga rada, o načinu predstavljanja postignuća i vrednovanju procesa djelovanja.

Aktivno i suradničko učenje je prema Jensenu (2003) didaktičko-metodički oblik u kojemu učenici međusobno ovise jedni o drugima tijekom rada u skupini, pri čemu da bi obavili zadatak moraju komunicirati na različite načine, daju ideje, trebaju biti odgovorni za izvršenje svoga dijela zadatka, zajedno održavaju mir, odnosno prevladavaju sukobe. Dalje autor navodi da školski projekti doprinose boljem uspjehu i većoj odgovornosti učenika, uključivanju učenika s teškoćama, poboljšanju socijalnih vještina, boljem prihvaćanju vršnjaka, jačem osjećaju pripadnosti, poboljšanju samopoštovanja. Jurčić (2012) kaže da u projektu, koji ima interdisciplinarni pristup i potiče povezivanje znanja iz više područja, učenici uče metode i strategije učenja: potražiti informaciju, strukturirati, organizirati, planirati, odlučiti, oblikovati, održati red i vizualizirati.

Učenje u školskim projektima ostvaruje se kroz četiri područja učenja opisana u *Izvešću UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće* (Delors i suradnici 1998):

- učiti znati, odnosno učiti učiti znači usvajanje znanja različitim kognitivnim procesima i kroz različita iskustva te osposobljavanje za cjeloživotno učenje;
- učiti činiti odnosi se na psihomotorički razvoj, stjecanje vještina praktičnoga rada, snalaženja u različitim situacijama i timskog rada, odnosno praktične i životne primjene znanja;
- učiti živjeti zajedno podrazumijeva socijalne vještine i sposobnost za suradnju, život i rad u zajednici;
- učiti biti odnosi se na mogućnost zadovoljavanja osobnih potreba i interesa kako bi razvili osobne potencijale i bili u stanju djelovati samostalnije i odgovornije.

U skladu s tim je tvrdnja Maleš i Stričević (2009) da se školskim projektima kod učenika potiče samostalnost i autonomno djelovanje, razvija osobne sposobnosti, prepoznavanje osobnih potreba, potiče i razvija spremnost na odgovorno djelovanje, potiče otvorenost prema problemskim situacijama i izazovima, razvija komunikacijske

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

sposobnosti, organizacijske vještine, vještine timskoga rada i rješavanja sukoba, uči različite strategije rješavanja problema i omogućuje povezivanje različitih područja znanja i ljudskih djelatnosti.

Osim toga, školski projekti pridonose razvoju svih oblika mišljenja, osobito kreativnoga razmišljanja i rješavanja problema čime se stvaraju pretpostavke za zajedničko djelovanje i stjecanje važnih životnih vještina, odnosno kompetencija:

- čitalačke, koju čine razumijevanje, korištenje, vrednovanje i promišljanje o tekstovima, preduvjet je uspješnoga učenja;
- poduzetničke, koja uključuje stvaranje, inovativnost, odgovornost za obavljanje zadataka te sposobnost planiranja i vođenja projekata;
- komunikacijske, koja podrazumijeva pravilno i stvaralačko usmeno i pisano izražavanje kako bi oni s kojima komuniciramo točno razumjeli što želimo reći;
- socijalne i društvene, koja razvija pozitivan i tolerantan odnos prema drugima, suradnju i prihvaćanje različitosti, poštovanje drugih i samopoštovanje;
- kulturne svijesti i izražavanja, koju čine svijest o lokalnoj, nacionalnoj i europskoj baštini i njihovu mjestu u svijetu, posebno do izražaja dolazi prilikom javnoga predstavljanja projekta.

Znanja, stavovi i vještine koje učenici stječu i razvijaju tijekom rada u školskim projektima utječu na njihov kvalitetan cjelokupni razvoj kao pojedinca i ostvarivanje vlastitih potencijala, ali i na razvoj i ostvarivanje pozitivnih potencijala društva u kojemu sudjeluju. Njihove aktivnosti mogu utjecati na stvaranje budućnosti u skladu s održivim razvojem kakvu žele za sebe, svoju obitelj, lokalnu i globalnu zajednicu.

4. Međunarodni projekti III. Gimnazije Osijek usmjereni na održivi razvoj

Organizacija i provedba školskih projekata pripada odgojno-obrazovnoj djelatnosti školske knjižnice bez obzira jesu li na razrednoj, školskoj, županijskoj, državnoj ili međunarodnoj razini. Međunarodne projekte III. Gimnazije Osijek usmjerene na održivi razvoj najčešće vodi školska knjižničarka koja je, završivši ciklus seminara u okviru projekta *Demokratski razvoj školstva i projektno učenje – program izobrazbe multiplikatora u 4 pilot u Hrvatskoj*, u svojoj školi pokrenula prve školske i županijske, a potom i međunarodne projekte.

Svi međunarodni projekti usmjereni na održivi razvoj promiču vrijednosti: uvažavanje drugih, uvažavanje različitosti, svijest o očuvanju prirodnih resursa našega planeta, smisao za pravednost, odgovornost, spremnost na dijalog, istraživački duh i odgovorno

djelovanje (Mićanović 2011). Njima se promiču globalni ciljevi održivog razvoja (Pavić-Rogošić 2021):

- Cilj 4. Kvalitetno obrazovanje je temelj za poboljšanje života ljudi i održivi razvoj – podrazumijeva osiguranje dostupnosti jeftinog i kvalitetnog obrazovanja što će povećati broj osoba koje imaju vještine važne za poduzetništvo i bolju zapošljivost na dobrim poslovima, znanja i vještine potrebne za unaprjeđenje održivog razvoja, zastupanje ljudskih prava, rodne ravnopravnosti, kulture mira i nenasilja, pripadnosti globalnoj zajednici, te poštivanja kulturne raznolikosti.
- Cilj 13. Zaštita klime – znači da postoji potreba za: poduzimanjem akcija u suzbijanju klimatskih promjena i njihovih posljedica budući da negativno utječu na nacionalna gospodarstva i živote ljudi što stvara dodatne troškove ljudima, zajednicama i državama koji će u buduću biti i veći; unaprjeđenjem obrazovanja, ljudskih i institucionalnih kapaciteta za ublažavanje i smanjivanje utjecaja klimatskih promjena.
- Cilj 15. Očuvanje života na Zemlji – podrazumijeva poduzimanje kontinuiranih projekata koji će zaustaviti degradaciju zemljišta i spriječiti daljnji gubitak biološke raznolikosti; osigurati očuvanje, obnovu i održivo korištenje slatkovodnih ekosustava i njihovoga okruženja, posebno šuma i močvarnog zemljišta.

U nastavku slijedi prikaz međunarodnih projekata usmjerenih na održivi razvoj koje je u III. Gimnaziji Osijek vodila školska knjižničarka, s izuzetkom Erasmus+ projekata u kojima je sudjelovala.

4.1. Projekti međunarodne suradnje škola

Projekte međunarodne suradnje škola periodično putem natječaja sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih RH s ciljem jačanja prekogranične suradnje škola, razvijanja inovativnih pristupa poučavanju i obrazovanju o europskim ciljevima i vrijednostima te suradnje s učenicima pripadnicima hrvatske manjine u inozemstvu. Europski ciljevi koje promiču ti projekti su:

- mir, svoje vrijednosti i dobrobit građana;
- sloboda, sigurnost i pravda bez granica unutar Europske unije;
- ostvariti održivi razvoj koji se temelji na uravnoteženom gospodarskom rastu;
- zaštititi i poboljšati kvalitetu okoliša;
- boriti se protiv socijalne isključenosti i diskriminacije;

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

- promicati socijalnu pravdu i zaštitu;
- poštovati bogatu kulturnu i jezičnu raznolikost.

U skladu s tim ciljevima projekti međunarodne suradnje škola zastupaju europske vrijednosti:

- ljudska prava i dostojanstvo;
- sloboda kretanja, privatnog života, mišljenja, izražavanja i informiranja;
- demokracija, politička prava nacionalnih manjina i pojedinaca;
- jednakost svih građana.

Projektne aktivnosti mogu sadržavati razmjenu učenika, posjete, međunarodnu prezentaciju nacionalnih i kulturnih dobara i slično što će pripremiti učenike za aktivno funkcioniranje u društvu.

4.1.1. Upoznajmo Kopački rit i Neusiedler See

Projekt *Upoznajmo Kopački rit i Neusiedler See* proveden je školske godine 2008./2009. u suradnji III. Gimnazije Osijek sa školom BG, BRG, BORG Oberpullendorf iz Gradišća (Austrija). Ciljevi projekta su bili:

- podizanje svijesti o bogatstvu prirodnih resursa, njihovim sličnostima i potrebi očuvanja;
- razvijanje sposobnosti komunikacije na stranim jezicima i njegovanje jezika hrvatske nacionalne manjine;
- uvježbavanje komunikacijskih i suradničkih vještina;
- razmjena stručnih znanja i iskustava voditelja i mentora projekta;
- izraditi trojezičnu (hrvatski, njemački, engleski jezik) prezentaciju, plakate i brošuru kojom bi se predstavilo svoju školu, grad i parkove prirode Kopački rit i Neusiedler See.

Kopački rit i Neusiedler See su močvarna područja i zaštićeni parkovi prirode te je učenje o njima u timovima u skladu s ranije opisanim globalnim ciljevima održivoga razvoja.

Učenici su u skupinama istraživali različite teme vezane uz projekt iz raznih izvora informacija i na terenskoj nastavi (slike 4 i 5). Rezultate istraživanja su prikazali izrađenim umnim mapama, posterima i prezentacijama koje su preveli na engleski i njemački jezik. Iste su javno prikazali u svojoj i školi partneru u nazočnosti sponzora i javnih medija. Sudjelovali su u prijavi i predstavljanju projekta na natječaju Svijeta mladih Osječko-baranjske županije za sufinanciranje projekta. Tijekom dvaju susreta

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

su, prvom u Osijeku i uzvratnom u Oberpullendorfu, u svom domu ugostili učenike iz inozemne škole tijekom susreta.

Slika 4: Terenska nastava u Kopačkom ritu

Slika 5: Terenska nastava u Neusiedler See

Kroz timski rad su razvili komunikacijske i suradničke vještine, sposobnost preuzimanja odgovornosti za izvršenje svojih obaveza bilo u istraživačkom radu ili kao domaćin, odnosno gost pri susretu s učenicima iz inozemne škole iz čega su nastala brojna prijateljstva i potreba za daljnjom suradnjom i putem škole i privatno. Razvili su sposobnost komunikacije na stranim jezicima bez straha od neuspjeha. Učenici iz Hrvatske su upoznali jezik hrvatske nacionalne manjine u Austriji, a oni vježbali govor hrvatskoga standardnog jezika. Bolje su upoznali kulturu i način života, te prirodna bogatstva u svojoj i drugoj zemlji te razvili svijest o njihovim različitostima, sličnostima i potrebi očuvanja.

4.1.2. Učimo zajedno za budućnost kakvu želimo

Suradnja s Gimnazijom „Svetozar Marković“ iz Subotice (Republika Srbija), u kojoj učenici hrvatske nacionalnosti pohađaju cjelokupnu nastavu na hrvatskome jeziku, ostvarena je školske godine 2022./2023. u projektu *Učimo zajedno za budućnost kakvu želimo*. Glavni cilj projekta je jačanje prekogranične suradnje dvaju škola i suradnja s učenicima pripadnicima hrvatske manjine u ostvarivanju europskih ciljeva i vrijednosti, poboljšanje kvalitete obrazovanja te podizanja svijesti o bogatstvu sličnosti i različitosti koje podižu vrijednost zajedništva u očuvanju kulturnoga identiteta hrvatske zajednice u inozemstvu.

Tijekom susreta u Osijeku i Subotici održane su radionice upoznavanja i o diskriminaciji i stereotipima u kojima su učenici otvoreno govorili o svojim iskustvima i uvježbavali komunikacijske i suradničke vještine. Osim radionica organizirana je i terenska

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

nastava obilaskom kulturnih znamenitosti gradova nakon čega je provedeno formativno vrednovanje.

Učenici su timski proveli istraživanja kulturnoga identiteta, odnosno kako su u vojvođanskim medijima prikazani Hrvati i kako su u hrvatskim regionalnim portalima prikazani Slavonci i Slavonija. Istraživanje je obuhvatilo područja gospodarstva, politike, kulture, obrazovanja, sporta, zabave i tradicije. Istražili su jesu li Hrvati, odnosno Slavonci i Slavonija u tim područjima prikazani pozitivno, negativno ili neutralno. Rezultate su prikazali prezentacijama koje su predstavili uživo u svojoj školi i na Zoom sastanku škola partnera (slika 6).

Slika 6: Prezentacija Hrvati u Vojvodini

Istraživanje o bogatstvu jezične sličnosti i različitosti rezultiralo je izradom Rječnika hrvatskog/osječkog/vojvođanskog govora koji je izrađen samo u Excel tablici zbog nedostatka vremena iako je planirano korištenje nekoga digitalnog alata za izradu knjige.

4.2. ACES

U projektima ACES (Academy of Central European Schools) školska knjižničarka je u pisanju projektne prijave na natječaj i provedbi projekta bila suradnica nastavnicama engleskoga jezika, zbog svog iskustva u vođenju projekata. ACES je organizacija koja promiče međunarodnu suradnju škola srednje i jugoistočne Europe. Prvi je takav projekt *Učinimo svoj svijet nenasilnim i mirnim mjestom življenja*. Proveden je u III. Gimnaziji Osijek 2010./2011. školske godine u suradnji s Ady Endre Gimnázium iz Budimpešte (Mađarska). Glavni projektni cilj je razvijanje i njegovanje

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

kulture nenasilja. U projektu su učenici istraživali uzroke i načine prevencije nasilnoga ponašanja mladih. Projekt je proveden kao istraživanje na terenu, u školskoj knjižnici, u okviru nastave. Učenici su upoznali neke od nevladinih udruga koje djeluju u našoj sredini i nude različite aktivnosti za mlade koje omogućuju izbacivanje negativne energije i preveniraju nasilje, poput bavljenja ekstremnim sportovima, borilačkim vještinama ili plesom.

Osim toga učenici su sudjelovali na Prvom đlačkom festivalu u Pečuhu na kojemu smo bili jedini gosti iz inozemstva. Nastupili su u kategoriji debate na engleskom jeziku s dva tima, od kojih je jedan osvojio drugo mjesto u natjecanju za što je dobio diplomu i rječnik engleskoga jezika koji su poklonili knjižnici. Posebno dragocjeno iskustvo su bili međusobni posjeti učenika i profesora tijekom kojih je razvijena suradnja i prijateljstva.

Drugi ACES projekt *Ne želim biti kap, nego želim biti slap!* proveden je školske godine 2015./2016. u suradnji sa srednjim školama Szabad Waldorf Általános Iskola És Gimnázium, Alapfokú Művészeti Iskola iz Szegeda (Mađarska) i Srednja Šola Slovenska Bistrica (Slovenija). Cilj projekta je promicanje solidarnosti, suosjećanja i dijeljenja.

U projektnim aktivnostima su se učenici i nastavnici družili i pomagali na razne načine osobama koje ne mogu na uobičajen način ostvariti osnovne životne potrebe, bez obzira jesu li one materijalne, društvene ili intelektualne naravi. Družili su se u radionicama izrade uporabnih predmeta ili radionicama čitanja, pomoći u učenju, provedbi humanitarnih akcija, posjeti Domu umirovljenika u Osijeku i Centru za odgoj i obrazovanje „Ivan Štark” u Osijeku za osobe s teškoćama u razvoju.

Održana su i tri međusobna susreta škola partnera kojom prilikom su učenici predstavili kulturu države i sredine iz koje dolaze (slika 7).

Slika 7: Predstavljanje hrvatske kulture

4.3. Erasmus+

Školska knjižničarka je i u projektima Erasmus+ bila suradnica voditeljici projekta. Od rujna 2020. III. Gimnazija Osijek sudjeluje u dvama Erasmus+ projektima KA 229 – partnerstva za razmjenu u školama *Sve za prirodu, priroda za sve* i *Uvođenje akademske orijentacije i promjena predrasuda*. Oba projekta, iako obuhvaćaju i druge, pripadaju međupredmetnoj temi Održivi razvoj budući da se bave temama problema okoliša, osviještenog građanstva i profesionalnom orijentacijom.

Predviđeno je trajanje projekata bilo dvije godine, no zbog provođenja u vrijeme pandemije COVID-19, produženi su na tri godine, kako bi se mogle održati sve predviđene mobilnosti. Budući da se projekti odvijaju u uvjetima uzrokovanim bolešću COVID-19, većinom se provode online komunikacijom s partnerima i na školskoj društvenoj mreži Yammer u dvjema skupinama *Erasmusovci iz matematičke*.

4.3.1. Uvođenje akademske orijentacije i promjena predrasuda

U projektu *Uvođenje akademske orijentacije i promjena predrasuda* koordinator je škola iz Francuske, a partneri su škola iz Grčke i III. Gimnazija Osijek. Glavni ciljevi projekta su:

- promovirati i primijeniti profesionalnu orijentaciju među srednjoškolcima;
- proširiti znanje o različitim obrazovnim sustavima u zemljama partnerima, što učenicima može pomoći u odabiru budućih karijera;
- podići svijest o predrasudama vezanima uz vrste poslova (ženski/muški);

- izgraditi europski identitet kod učenika upoznavajući različite kulture i načine življenja.

Projektne aktivnosti usmjerene su na upućivanje učenika u načine odabira vrste i mjesta studiranja budući da je glavni cilj projekta profesionalna orijentacija. Učenici su upućivani na sudjelovanje u online predavanjima i tribinama o školovanju i odabiru karijere s ciljem pripreme za učinkovito uključivanje u svijet rada. Tijekom posjete partnerskim školama upoznali su se sa školskim i visokoškolskim sustavom zemlje domaćina.

Knjižničarka je za učenike održala radionicu Kompetencije u kojoj su upoznati s osam ključnih kompetencija i promišljali o njihovom razvoju, odnosno koje će biti posljedice ako ih ne razviju. Druga radionica je uputila učenike u ispunjavanje Europass obrasca i korištenja besplatnih online digitalnih alata *Europass* i *Profil Europass*⁵. U trećoj je radionici predstavila mrežnu stranicu *Razvoj karijere*⁶ na kojoj su učenici ispunjavali *Upitnik interesa i kompetencija*.

4.3.2. Sve za prirodu, priroda za sve

III. Gimnazija Osijek je bila koordinator projekta *Sve za prirodu, priroda za sve*, a partneri su škole iz Nizozemske, Turske, Švedske, Litve i Grčke. Glavni ciljevi projekta su usklađeni s kurikulumom nastavnoga predmeta Geografija i međupredmetne teme Održivi razvoj:

- poboljšati svijest i znanje učenika o problemima okoliša;
- potaknuti učenike na sudjelovanje u ekološkim aktivnostima donoseći rješenja za probleme okoliša;
- podići svijest i osjetljivost na ekološke probleme kod lokalne i šire zajednice;
- uključiti učenike u razvijanje vlastite odgovornosti među ekološki osviještenim građanstvom.

Provedba aktivnosti uglavnom je bila u digitalnom okruženju budući da je provedba projekta bila u uvjetima uzrokovanim bolešću COVID-19. Učenici su snimili kratki film o sebi kojim su se predstavljali učenicima partnerskih škola. Često su imali zadatak pogledati dokumentarni ili animirani film s temom zaštite okoliša i napisati osvrt na njega.

⁵ Oba digitalna alata su dostupna na: <https://europass.europa.eu/hr>

⁶ Dostupno na: <https://razvojkarijere.hzz.hr/>

Jedna od aktivnosti koja je pridonijela podizanju svijesti i osjetljivosti na ekološke probleme je bila pomoć knjižničarki pri preseljenju knjižnice. Učenici su pomagali u čišćenju knjiga i izdvajanju jako oštećenih kao pripremu za reviziju i otpis, te slaganju knjiga na police.

Knjižničarka je održala radionicu o korištenju suradničkoga interaktivnog digitalnog alata Genially⁷. Kasnije je s učenicima izradila interaktivni kalendar zaštite okoliša, jednu inačicu na hrvatskom i jednu na engleskom jeziku. Kao pripremu za mobilnost u Tursku izradili su prezentacije kojima su predstavili svoju školu, grad Osijek i Hrvatsku.

4.4. Projekti prekogranične suradnje

Projekte prekogranične suradnje Republike Hrvatske sa zemljama s kojima neposredno graniči putem natječaja sufinancira Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Projekti su dio Programa prekogranične suradnje, koji u skladu sa Zakonom o odnosima Republike Hrvatske s Hrvatima izvan Republike Hrvatske, ima cilj jačanje prekogranične suradnje putem gospodarske, socijalne i demografske revitalizacije pograničnog područja te pružanje potpore Hrvatima izvan domovine uz prekogranično umrežavanje i jačanje kapaciteta ili investicijska ulaganja (Program 2024). Korisnici programa mogu biti škole budući da su to javne ustanove čiji su osnivači jedinice lokalne i regionalne samouprave iz pograničnih područja. U slučaju III. Gimnazije Osijek osnivač je Osječko-baranjska županija, koja je u 2024. i 2025. godini pružila potporu projektima odabranim za sufinanciranje financiranjem troška PDV-a.

III. Gimnazija Osijek je do sada u 1. Prioritetu programskog ulaganja: Prekogranično umrežavanje i jačanje kapaciteta sudjelovala s tri projekta:

- 2023. godine projektom *Kvalitetno školovanje na hrvatskom jeziku za kvalitetan život* u prekograničnoj suradnji s Republikom Srbijom.
- 2024. godine projektom *STEM-om za boljitak Hrvata s obje strane granice* u prekograničnoj suradnji s Bosnom i Hercegovinom.
- 2025. godine projektom *Obrazovanjem za bolju budućnost Hrvata u Banja Luci i Osijeku* u prekograničnoj suradnji s Bosnom i Hercegovinom.

Projekti prekogranične suradnje koje je ostvarila III. Gimnazija Osijek poboljšanjem materijalnih uvjeta obrazovanja i jačanjem ljudskih kapaciteta neposredno pridonose

⁷ Dostupno na: <https://genially.com/>

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

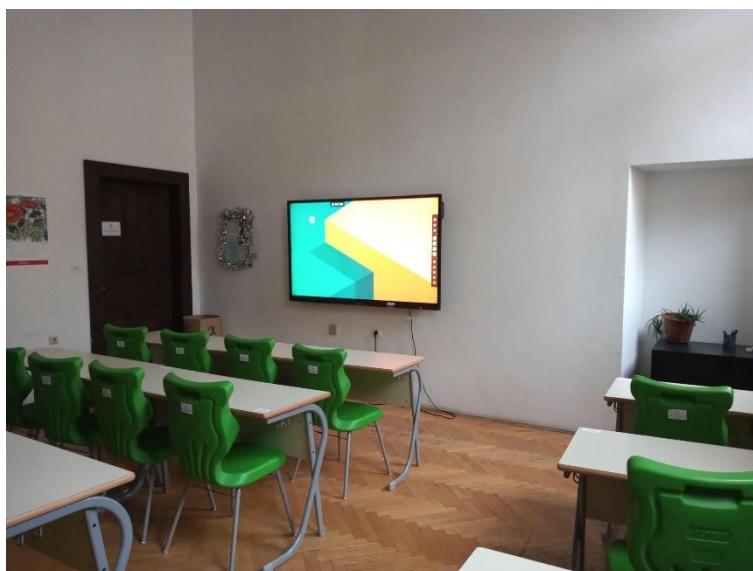
globalnom Cilju 4. održivog razvoja Kvalitetno obrazovanje kao temelj poboljšanja života ljudi. Odabirom kvalitetnog namještaja i IKT opreme koji će se rijetko oštećivati i kvariti pridonose Cilju 13. Zaštita klime.

4.4.1. Kvalitetno školovanje na hrvatskom jeziku za kvalitetan život

Projekt je nastavak već ranije uspostavljene suradnje s Gimnazijom „Svetozar Marković“ iz Subotice (Republika Srbija). Cilj projekta je pridonijeti jačanju konkurentnosti i ostvarenju vlastitih razvojnih potencijala gradova Osijeka i Subotice kroz poboljšanje materijalnih uvjeta i razvijanje kompetencija nastavnika III. Gimnazije Osijek i Gimnazije „Svetozar Marković“ Subotica usmjereno na poduku, očuvanje i njegovanje materinskoga jezika, te razvoj višestruke pismenosti.

Rezultati projekta su:

- čitaonica III. Gimnazije Osijek opremljena je IKT opremom i namještajem (slika 8);
- učionice za izvođenje nastave na hrvatskome jeziku Gimnazije „Svetozar Marković“ Subotica opremljene su IKT opremom;
- održana su 2 jednodnevna studijska putovanja, po 1 u Osijek i 1 u Suboticu s ciljem razmjene primjera dobre prakse u uporabi IKT-a u nastavi, izvannastavnim aktivnostima te o provedbi državne mature;
- projekt je promoviran u javnim medijima, na mrežnim stranicama i društvenim mrežama škola partnera.

Slika 8: Čitaonica

4.4.2. STEM-om za boljitak Hrvata s obje strane granice

Projekt *STEM-om za boljitak Hrvata s obje strane granice* ostvaren je u suradnji s Gimnazijom Katoličkog školskog centra „Don Bosco“ iz Žepča (Bosna i Hercegovina). Cilj projekta je jačanje prekogranične suradnje između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine kroz socijalnu i demografsku revitalizaciju pograničnog područja kroz poboljšanje materijalnih uvjeta i unaprjeđenje ljudskih potencijala škola partnera usmjereno na stjecanja znanja i vještina iz STEM područja.

U projektu su učionice obje škole za nastavu STEM područja opremljene novim namještajem, IKT opremom i klimatizacijskim uređajima. Održana su dva jednodnevna susreta učenika i nastavnika s događanjima otvorenima za javnost, po jedan u Osijeku i jedan u Žepču. Sredstvima projekta je klimatizirana čitaonica III. Gimnazije Osijek čime su poboljšani materijalni uvjeti obrazovanja i pridonijelo se njegovoj kvaliteti.

4.4.3. Obrazovanjem za bolju budućnost Hrvata u Banja Luci i Osijeku

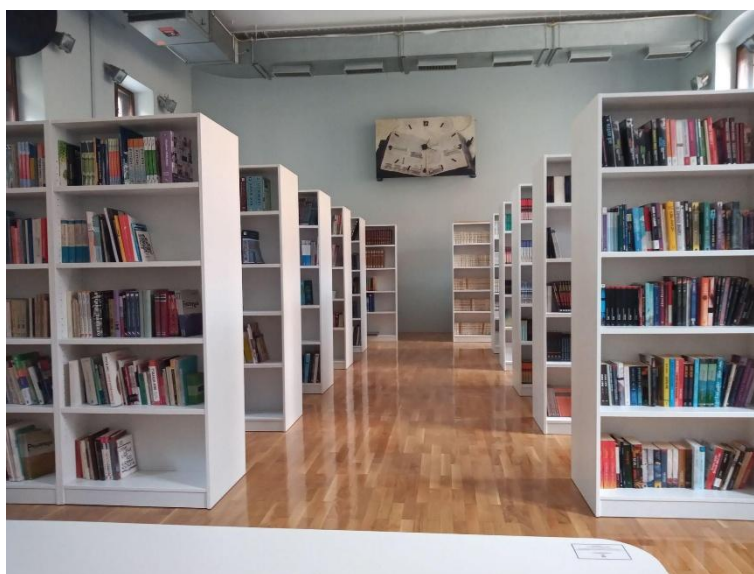
Cilj je projekta *Obrazovanjem za bolju budućnost Hrvata u Banja Luci i Osijeku* jačanje prekogranične suradnje između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine kroz socijalnu i demografsku revitalizaciju pograničnog područja te pružanje potpore Hrvatima u Bosni i Hercegovini s naglaskom na odgoju i obrazovanju i jačanju povezanosti s Hrvatima u Bosni i Hercegovini suradnjom između škola partnera III. Gimnazije Osijek i Opće gimnazije Katoličkog školskog centra „bl. Ivan Merz“ Banja Luka kroz:

- poboljšanje materijalnih uvjeta školovanja revitalizacijom školske knjižnice usmjerene stjecanju višestrukih kompetencija učenika i nastavnika sa svrhom povećanja kvalitete i standarda usluga u odgoju i obrazovanju;
- unaprjeđenje ljudskih potencijala zajedničkom pripremom projekta i razmjenom iskustava obje škole partnera, koji su motivirani za život i rad u području provedbe projekta sa svrhom povećanja kvalitete odgoja i obrazovanja te jačanja vlastitih razvojnih potencijala i stvaranja preduvjeta za sprječavanje iseljavanja stanovništva;
- povezivanje njihovih učenika, nastavnika i ostalih djelatnika organizacijom susreta i prekograničnih događanja sa svrhom poboljšanja percepcije problema s kojima se svakodnevno suočavaju Hrvati izvan domovine, specifično u Banja Luci, te aktivacije svih dionika na zajednički rad za dobrobit hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini;

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

- stjecanje znanja o Hrvatskoj i njezinoj kulturi u širem smislu: hrvatskoj povijesnoj, jezičnoj, kulturnoj i prirodnoj baštini, uključujući upoznavanje sa svakodnevnim životom Hrvata u domovini i izvan nje sa svrhom očuvanja nacionalnog identiteta Hrvata u domovini i Banja Luci.

III. Gimnazija Osijek je financijskim sredstvima dobivenim putem Programa nabavila novi namještaj za školsku knjižnicu (slika 9) koja je tri godine ranije preselila u prostor bivše školske sportske dvorane. Škola je vlastitim sredstvima financirala manje infrastrukturne radove – lakiranje parketa i bojanje zidova. U planu je idućim projektom zamijeniti zastarjelu i neučinkovitu rasvjetu.

Slika 9: Knjižnica

Opća gimnazija Katoličkog školskog centra „bl. Ivan Merz“ Banja Luka je uredila školsko parkiralište, parkete u cijeloj zgradi i nabavila namještaj za dvije učionice. Zajedničke aktivnosti su se sastojale od zajedničke pripreme i koordinacije provedbe projekta te dvaju susreta učenika i nastavnika škola. Prvi susret je bio u Banja Luci, a uzvratni u Osijeku. Poboljšani materijalni uvjeti i unaprijeđeni ljudski potencijali obiju škola partnera osiguravaju povećanje kvalitete odgoja i obrazovanja te jačanje vlastitih razvojnih potencijala i stvaranje preduvjeta za sprječavanje iseljavanja hrvatskoga stanovništva iz oba pogranična područja: Entiteta Republike Srpske i Osječko - baranjske županije. Projekt je stvorio trajne temelje za nastavak suradnje i razvoj novih zajedničkih obrazovnih inicijativa te u cijelosti pridonosi cilju Programa.

5. Zaključak

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

U radu je dokazana postavljena hipoteza da projekti usmjereni na odgoj za održivi razvoj, koje s učenicima i nastavnicima provodi školska knjižničarka i koji su dio odgojno-obrazovne djelatnosti knjižnice, ostvaruju globalne ciljeve održivog razvoja: Cilju 4. Kvalitetno obrazovanje je temelj za poboljšanje života ljudi i održivi razvoj, Cilju 13. Zaštita klime i Cilju 15. Očuvanje života na Zemlji.

Međupredmetna tema Održivi razvoj učenicima pruža saznanja o načinima razvoja ljudskih potencijala svjesnih potreba suvremenoga društva i gospodarstva, nužnosti održivog upravljanja prirodom, osobnih i zajedničkih odgovornosti i prava. Sadržajima koji se poučavaju odgaja se i obrazuje učenike za život, odnosno za svakodnevno ponašanje i djelovanje u prirodnom okolišu, društvu i gospodarstvu.

Školski projekti kao oblici aktivnoga i suradničkog učenja, pridonose razvoju svih oblika mišljenja i višestrukih kompetencija učenika i nastavnika. Znanja, stavovi i vještine koje stječu i razvijaju tijekom rada u školskim projektima utječu na njihov kvalitetan cjelokupni razvoj kao pojedinca i ostvarivanje vlastitih potencijala, te na razvoj i ostvarivanje pozitivnih potencijala društva u kojemu sudjeluju. Njihove aktivnosti mogu utjecati na oblikovanje životne sredine i uvjeta u skladu s održivim razvojem kakve žele za sebe, lokalnu i globalnu zajednicu.

Međunarodni projekti usmjereni na održivi razvoj provedeni u III. Gimnaziji Osijek promiču vrijednosti: uvažavanje drugih, bogatstvo sličnosti i različitosti, svijest o očuvanju prirode, odgovornost, istraživački duh i odgovorno djelovanje. Bez obzira jesu li to projekti ACES, Erasmus +, međunarodne suradnje škola ili projekti prekogranične suradnje, provode se s ciljem jačanja veza sa školama u inozemstvu, a posljednja dva imaju cilj jačanje veza s Hrvatima izvan Republike Hrvatske. Projektne aktivnosti uključuju posjete škola partnera, predstavljanje nacionalnih i kulturnih dobara, razmjenu iskustava i opremanje škola što pridonosi poboljšanju kvalitete obrazovanja.

Provedbom tih projekata poboljšani su materijalni uvjeti i unaprijeđeni ljudski potencijali za kvalitetan odgoj i obrazovanje što je unaprijedilo životne uvjete, ne samo učenika i nastavnika III. Gimnazije Osijek, nego i sredine u kojoj žive što doprinosi održivom razvoju na tom prostoru. Budući da su projekti podrška osiguranju kvalitetnog odgoja i obrazovanja, projektni tim III. Gimnazije Osijek spreman je na provedbu ovakvih projekata i u budućnosti.

Literatura:

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

1. Delors i suradnici 1998. *Učenje: blago u nama: izvješće UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće*. Educa. Zagreb.
2. Jensen, E. 2003. *Super-nastava: nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*. Educa. Zagreb.
3. Jurčić, M. 2012. *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Recedo. Zagreb.
4. Kurikulum GOO. 2019. Kurikulum međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. Zagreb. [citirano: 2025–09–11]. Dostupno na: <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Medupredmetne/Kurikulum%20medupredmetne%20teme%20Gradanski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20za%20osnovne%20i%20srednje%20skole.pdf>
5. Kurikulum IKT. 2019. Kurikulum međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. Zagreb. [citirano: 2025–09–11]. Dostupno na: <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Medupredmetne/Kurikulum%20medupredmetne%20teme%20Uporaba%20informacijske%20i%20komunikacijske%20tehnologije%20za%20osnovne%20i%20srednje%20skole.pdf>
6. Kurikulum ODR. 2019. Kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj za osnovne i srednje škole. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. Zagreb. [citirano: 2025–09–11]. Dostupno na: <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Medupredmetne/Kurikulum%20medupredmetne%20teme%20Odrzivi%20razvoj%20za%20osnovne%20i%20srednje%20skole.pdf>
7. Kurikulum OSR. 2019. Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. Zagreb. [citirano: 2025–09–11]. Dostupno na: <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Medupredmetne/Kurikulum%20medupredmetne%20teme%20Osobni%20i%20socijalni%20razvoj%20za%20osnovne%20i%20srednje%20skole.pdf>
8. Kurikulum POD. 2019. Kurikulum međupredmetne teme Poduzetništvo za osnovne i srednje škole. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. Zagreb. [citirano: 2025–09–11]. Dostupno na: https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/POD_kurikulum.pdf
9. Kurikulum UKU. 2019. Kurikulum međupredmetne teme Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. Zagreb. [citirano: 2025–09–11]. Dostupno na: mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Medupredmetne/Kurikulum%20medupredmetne%20teme%20Uciti%20kako%20uciti%20za%20osnovne%20i%20srednje%20skole.pdf
10. Kurikulum ZDR. 2019. Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje za osnovne i srednje škole. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. Zagreb. [citirano: 2025–09–11]. Dostupno na:

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

<https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Medupredmetne/Kurikulum%20medupredmetne%20teme%20Zdravlje%20za%20osnovne%20i%20srednje%20skole.pdf>

11. Mićanović, M. (ur.). 2011. *Obrazovanje za održivi razvoj: priručnik za osnovne i srednje škole*. Agencija za odgoj i obrazovanje. Zagreb.
12. Maleš, D.; Stričević, I. 2009. *Rad na projektu: izazov za djecu i odrasle*. Udruga Djeca prva. Zagreb.
13. Meredith, K. S.; Steele, J. L.; Temple, C. 1998. *Suradničko učenje: vodič kroz Projekt V*. Institut otvoreno društvo Hrvatska. Zagreb.
14. Nacionalni kurikulum. 2011. Nacionalni okvirni kurikulum. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. Zagreb. [citirano: 2025–09–11]. Dostupno na: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
15. Pavić-Rogošić, Lidija (ur.). 2021. *Novi izazov – Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030.8*. dopunjeno izd. ODRAZ - Održivi razvoj zajednice; Udruga gradova u RH. Zagreb. [citirano: 2025–11–12]. Dostupno na: https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2022/02/Brosura_GCOR_Prosinac-2021.pdf
16. Program prekogranične suradnje. 2024. Program prekogranične suradnje Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. [citirano: 2025–11–12]. Dostupno na: https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Pristup%20informacijama/Javni%20pozivi%20i%20natje%C4%8Daji/Program%20prekograni%C4%8Dne%20suradnje%20izme%C4%91u%20Republike%20Hrvatske%20i%20Bosne%20i%20Hercegovine%20za%202025_16_12.pdf
17. Standard za školske knjižnice. 2023. Standard za školske knjižnice. *Narodne novine*. 61, 1024. [citirano: 2025–11–12]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html
18. UNESCO-v manifest. 2019. UNESCO-v manifest za školske knjižnice. [citirano: 2025–11–12]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-hr.pdf>
19. Zakon o odgoju i obrazovanju (2008). Zakon o odgoju i obrazovanju. *Narodne novine*. 87, 2789. [citirano: 2025–11–12]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html
20. Žanetić, I. (ur.). 2015. *Zaštita okoliša i održivi razvoj: kurikulum za gimnazije i druge srednje škole: priručnik za nastavnike*. 1. izd. Gimnazija u Požegi. Požega.

Provođenje projekata i poticajno ozračje u školskoj knjižnici usmjereno na razvoj samopouzdanja kod učenika

Implementing projects and a stimulating learning environment in the school library aimed at developing self-confidence in students

Stručni rad / Professional paper

Snježana Kovačević

Osnovna škola Zlatar Bistrica
knjiznica.zlatarbistrica@gmail.com

Sažetak

Cilj. Cilj je ukazati na ulogu školske knjižnice u provođenju projekata u školi koji su usmjereni na razvoj samopouzdanja učenika, razvijanja slike o sebi kao i na provođenje kvalitetnog vremena učenika s teškoćama u razvoju i učenika putnika u školskoj knjižnici.

Pristup/metodologija/dizajn. U radu će se koristiti primjer dobre prakse knjižnice Osnovne škole Zlatar Bistrica i njezino sudjelovanje u projektima *Vesela čitaonica i 5. sat u školskoj knjižnici* koji su se provodili u školskoj godini 2024./2025. tijekom kojih su učenici sudjelovali u projektnom i istraživačkom učenju u školskoj knjižnici, u radionicama poticanja čitanja, u kreativnim radionicama, u individualnom radu kod pisanja domaće zadaće i drugim aktivnostima. Prikazane su aktivnosti s učenicima kao što su suradnja, timski rad, upotreba knjiga za djecu i mlade kao i suvremene metode učenja.

Praktična primjena. Primjer dobre prakse školske knjižnice OŠ Zlatar Bistrica može poslužiti za osmišljavanje aktivnosti za poticanje čitanja i pismenosti u radu s učenicima s teškoćama u razvoju, kako knjižničarima tako i drugim odgojno-obrazovnim djelatnicima u osnovnim i srednjim školama u osmišljavanju projekata poticanja čitanja, pismenosti i razvijanja vještina 21. stoljeća.

Originalnost/vrijednost. Članak donosi nove spoznaje o mogućnostima osmišljavanja aktivnosti, projekata i pristupa u radu s učenicima s teškoćama u razvoju i s učenicima putnicima u okviru školske knjižnice koja je više od prostora za posuđivanje knjiga, a posebice u razvijanju svijesti o potrebi provođenja slobodnog

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

vremena ili vremena čekanja prijevoza nakon nastave (učenici putnici) u školskoj knjižnici s ciljem poticanja cjeloživotnih kompetencija, razmjene znanja i iskustava te suradničkog učenja.

Rezultati. Rad daje uvid u pozitivne učinke projekata *Vesela čitaonica i 5. sat u školskoj knjižnici* koji se ogledaju u tome da školska knjižnica može kroz projekte poticanja čitanja, pismenosti i stjecanja cjeloživotnih vještina imati važnu ulogu u stvaranju pozitivne slike o sebi, u razvoju samopouzdanja, u poboljšanju rezultata učenja i samog stjecanja znanja kod učenika. Osim intelektualnih rezultata, tu su i rezultati u vidu uređenja čitateljsko-kreativnog kutka u školskoj knjižnici u kojemu su se odvijale neke projektne aktivnosti, kao i nabava knjiga, slikovnica, enciklopedija i didaktičkih igara za učenike od 1. do 8. razreda.

Ključne riječi: poticanje čitanja; projekti; samopouzdanje; školska knjižnica; učenici

Abstract

Objective. The aim is to point out the role of the school library in implementing projects at school that are aimed at developing students' self-confidence, developing self-image as well as spending quality time with students with developmental disabilities and traveling students in the school library.

Approach/methodology/design. The paper will use an example of good practice from the Zlatar Bistrica Elementary School library and its participation in the *Vesela čitaonica and 5th class in the school library* projects that were implemented in the 2024./2025. school year, during which students participated in project and research learning in the school library, in reading promotion workshops, in creative workshops, in individual work when writing homework and other activities. Activities with students such as cooperation, teamwork, the use of books for children and young people, as well as modern learning methods are presented.

Practical application. An example of good practice from the Zlatar Bistrica Elementary School school library can be used to design activities to encourage reading and literacy in working with students with developmental disabilities, both for librarians and other educational staff in primary and secondary schools in designing projects to encourage reading, literacy and develop 21st century skills.

Originality/value. The article brings new insights into the possibilities of designing activities, projects and approaches in working with students with developmental

disabilities and with student travelers within the school library, which is more than just a place to borrow books and especially in developing awareness of the need to spend free time or time waiting for transport after classes (student travelers) in the school library with the aim of encouraging lifelong competences, exchange of knowledge and experiences and collaborative learning.

Results. The paper provides insight into the positive effects of the projects *Vesela čitaonica* and *5th class in the school library* which are reflected in the fact that the school library, through projects encouraging reading, literacy and the acquisition of lifelong skills, can play an important role in creating a positive self-image, in developing self-confidence, in improving learning outcomes and the acquisition of knowledge in students. In addition to intellectual results, there are also results in the form of arranging a reading-creative corner in the school library where some project activities took place, as well as the purchase of books, picture books, encyclopedias and didactic games for students from 1st to 8th grade.

Keywords: encouraging reading; projects; self-confidence; school library; students

1. Uvod

Prema Standardu za školske knjižnice (2023) uloga školske knjižnice je poticanje čitanja, pismenosti i čitateljske kulture što školski knjižničar provodi neposrednim odgojno-obrazovnim radom s učenicima i, među ostalim, promicanjem i sudjelovanjem u unapređivanju svih oblika odgojno-obrazovnoga rada kao i pomoć učenicima u učenju osiguranjem pristupa knjižničnim zbirkama i pružanjem usluga. Školska knjižnica Osnovne škole Zlatar Bistrica doprinosi širenju te uloge na način da organizira različite aktivnosti i projekte u koje školski knjižničar uključuje učenike od 1. do 8. razreda kako bi razvijali svoje cjeloživotne kompetencije, a posebice čitalačke. Spomenute kompetencije povezane su s razvojem samopouzdanja i stvaranja bolje slike o sebi te osjećaja vrijednosti i osobnog napretka učenika kod usvajanja obrazovnih sadržaja.

Nove ideje kod obavljanja gore spomenutih odgojno-obrazovnih djelatnosti školske knjižnice u neposrednom radu s učenicima realizirale su se tijekom provođenja školskih projekata *Vesela čitaonica i 5. sat u školskoj knjižnici* koji su se u Osnovnoj školi Zlatar Bistrica provodili tijekom školske godine 2024./2025. Riječ je o projektima koje je školska knjižničarka pokrenula s ciljem razvijanja vještina čitanja i pismenosti

te odgojno-obrazovne podrške prvenstveno učenicima putnicima i učenicima s teškoćama u razvoju. U nekim je projektnim aktivnostima surađivala sa školskom logopedinjom te su zajedno provodile radionice poticanja čitanja i podrške u učenju i pisanju domaće zadaće učenicima koji imaju primjereni program školovanja. Naime, veliki broj djece ne ovladava čitanjem u skladu s očekivanjima obrazovnog sustava (Kelić 2024: 13) i u dobi od 8 i 9 godina pokazuju otpor prema čitanju pa se javljaju poremećaji čitanja i određene teškoće. Stoga je školska knjižničarka imala to na umu prilikom osmišljavanja projektnih aktivnosti kako bi one učenicima bile zanimljive i poticajne, a bile su usko povezane s provođenjem Školskoga preventivnog programa s ciljem razvijanja pozitivne slike o sebi i brige o mentalnom zdravlju učenika u svrhu smanjenja anksioznosti kao posljedice neuspjeha u svladavanju obrazovnih sadržaja.

2. Uloga suvremene školske knjižnice u osmišljavanju i provedbi projekata

Prema Mesić (2007: 5) projekti i projektna nastava kod učenika izazivaju veliko zanimanje jer nude drugačiji i suvremeniji oblik nastave, poticajnije okruženje za učenje, bolje materijalne uvjete, aktivniju motivaciju učenika i slično. Stoga su razni projekti koji se redovito provode u školskoj knjižnici Osnovne škole Zlatar Bistrica često jako dobro prihvaćeni kod učenika, vole se u njih uključivati i učiti na taj način, razvijaju svoje interese i sposobnosti i angažirani su u projektnim aktivnostima u smislu aktivnoga učenja i promišljanja te razvijanja vještina cjeloživotnog učenja. Sudjelovanjem u projektima i projektnoj nastavi u okviru školske knjižnice, učenici uče na kolektivan način, u timu i uz međusobnu suradnju. Takav pristup kod učenika stvara osjećaj samopouzdanja, komunikacijske i organizacijske sposobnosti te stečena iskustva primjenjuju u svakodnevnome životu, što je najveća vrijednost samoga sudjelovanja u projektima. Školska knjižnica kao medijsko, komunikacijsko i informacijsko središte škole upravo zato daje učenicima mogućnost da se uključe u osmišljene aktivnosti i projekte školske knjižnice s ciljem poticanja čitanja i pismenosti, razvijanja cjeloživotnih kompetencija, usvajanja radnih navika, razvijanja kritičkog mišljenja i drugo. Sudjelujući u tim aktivnostima učenici imaju mogućnost koristiti raznoliku literaturu - od slikovnica, knjiga za djecu i mlade, dječjih i popularno-znanstvenih časopisa, enciklopedija, stručne literature, mrežnih izvora i drugih, uz pomoć i podršku školskoga knjižničara. Zato se školska knjižnica treba i prostorno prilagoditi kako bi se formirala u okruženje ugodno za učenje, provođenje slobodnog vremena, s uređenim kutkom za čitanje, istraživanje i potrebe projektna nastave.

Matijević i Topolovčan (2017: 108) navode da je upravo zbog toga potrebno u školi imati središte koje prikuplja, obrađuje i čuva različite oblike prezentiranja učeničkih projektnih i istraživačkih radova. To je školska knjižnica, otvorena i dostupna učenicima.

3. Rad s učenicima u školskoj knjižnici: projektni pristup

Učenici koji su sudjelovali u projektima *Vesela čitaonica i 5. sat u školskoj knjižnici* su učenici s teškoćama u razvoju i učenici putnici od 1. do 8. razreda. Kada je školska knjižničarka osmišljavala spomenute projekte, uz pomoć školske logopedinje identificirala je učenike s teškoćama u razvoju koji će aktivno i neposredno u njima sudjelovati. Konkretno, govorimo o sljedećim teškoćama: teškoće jezičnog razumijevanja, teškoće jezičnog izražavanja, učenici s manje kapaciteta radnog pamćenja, teškoće u oblikovanju rečenice (sintaksa), smanjeni opseg rječnika, poteškoće u semantici - nepoznavanje značenja riječi, teškoće u ovladavanju vještinama čitanja i pisanja te održavanja pažnje, niži prosjek intelektualnih sposobnosti. Za njih su osmišljene aktivnosti u vidu radionica i pomoći pri usvajanju nastavnog sadržaja te stjecanja znanja. Tijekom provođenja projekta knjižničarka se vodila mišlju da svaki učenik može učiti i napredovati, samo trebamo potražiti njegovu jaku stranu (Jensen 2004:XI) i poticati je te naglašavati njegove uspjehe ma kako mali bili.

Što se učenika putnika tiče, za njih je projekt osmišljen kako bi oni za vrijeme čekanja prijevoza kući nakon nastave provodili kvalitetno vrijeme u školskoj knjižnici i pri tome naučili nešto novo, napisali domaću zadaću, sudjelovali u radionicama poticanja čitanja, pisanja i razumijevanja, koristili literaturu u školskoj knjižnici i didaktičke igre i drugo. Knjižničarka je osmišljavala aktivnosti cijelu školsku godinu te su tako učenici imali uvijek isplanirano i strukturirano vrijeme, ali u ugodnom, poticajnom i opuštenom ozračju školske knjižnice.

4. Projekt *Vesela čitaonica*

Poticanje i usvajanje vještine čitanja i pisanja kod učenika s teškoćama koji se školuju po primjerenom programu obrazovanja u svrhu smanjivanja i prevladavanja spomenutih teškoća cilj je projekta *Vesela čitaonica*. Projekt se provodio u okviru školske knjižnice, a školska knjižničarka provodila ga je sa skupinom učenika od 1. do 8. razreda koji su razvijali vještine cjeloživotnoga učenja i čitanja, izražavali svoje ideje, učili kako komunicirati i surađivati s učenicima iz skupine, razvijali su sposobnosti

pisanog i usmenog izražavanja na hrvatskome jeziku, čitali dječje knjige i druge tekstove (stripove, tekstove, kratke priče, časopise). Uz spomenuto, učenici su razvijali informacijsku pismenost koristeći se enciklopedijama i drugim izvorima prilikom istraživačkoga rada. Tijekom provođenja projekta bila je zastupljena upotreba različitih tehnika i strategija čitanja, održane su radionice s ciljem poticanja čitanja i čitanja s razumijevanjem te metode rada na tekstu (analiza, sinteza, prilagodba teksta, čitanje s razumijevanjem pročitano, čitanje naglas, dramatizacija teksta, čitanje različitih kraćih tekstova iz dječjih knjiga, časopisa, igrokaza, stripova, enciklopedija). Po završetku projekta pokazalo se da su neki učenici napredovali u čitanju i razumijevanju pročitano, sudjelovanje u projektu ocijenili su „s pet zvjezdica“ i u evaluaciji naveli da im se sviđalo učenje i druženje u knjižnici. U svakodnevnom radu, školska knjižničarka primjećuje da učenici češće dolaze u knjižnicu tijekom odmora, prije i nakon nastave te borave u kutiću za čitanje, listaju knjige i čitaju te se u skupinama igraju didaktičkim igrama. Kako učenici s teškoćama vrlo često gube interes za učenje zbog suočavanja s vlastitim teškoćama, s neuspjehom i stvaranjem loše slike o sebi, ciljevima ovoga projekta nastojalo se upravo to izbjeći i željele su se naglasiti aktivnosti koje učenicima s teškoćama mogu podići samopouzdanje i samopoštovanje. Prema Pažin i Franolić (2023:181) upravo zato školske knjižnice trebaju organizirati prikladnije programe za poticanje čitanja i približiti se učenicima što je vidljivo na primjeru školske knjižnice Osnovne škole Zlatar Bistrica.

4.1. Prikaz provedenih aktivnosti u projektu *Vesela čitaonica*

Kreativne i čitalačke aktivnosti te stjecanje istoimenih vještina bilo je u središtu provođenja projekta koji smo povezali s čitanjem problemskih i terapijskih dječjih knjiga i slikovnica te ostalih izvora primjerenih njihovom uzrastu i mogućnostima. U školskoj knjižnici bila je organizirana radionica *Pustolovina u Pričosvijetu* tijekom koje su učenici prema poticaju za koji smo koristili pripovjedačke karte, trebali osmisliti kratku priču s fantastičnim elementima. Radili su u skupinama, podijelili poslove, koristili karte s pitanjima i slikama i osmislili priču što im je pomoglo da se opuste, izraze, razvijaju maštu i kreativnost. Teme koje smo također obrađivali su osjećaji, prava djece, samopouzdanje, prijateljstvo, razvoj socijalnih i emocionalnih vještina te smo pri tome koristili platnene lutke za ruke koje predstavljaju osjećaje (ljutnja, sreća, zbuđenost) kako bismo im približili sadržaj koji smo obrađivali i kako bi oni lakše shvatili i osvijestili svoje emocije kao i poruke o kojima smo čitali iz slikovnica. Učenici

su sudjelovali i u istraživačkom radu iz različitih izvora informacija kao što su dječji časopisi, enciklopedije, mrežni izvori koji su pomogli učenicima snaći se u informacijama i razvijati vještine informacijske pismenosti. Takav pristup učenju bio je zastupljen tijekom aktivnosti obilježavanja Noći muzeja gdje su učenici istraživali o muzejima, bilježili podatke o njima i muzejskim zbirkama, čitali i sažimali važne informacije i sl. Tijekom istraživanja učili su kako bilježiti opažanja, analizirati, razgovarati o tome, izražavati se svojim riječima. Učenike se posebno dojmila istraživačka nastava na terenu koja se realizirala posjetom Gradskoj knjižnici Zlatar gdje su upoznali knjižnicu i sudjelovali u radionici čitanja naglas i povezivanja dijelova teksta.

5. Projekt 5. sat u školskoj knjižnici

Cilj projekta je poticanje i usvajanje vještine čitanja i pisanja kod učenika od 1. do 4. razreda, provođenje kvalitetnog vremena u školskoj knjižnici te poticanje čitanja, pismenosti, učenja, istraživanja, korištenja različitih izvora znanja i informacija. Tijekom projekta školska je knjižničarka provodila kontinuirani rad s učenicima u školskoj knjižnici i to posebno s učenicima putnicima koji u školu dolaze sat i pol ranije nego što počne nastava ili pak školskim kombijem odlaze s nastave sat i pol kasnije. Učenici su sudjelovali u raznim aktivnostima poticanja čitanja i pismenosti, ali i poticanja informacijske, medijske i digitalne pismenosti kao i razvijanja kritičkoga mišljenja te socijalnih i životnih vještina posebice iz domene *Učiti kako učiti* gdje se učenike želi potaknuti na učenje temeljeno na igri i istraživanju, na razvijanje kreativnoga i divergentnog mišljenja, timski rad i suradnju. Cilj je i osnažiti učenike putnike koji bi na ovaj način stekli bolje navike učenja, usvojili navike dolaska u školsku knjižnicu te upotrebe različitih izvora znanja i informacija, dati im podršku u odgojno-obrazovnom radu, pomoći im kod usvajanja sadržaja, mentorirati ih, usmjeravati na relevantne izvore znanja, koristiti suvremene metode poučavanja, ali ih i uključiti u rad u opuštenom i poticajnom okruženju školske knjižnice kako bi razvijali kognitivne vještine i samostalnost (društvene, didaktičke igre, stripovi, knjige za djecu i mlade...) Učenici će koristiti različite tehnike i strategije čitanja kao što je čitanje u sebi, čitanje naglas, aktivno slušanje, povezivanje s vlastitim iskustvima, vizualiziranje, analiziranje, zaključivanje, izražavanje vlastitoga mišljenja... Metode rada u projektu bile su raznovrsne. U školskoj knjižnici bile su organizirane kreativne i edukativne radionice na temelju pročitanih književnih i neknjiževnih tekstova primjerenih dobi učenika

(knjige za djecu i mlade) tijekom kojih su učenici stjecali znanja i vještine; radili su na tekstu: analiza, sinteza, prilagodba teksta, čitanje s razumijevanjem pročitanoga, čitali naglas književne i neknjiževne tekstove i popularno-znanstvene časopise, igrokaze, stripove, enciklopedije. Radili su u timu i u skupinama, individualno te u radioničkom tipu nastave. Kao rezultat projekta, uređen je kutak za čitanje u školskoj knjižnici što je uvelike pomoglo daljnjem razvoju rada s učenicima koji borave u njemu, čitaju, koriste didaktičke igre i sl.

5.1. Prikaz provedenih aktivnosti u projektu 5. sat u školskoj knjižnici

Tijekom školske godine 2024./2025. provedene su brojne aktivnosti u okruženju školske knjižnice. Kako su u ovom projektu sudjelovali učenici putnici jedan od prioriteta bilo je rješavanje zadaće nakon nastave, čitanje i razgovor o knjigama koje učenici čitaju za lektiru, učenici prvoga razreda često su trebali pomoć kod organiziranja torbe i uvježbavanja urednosti i slaganja pribora nakon aktivnosti i drugu pomoć. Također, u boravku u školskoj knjižnici učenici su igrali društvene igre, čitali časopise, crtali, gledali animirane i igrane filmove. Korištenjem društvenih i didaktičkih igara učenici su razvijali logiku, kognitivne vještine, snalaženje, brzinu, rad u timu, suradničke vještine i drugo. Jedna od aktivnosti bilo je čitanje ekološke slikovnice kako bi učenici razvijali ekološku svijest. Naime, u školskoj se knjižnici provode i ekološke teme i teme povezane s održivim razvojem pa su učenici čitali naglas o Suncu, energiji i njegovoj važnosti za razvoj živih bića. Nakon razgovora o pročitanome, dobili su zadatak prepričati slikovnicu i riješiti križaljku koja je tematski vezana uz slikovnicu. Ovom aktivnošću učenici su razvijali čitateljske vještine, vještine zaključivanja, izražavanja naglas, komunikacije. Ovaj je projekt zamišljen tako da učenici putnici provode kvalitetno vrijeme u školskoj knjižnici i uče kroz igru i organizirane kreativne, opuštajuće, a opet obrazovne i odgojne aktivnosti. To im je pomoglo da lakše usvoje neke sadržaje, da ponove gradivo, da uz podršku knjižničarke razvijaju vještine cjeloživotnoga učenja i da povećaju odgovornost za svoje učenje, stjecanje znanja i radnih navika.

6. Zaključak

Može se zaključiti da kontinuirani neposredni odgojno-obrazovni rad školskoga knjižničara s učenicima doprinosi tome da učenici razvijaju vještine cjeloživotnog učenja, a posebice vještine čitanja, pisanja i komunikacije. Primjer dobre prakse iz školske knjižnice Osnovne škole Zlatar Bistrica u provođenju projekata *Vesela*

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

čitaonica i 5. sat u školskoj knjižnici pokazuje potrebu osmišljavanja takvih projekata, uređenja prostora školske knjižnice u skladu s potrebama učenika koje se tiču projektne i istraživačke nastave, nabavu raznolike literature koja zadovoljava potrebe današnje djece i mladih kako bismo ih zainteresirali i motivirali na čitanje i na sam boravak u školskoj knjižnici.

Literatura

1. Bukvić Pažin, A.; Ott Franolić, M. 2023. Velika važnost malih priča: zašto i kako čitati djeci. Ljevak. Zagreb.
 2. Jensen, E. 2004. Različiti mozgovi, različiti učenici: kako doprijeti do onih do kojih se teško dopire. Educa. Zagreb.
 3. Kelić, M. 2024. Ovladavanje čitanjem: priručnik za logopede, učitelje i roditelje. Naklada Slap. Jastrebarsko.
 4. Matijević, M.; Topolovčan, T. 2017. Multimedijaska didaktika. Školska knjiga. Zagreb.
 5. Mesić, A. 2007. Projekt u predmetnoj nastavi: s polazištem u nastavi hrvatskoga jezika. Školska knjiga. Zagreb.
- Standard za školske knjižnice. 2023. Narodne novine 61, 36. [citirano: 2025-11-26].
Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html

Emocionalna avantura kroz čitanje - razvijanje emocionalne i čitalačke pismenosti u školskoj knjižnici

Emotional Adventure Through Reading – Developing Emotional and Reading Literacy in the School Library
Stručni rad / Professional paper

Jasenska Marmilić

Osnovna škola Side Košutić Radoboj
jasenska.marmilic@skole.hr

Sažetak

Cilj. Cilj projekta *Emocionalna avantura kroz čitanje* bio je osmišljavanje i provedba sustavnog knjižnično-pedagoškog programa usmjerenog na razvoj emocionalne pismenosti, empatije i čitalačkih kompetencija učenika mlađe školske dobi, polazeći od suvremenog shvaćanja školske knjižnice kao psihosocijalno poticajnog, sigurnog i inkluzivnog „trećeg prostora“ za osobni i socijalni razvoj učenika.

Pristup/metodologija/dizajn. Projekt je proveden u Osnovnoj školi Side Košutić Radoboj kroz niz tematski strukturiranih radionica realiziranih u prostoru školske knjižnice. Program se temeljio na iskustvenom učenju, biblioterapijskom pristupu, vođenom čitanju problemskih slikovnica, refleksivnom razgovoru o emocijama, dramskim tehnikama, simboličkoj igri te različitim oblicima kreativnog izražavanja. Metodološki okvir naglašavao je interaktivnu komunikaciju i kontinuirano promišljanje emocionalnih sadržaja, uz jasno definiranu ulogu školskog knjižničara kao edukatora, moderatora čitanja i emocionalnog vodiča.

Rezultati. Analiza provedenih aktivnosti pokazuje vidljive promjene u razvoju emocionalnog vokabulara učenika, boljem prepoznavanju i regulaciji emocija, jačanju empatije, suradničkih odnosa i verbalnog rješavanja sukoba. Uočen je porast interesa za čitanje književnih djela s emocionalnom tematikom, povećana motivacija za samostalno čitanje te razvoj osobnih narativa i izražavanje osjećaja kroz likovne i dramske forme.

Praktična primjena. Projekt predstavlja primjenjiv model integriranog knjižničkog rada koji se može prilagoditi različitim školskim knjižnicama i odgojno-obrazovnim kontekstima.

Društveni značaj. Projekt naglašava ulogu školske knjižnice u jačanju emocionalne dobrobiti djece te doprinosi razvoju emocionalno stabilnijih, samosvjesnijih i empatičnijih učenika.

Originalnost/vrijednost. Vrijednost projekta očituje se u integraciji emocionalnog učenja, čitanja i kreativnog izražavanja unutar školskog knjižničkog programa, čime se knjižnica afirmira kao aktivan i relevantan odgojno-obrazovni prostor.

Ključne riječi: čitalački razvoj; emocionalna pismenost; iskustveno učenje; školska knjižnica

Summary

Objective. The objective of the project *Emotional Adventure Through Reading* was to design and implement a systematic library-pedagogical programme aimed at fostering emotional literacy, empathy, and reading competencies among lower primary school students, grounded in the contemporary understanding of the school library as a psychosocially supportive, safe, and inclusive “third space” for students’ personal and social development.

Approach/methodology/design. The project was implemented at Side Košutić Primary School in Radoboj through a series of thematically structured workshops conducted in the school library. The programme was based on experiential learning, a bibliotherapeutic approach, guided reading of problem-oriented picturebooks, reflective discussions about emotions, drama techniques, symbolic play, and various forms of creative expression. The methodological framework emphasised interactive communication and continuous reflection on emotional content, with a clearly defined role of the school librarian as an educator, reading facilitator, and emotional guide.

Results. The analysis of the implemented activities indicates noticeable improvements in students’ emotional vocabulary, enhanced abilities to recognise and regulate emotions, strengthened empathy, collaborative relationships, and verbal conflict-resolution skills. An increased interest in reading literary works with emotional themes was observed, along with greater motivation for independent reading and the

development of personal narratives and emotional expression through visual arts and drama-based forms.

Practical application. The project represents a transferable model of integrated school library practice that can be adapted to different school libraries and educational contexts.

Social significance. The project highlights the role of the school library in promoting children's emotional well-being and contributes to the development of emotionally more stable, self-aware, and empathetic students.

Originality / value. The value of the project lies in the integration of emotional learning, reading, and creative expression within a school library programme, thereby affirming the school library as an active and relevant educational space.

Keywords: emotional literacy; experiential learning; reading development; school library

1. Uvod

Uloga školske knjižnice u suvremenoj odgojno-obrazovnoj ustanovi postaje sve složenija te nadilazi tradicionalno shvaćanje knjižnice kao mjesta posudbe knjiga i čitanja u tišini. Suvremena školska knjižnica transformirana je u dinamičan, poticajan i siguran prostor koji spaja različite funkcije: informacijsko-obrazovnu, kulturnu, kreativnu, socijalnu i odgojnu. U tom smislu knjižnica se približava konceptu trećeg prostora — mjesta koje se nalazi izvan formalne učionice i obiteljskoga doma, a omogućuje djeci razvoj identiteta, autonomije, međusobnog razumijevanja i osjećaja pripadnosti. Najvrjedniji potencijal knjižnice upravo je njezina mogućnost stvaranja emocionalno podržavajućeg okruženja u kojem dijete ima priliku učiti o sebi, drugima i svijetu, kroz literaturu i iskustvene aktivnosti, bez pritiska vrednovanja ili straha od pogreške.

U takvom kontekstu u OŠ Side Košutić Radoboj razvijen je i proveden projekt „Emocionalna avantura kroz čitanje“ osmišljen s namjerom da se učenicima drugoga razreda omogući sustavno i refleksivno emocionalno učenje koje je usklađeno s njihovim razvojem te usklađeno s ciljevima poticanja čitalačke pismenosti. Ideja projekta proizlazi iz potrebe da se djeca, posebno u razdoblju intenzivne socio-emocionalne senzibilnosti, nauče prepoznavati, razumjeti i kvalitetno izražavati vlastite emocije, ali i interpretirati osjećaje drugih osoba, razvijati empatiju, kooperativnost,

osjećaj sigurnosti i povjerenja. Kroz strukturirani ciklus književno-odgojnih radionica, sudionici su bili potaknuti na razmišljanje o emocionalnim iskustvima likova iz problemskih slikovnica, ali i o vlastitim, kroz simboličku, kreativnu i interaktivnu igru.

2. Teorijska i pedagoška polazišta

Projekt se temelji na suvremenim spoznajama iz područja emocionalne pismenosti, socijalno-emocionalnog učenja i biblioterapijskog pristupa u odgoju. Emocionalna pismenost u najširem smislu obuhvaća sposobnost prepoznavanja i imenovanja osjećaja, razumijevanje uzročno-posljedičnih odnosa između emocija, misli i ponašanja, razvoj empatije, regulaciju intenziteta emocija te konstrukciju zdrave slike o sebi i odnosima s drugima. Istraživanja pokazuju da djeca koja razviju emocionalnu pismenost u ranoj dobi postižu uspješnije rezultate na kognitivnom, socijalnom, akademskom i bihevioralnom planu, što emocionalno učenje čini komplementarnim dijelom odgojno-obrazovnog procesa.

Projekt je koncipiran u skladu s ishodima kurikuluma međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj koja naglašava razvoj emocionalnog jezika, poticanje prosocijalnih odnosa, poticanje osobnog identiteta, empatijskog ponašanja, donošenja odgovornih odluka i samoregulacije. Metodološki pristup temeljen je na iskustvenom učenju — djeca nisu bila pasivni primatelji sadržaja, već sudionici procesa u kojem aktivno promišljaju, raspravljaju, zaključuju i reflektiraju, dok knjižničar ima ulogu edukatora i emocionalnog vodiča.

3. Realizacija projekta

Iako se većina projektnih aktivnosti zbog logističkih razloga odvijala u učionici područne škole, a samo manji dio u fizičkom prostoru školske knjižnice, to nije umanjilo iskustvo knjižnice kao sigurnog, podržavajućeg i poticajnog okruženja. Ideja školske knjižnice prenesena je u razredno okruženje te je shvaćena kao prostor vrijednosti, otvorene komunikacije, emocionalne sigurnosti, zajedništva i stvaranja pozitivnih odnosa. Time je potvrđeno da se kultura učenja, čitanja i emocionalnog rasta može ostvarivati u svakom prostoru u kojem se učenici osjećaju prihvaćeno, saslušano i ravnopravno.

Naglasak je tijekom aktivnosti bio na nenametljivom, nenatjecateljskom i neocjenjivačkom pristupu koji je djeci pružio slobodu izražavanja i doprinio stvaranju međusobnog povjerenja. Učenici su prepoznali knjižnicu kao mjesto u kojem se može

smijati, šutjeti, promišljati, dijeliti, ali i sudjelovati promatranjem, u skladu s vlastitim emocionalnim stanjem i ritmom.

Atmosfera je dodatno podržana vizualnim i taktilnim elementima za emocionalnu podršku: karticama emocija, plakatima s pozitivnim porukama, jastučićima za mirno disanje te kutijom za povjerljive poruke za djecu koja osjećaju nelagodu pri verbalnom izlaganju. Čitanje i razgovor najčešće su se odvijali u krugu, na podu ili jastucima, čime se poticala spontanost, bliskost i osjećaj pripadnosti, što je poseban doprinos emocionalno-odgojnim radionicama.

3.1. Tijek i dinamika radionica

Projekt je realiziran kroz niz tematski strukturiranih radionica, u kojima su učenici aktivno sudjelovali i kroz različite metode iskustvenog učenja razvijali emocionalnu pismenost, socijalne vještine i čitalačku kompetenciju. Svaka radionica započinjala je motivacijskim uvodom, tijekom kojeg su se provodile aktivnosti za prepoznavanje trenutnog emocionalnog stanja učenika. Pritom su se koristile igre simbolima, neverbalna komunikacija, crtanje emotikona ili kratke rečenice podrške. Na taj su način djeca izražavala emocije bez straha od procjene, čime se jačala sigurnost i povjerenje u grupu.

Slijedilo je interaktivno čitanje problemskih slikovnica i priča, uz vođene rasprave koje su poticale predviđanje, opisivanje osjećaja likova, promišljanje uzroka njihovih reakcija te prijenos situacija na vlastita iskustva. Čitanje nije bilo usmjereno na pouku, već na razvijanje sposobnosti prepoznavanja i konstruktivne interpretacije emocija.

Kreativni dio radionica omogućavao je simboličko i slobodno izražavanje osjećaja kroz likovne tehnike, dramske improvizacije, pantomimu, glazbu i tjelesne pokrete. Primjerice, u radionici posvećenoj strahu, učenici su izrađivali „prijateljska čudovišta“ koja umjesto zastrašivanja nude podršku i hrabrost. Tijekom radionice fokusirane na bijes, djeca su vizualizirala svoje „balone bijesa“ i kroz disanje i tehnike opuštanja učila kako osloboditi napetost, dok su u radionici „Ja biram! – Snaga izbora i odgovornosti“ vježbali donošenje odluka kroz simulacijske igre i improvizacije, analizirajući posljedice svojih izbora. U radionici posvećenoj ljubavi („Valentinovo – osjećaj ljubavi“) učenici su razvijali razumijevanje različitih oblika ljubavi, izražavali svoja iskustva kroz „Recept za ljubav“ i raspravljali o značenju ljubavi u svakodnevnom životu. Dodatno su obrađene i emocije srama, tuge, iznenađenja i ponosa, kroz integraciju likovnog, dramskog i pisanog izražavanja, čime su se proširile sposobnosti samoprocjene i refleksije.

Svaka radionica završavala je refleksijom tijekom koje su učenici dijelili svoje doživljaje, isticali ono što su naučili, birali simbol koji najbolje predstavlja njihovo trenutno stanje ili zapisivali misao koju žele ponijeti sa sobom. Ovaj završni dio omogućavao je integraciju iskustava, dok je knjižničarka usmjeravala razgovor, pružala podršku i poticala osjećaj sigurnosti.

Ovaj ciklus radionica pokazuje da školska knjižnica, iako u ovom projektu većim dijelom realizirana u prostoru razreda područne škole, može biti snažan poticajni prostor. Ideja knjižnice kao sigurnog, kreativnog i inkluzivnog „trećeg prostora“ prenijela se u svaki prostor u kojem se odvijala aktivnost, dok su metodološki pristupi, interaktivna čitanja i kreativne aktivnosti osigurali kvalitetno emocionalno učenje bez potrebe za stalnom fizičkom prisutnošću u knjižnici.

4. Rezultati projekta

Tijekom provedenih aktivnosti uočeni su brojni pozitivni pomaci koji se ogledaju u verbalnom, neverbalnom, socijalnom i čitalačkom ponašanju učenika. Djeca su postupno počela koristiti šire vokabularno područje u opisivanju emocija te su sve češće umjesto jednostavnih termina poput „tužan“ ili „sretan“, posezala za preciznijim emocijama kao što su „razočaran“, „posramljen“, „nesiguran“, „uzbuđen“, „ponosna“ ili „zabrinut“. Uočeno je i smanjenje impulzivnih reakcija jer su učenici češće pokazivali spremnost na verbalizaciju osjećaja prije fizičke reakcije. Tijekom grupnih rasprava djeca su počela postavljati empatijska pitanja i davati prijedloge koji uključuju uvažavanje osjećaja drugih što pokazuje razvoj i emocionalne i socijalne dimenzije. Istovremeno je vidljivo povećanje interesa za čitanje, osobito za problemske slikovnice i knjige sa snažnijom emocionalnom narativnom komponentom. Učenici su češće dolazili u knjižnicu i samostalno tražili slične priče. Time je projekt ostvario i važan čitalački pomak – djeca su postupno počela doživljavati čitanje, ne samo kao školsko očekivanje i zadatak, nego kao alat za razumijevanje života, ljudi i odnosa.

5. Zaključak

Projekt „Emocionalna avantura kroz čitanje“ pokazao je da školska knjižnica može biti važan sudionik u emocionalnom odgoju učenika, posebno u razdoblju ranog školskog uzrasta, kada se oblikuju temeljne emocionalno-socijalne vještine. Korištenje književnosti kao poticaja za emocionalno učenje omogućilo je učenicima da se poistovjete s likovima i njihovim iskustvima bez osjećaja izloženosti, a kreativne aktivnosti omogućile su im da emocije izraze na način koji im je razumljiv, prihvatljiv i

siguran. Projekt potvrđuje da se emocionalni razvoj i čitalačka pismenost mogu uspješno nadopunjavati te da školska knjižnica, vođena kompetentnim stručnjakom, može biti iznimno važan „most“ između kognitivnoga, socijalnoga i emocionalnog razvoja djeteta. U tom smislu projekt predstavlja vrijedan primjer dobre prakse koji se može proširivati, prilagođavati i implementirati u druge školske zajednice.

Literatura

1. Ban, S. (2020). *Povezanost čitanja priča sa dječjim socio-emocionalnim razvojem*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
2. Isern, S., & Carretero, M. (2018). *Emociometar inspektora Kroka*. Zagreb: Planetopija.
3. Isern, S., & Carretero, M. (2024). *Emociometar inspektora Kroka 2*. Zagreb: Planetopija.
4. Menéndez-Ponte, M., & Abbot, J. (2020). *Velika knjiga emocija*. Zagreb: Planetopija.
5. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). *Kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj*. Zagreb: MZOS.
6. Pešec, M.; Krešić Kozonić, I.; Dragun, M. (2015). *Sva lica osjećaja: vodič za bolje razumijevanje dječjih osjećaja*. Zagreb. Golden marketing-Tehnička knjiga.
7. Relja, J. (2012). *Reci što osjećaš: poticanje emocionalnog i socijalnog razvoja učenika*. Zagreb. Profil.
8. Vučković, T. (2019). *Brigaš i Trebaš*. Rakov Potok: Vježbaonica sreće.
9. Vučković, T. (2019). *Mirko Bjesomirko*. Varaždin: Evenio.
10. Vučković, T., & Brezovac, J. (2019). *Gospodin Iz i gospođica Po*. Varaždin: Evenio.

Igrom do dostojanstva

Through Play to Dignity

Izlaganje sa znanstvenog skupa / Conference paper

Ankica Karakaš-Radošević

OŠ Đakovački Selci, Selci Đakovački i

OŠ "Silvije Strahimir Kranjčević", Levanjska Varoš

ankica.karakas-radosevic@skole.hr

Sažetak

Cilj. Igrom i suradnjom poticati kreativno i kritičko mišljenje radi razvoja ekološke svijesti i odgovornosti te jačanje opće i digitalne pismenosti.

Pristup/metodologija/dizajn. Pristup se temelji na pedagoško-ekološkom konceptu koji integrira knjižnične aktivnosti i održivi razvoj. Učenje se ostvaruje kroz igru, kreativno recikliranje materijala te čitanje i slušanje priča, uz naglasak na interdisciplinarnosti i povezivanju ekološke, opće i digitalne pismenosti.

Rezultati. Jačanjem opće i digitalne pismenosti razvija se ekološka svijest kod djece kako bi odgovorno koristili resurse i očuvali ljudsko dostojanstvo.

Praktična primjena. Izrada edukativnih igara povezanih s temama priča koje su djeca prethodno čitala.

Društveni značaj. Predstavljene aktivnosti usklađene su s nekoliko UN-ovih Ciljeva održivog razvoja (SDGs): odgovorna potrošnja i proizvodnja, kvalitetno obrazovanje, klimatska akcija, industrija, inovacije i infrastruktura te partnerstvo za ciljeve.

Originalnost/vrijednost. Ekološki odgoj i knjižnične aktivnosti povezuju se kroz igre izrađene od recikliranih materijala. Povezanost priče i igre potiče razvoj pismenosti, vrijednosti i svijesti o ljudskom dostojanstvu u suvremenom tehnološkom okruženju.

Ključne riječi: ekološka pismenost; igra; integracija; odgoj

Abstract

Objective. To encourage creative and critical thinking through play and collaboration

in order to develop ecological awareness and responsibility, while strengthening general and digital literacy.

Approach/methodology/design. The approach is based on a pedagogical-ecological concept that integrates library activities and sustainable development. Learning is achieved through play, creative recycling of materials, and reading and listening to stories, with an emphasis on interdisciplinarity and the integration of ecological, general, and digital literacy.

Results. By strengthening general and digital literacy, children develop ecological awareness, enabling them to use resources responsibly and contribute to the preservation of human dignity.

Practical application. The creation of educational games connected to the themes of stories previously read by the children.

Social significance. The presented activities are aligned with several UN Sustainable Development Goals (SDGs): responsible consumption and production, quality education, climate action, industry, innovation and infrastructure, and partnerships for the goals.

Originality/value. Ecological education and library activities are connected through games made from recycled materials. The integration of storytelling and play fosters literacy development, values, and awareness of human dignity in a modern technological environment.

Keywords: environmental literacy; play; integration; education

1. Uvod

Školske knjižnice, a naročito osnovnoškolske jer su njihovi korisnici djeca, imaju mogućnost i zadaću odgajati ekološki osviještene i educirane ljude za održivi razvoj. Pri tome se ne zaboravlja ni na razvoj opće i digitalne pismenosti. Najlakše je to ostvariti kroz igru. Igru su još grčki filozofi opisali kao temeljni način stjecanja umnosti i razboritosti, a njome se kod djece razvijaju socio-emocionalne, kognitivne i psihomotorne sposobnosti te se neizostavno obogaćuje rječnik. Kroz igru su se generacije opismenjavale, a i danas se opismenjuju (medijska pismenost) s ciljem stjecanja i očuvanja ljudskog dostojanstva.

Razvijajući tehnike i tehnologije koje će nam omogućiti dostojanstven život, nerijetko zaboravljamo na živu i neživu prirodu oko nas. Obnovom i kreativnim recikliranjem

otpadnih materijala za izradu i osmišljavanje igara, kojima prethodi čitanje ili slušanje prikladnih priča, nastoji se razvijati pismenost te ekološki opismeniti učenike.

1.1. Uloga školske knjižnice u razvoju ekološke pismenosti

Društva već duži period poticanjem opće i čitalačke odnosno funkcionalne pismenosti grade puteve upoznavanja i uvažavanja svih različitosti među ljudima i kulturama. Razvoj tehnika i tehnologija ide u smjeru što veće pomoći ljudima u svakodnevnom životu, radu i komunikaciji. Iz tehnološkog napretka proizašla je potreba za razvojem medijske pismenosti. U digitalnom okruženju uči se kako očuvati dostojanstvo u komunikaciji, osobito u online prostoru. Naglasak je usmjeren na pojedinca i međuljudske odnose, kako društvene tako i ekonomske. Djecu se poučava kako očuvati vlastito dostojanstvo, dostojanstvo svoje obitelji i škole te dostojanstvo ljudskoga roda kroz različite oblike pismenosti. Integriranjem u već postojeće pismenosti, ali i razvojem samostalne ekološke pismenosti potrebno je učiti kako sačuvati mjesto koje nam omogućuje fizičko postojanje. Ekološka pismenost podrazumijeva razumijevanje prirodnih sustava, usvajanje vještina i stavova te svijest i odgovornost prema prirodi. Školska knjižnica integracijom svih oblika pismenosti može utjecati i doprinijeti ekološkoj osviještenosti svojih korisnika, koji je onda implementiraju u lokalnu zajednicu kroz svoje obitelji. Način uključivanja knjižnice, odnosno knjižničarke, u razvoj ekološke pismenosti ostvaruje se pokretanjem i provedbom školskih projekata, uz neizostavno čitanje, razgovor o pročitanome te igru kao završnu aktivnost. Obnovom otpadnih materijala za izradu igračaka te provedbom igara roditeljima se nude ideje za izgradnju pozitivnog obiteljskog okruženja bez upotrebe ekrana i bez dodatnih troškova.

Djeci je igra spontana, a usvajanje znanja i vrijednosti kroz igru nenametljivo. Prema M. Duran (1995) tri su kategorije igara: stvaralačke igre (igre uloga, dramatizacije i konstruktivne igre), igre s pravilima (narodne igre koje se prenose predajom) i funkcionalne igre (pokretne i didaktičke igre). Osmišljavanjem igara nastoji se iskoristiti stvaralačka i didaktička uloga igre te je svakodnevnim i povremenim aktivnostima uklopiti u život škole.

2. Primjeri igara i aktivnosti koje provodi školska knjižnica za razvoj ekološke pismenosti

Zimske i proljetne kreativne radionice koje se organiziraju u knjižnici za učenike i roditelje, iako nisu izvorno igra, zabavan su način prenošenja znanja,

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

vještina i izgradnje stavova prema prirodi koju opterećujemo otpadom (Slika 1). Redovan rad, poput upisa učenika prvoga razreda u školsku knjižnicu, osim za poticanje čitanja koristi se i za igru koja je povezana sa sadržajem priče i pri tome napravljena od recikliranih materijala.

Slika 1. Primjer kreativnih radionica u zimskim (lijevo) i proljetnim (desno) mjesecima.

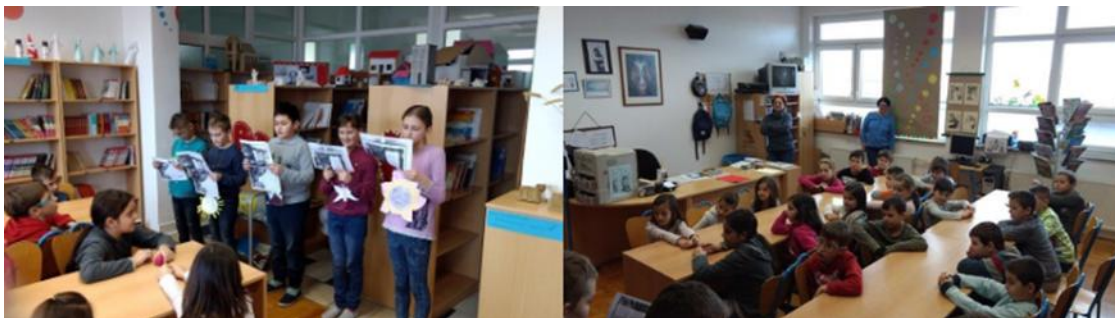
Obilježavanje Međunarodnog dana močvara i Dana čitanja na glas prilike su za razvoj opće pismenosti, digitalne pismenosti i ekološke pismenosti organiziranjem radionice (Karaš Radošević, 2022). Digitalna slikovnica *Močvara - životni put jednog vretenca*, koja se nalazi na mrežnoj stranici škole, poslužila je za razvoj digitalne pismenosti i stjecanje znanja o močvarnom ekosustavu. Pri obradbi teksta „*Rega i Žega*“ obrađivale su se teme pravog prijateljstva, dostojanstvenog ponašanja i razvoja osobnosti. Ljudske teme i situacije o kojim progovaraju žabice gatalinke imaju cilj povezivanje sa životinjskim svijetom. Koristeći tekst iz zbirke *Priče ispod kreveta* Antoanete Klobučar, lokalne autorice, željelo se valorizirati vrijednosti lokalne zajednice. Osim što piše priče i izdaje zbirke istih, prof. dr. sc. A. Klobučar je redovita profesorica u trajnom zvanju na Katedri za matematičke metode i informatiku Ekonomskog fakulteta u Osijeku. Ona je primjer i poticaj učenicima za pismeno, ali i svako drugo stvaralaštvo bez obzira na zanimanje kojim se bavite, tj. koje će učenici izabrati u budućnosti.

Slika 2. Pano u školskom holu izrađen od recikliranih materijala u svrhu obilježavanja Dana močvara i Dana čitanja na glas.

Za kraj ove radionice u veselom tonu uslijedila je igra „Nahrani žabicu“. Igra od učenika zahtijeva preciznost, usmjerenost i pozitivnu kompetitivnost. Rekviziti za igru su priručni: staklenka oblijepljena likom žabe u koju s određene udaljenosti treba ubaciti komadiće pastela. Pastele koje koristimo za igru prikupljene su tijekom nastavne godine, u suradnji s čistačicom, a nakon satova likovne kulture kada ih učenici odbace jer misle da su neupotrebljivi.

Kreativnim recikliranjem materijala iz škole sumirano je stečeno znanje o močvarama i izrađen pano za školski hol. Suradnjom stručnih suradnica i učiteljica u radionicu su integrirani nastavni sadržaji, razvoj kreativnosti i školski preventivni program (Slika 2.). Razni projekti pokrenuti na državnoj ili drugoj razini također su prilika za ekološko opismenjavanje. Spomendani, kao što je Međunarodni dan čitanja na glas, mogu se obilježiti i izvedbom igrokaza *Super jež* (Iveljić, 1996) tijekom jednoga sata u školskoj knjižnici (Slika 3). Završna poruka igrokaza „Želim živjeti u skladu s rodom i cijelom prirodom“ dobar je uvod u razgovor o međusobnim odnosima, ali i odnosu prema prirodi.

Slika 3. Izvedba igrokaza „Super jež“ za obilježavanje Međunarodnog dana čitanja na glas

Školski projekt Pčele (Karaklaš Radošević, 2022) primjer je suradnje, integracije i razvijanja ekološke pismenosti (Slika 4.). Učenici su u sklopu projekta Školski medni dan Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ribarstva dobili slikovnicu *Pčelica Jelica*. Slikovnica je dostupna i u digitalnom obliku što omogućuje lakšu prilagodbu teksta (velika tiskana slova) za učenike koji su početnici u čitanju. Nakon čitanja i razgovora o pročitanom, učenici uspoređuju originalnu slikovnicu s prilagođenim tekstom, uočavaju razliku da je mala pomoć (u vidu vrste slova) dobrodošla. Zaključuju da je i mala pomoć pčelama promjenom našega ponašanja dobrodošla. Radionicu završavamo eko igrom „Pomozi pčelici da dođe u svoj dom (košnicu)“. Cilj ove igre je razvijanje manualnih sposobnosti i usmjerenost pažnje kod učenika prvoga i drugog razreda jer posljednjih godina primjetna je sve niža razina tih vještina. Za izradu igre korišteni su otpadni materijali iz okruženja (kartoni za jaja, drveni štapići), a naročito oduševljenje učenika izazvale su pčelice od plastičnih ostataka njima omiljene slastice.

Slika 4. Provedba školskog projekta „Pčele“ korištenjem recikliranih materijala za izradu pčelica kasnije korištenih u edukativnoj igri „Pomozi pčelici da dođe u svoj dom (košnicu)“

Projekt Hrvatskoga crvenog križa „Sigurnije škole i vrtići“ usmjeren je na stjecanje znanja i vještina o postupanju u kriznim situacijama izazvanih različitim čimbenicima.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Poplave, požari i oluje stvaraju krizne situacije, a takve su situacije sve učestalije kao posljedica klimatskih promjena. Projekt u svojim brojnim aktivnostima sadrži i potiče na aktivnosti povezane sa spoznavanjem klimatskih promjena. Uključivanje škole u ovaj projekt pružila se mogućnost da se, uz opću pismenost, razvija i ekološka pismenost kod učenika. Primjer jedne takve integracije otpočela je *Pričom o polarnom medvjedu* koja je poslužila kao predložak za upoznavanje učenika s kamišibaj tehnikom pripovijedanja. Nakon slušanja priče, razgovaralo se o uvažavanju i suživotu različitih vrsta i uzroku nesreće koja je zadesila obitelj pingvina, a posljedica je klimatskih promjena. Korištenjem preslika dlanova za izradu likova iz priče, djeci smo željeli naglasiti da svatko od nas (svojom rukom, postupkom) može nešto učiniti za suživot s prirodom (Slika 5). Već po običaju, radionica je završena igrom. „Ulovi ribu“ igra je za čiju izradu je korištena plava vrećica za smeće, štap, konac i na njegovom kraju učvršćen mali magnet. RIBE su izrađene od kalendara iz prethodnih godina, a na usta im je pričvršćena spajalica za papir. RIBE su bile označene različitom brojevnom vrijednosti. One sa većom brojevnom vrijednosti su imale pričvršćenu manju spajalicu, a one s manjim brojem veću spajalicu za lakše lovljenje. Igra je od učenika, osim usredotočenosti na lov ribe, tražila i razvoj strategije, jer je pobjednik bio onaj koji je, osim većeg broja riba, imao i veću brojčanu vrijednost ulova. Ovom su se igrom učenici nižih razreda upoznali s pojmom magneta i magnetskog privlačenja.

Slika 5. Izrada papirnatih preslika dlanova i ukrašavanje panoa u školskom holu kao obrada „Priče o polarnom medvjedu“ u sklopu projekta Hrvatskog crvenog križa „Sigurnije škole i vrtići“.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Primjer ekološkog opismenjavanja osmišljavanjem i izvedbom scenske igre u funkciji odgoja našla je mjesto u redovnom čitanju lektire *Pismo iz Zelengrada*, (Karaklaš Radošević, 2024) te je povezan s obilježavanjem Dana planeta zemlje i Dana hrvatske knjige. I ovom prigodom, neizostavna je suradnja stručnih suradnica s učiteljicom integracijom nastavnih sadržaja, a razredni projekt scenske igre predstavljen je na Danu škole. Svrha ovakvih dana je stvaranje pozitivnog okruženja u školi i jedan je od oblika povezivanja s lokalnom zajednicom. Scenskom su igrom posjetiteljima, roditeljima i stanovnicima naselja, na zanimljiv su način poslane jasne poruke o pristojnom opходуnju prema ljudima i prirodi.

Sljedeća aktivnost usmjerena na ekološko opismenjavanje proizašla je iz opažanja da učenici ostavljaju nagrižene komade kruha i voća nakon doručka ili ručka. Ta situacija poslužila je kao motivacija za scensku igru usmjerenu na hranu i odnos prema njoj, koja je realizirana u suradnji s učiteljicom prvog razreda koristeći narodnu pripovijetku *Djedova pogača*.

Igra je bila podloga za upoznavanje procesa od zrna, preko brašna do kruha kao ploda zemlje i ljudskoga truda. Slušajući pripovijetku i vježbajući prilagođeni tekst, učenici su uočavali likove, mjesto radnje i vježbali moć pamćenja. Tijekom procesa stvaranja scenske igre, recikliranjem starih kalendara izrađeni su kostimi u obliku kapa za glavu, a s ciljem uvježbavanja manualnih vještina učenika. Scensku igru izvedena je na obilježavanju Dana kruha i zahvalnosti za plodove zemlje u školi (Slika 6.).

Priče koje su obvezne za lektiru nose u sebi razne poruke koje je potrebno iščitati. Roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* (Karaklaš Radošević, 2024) poslužila je kao primjer za osvrt na običaje i ponašanje naših predaka prema prirodi te za razmatranje mogućih promjena u navikama kupovine hrane s ciljem održivog razvoja i smanjenja količine otpada. Izrada diorama sa scenama iz pripovijetke i njihova integracija u Hlapićevu eko kuću, koja je izložena u knjižnici, a potom i u školskom holu, pokazala je svu raskoš jedne pripovijetke (Slika 7.).

Slika 6. Obilježavanje Dana kruha i zahvalnosti za plodove zemlje - igrokaza po narodnoj pripovijetci Djedova pogača.

Igra je pomoć u usvajanju kognitivnih, ali i emocionalnih vještina te osigurava sve važniju pomoć u nošenju sa stresom. Suradnja stručnih suradnica i organiziranje Olimpijade starih igara (Karaklaš Radošević, 2021) s rekvizitima i igrama naših prabaka i pradjedova odmaknula je učenike od svakodnevnih školskih obveza (Slika 8.). Fizička aktivnost u prirodi razveselila je učenike i ponudila roditeljima ideje za zajedničko aktivno druženje obitelji na otvorenom. Radionicom na otvorenom Čitamo lokalno, zeleno i etno obilježen je Međunarodni dan dječje knjige i podržana kampanju Čitaj mi!.

Slika 7. Eko kućica izrađena tijekom obrade lektirnog naslova Čudnovate zgrade šegrta Hlapića, s osvrtom na običaje i ponašanje naših predaka prema prirodi

Projekt „Jozica zna zavičaj“ (Vranaričić, 2024) povezo je škole Đakovštine s ciljem predstavljanja svoga zavičaja . Predstavljanje našega zavičaja osim povijesno geografskog i kulturnog aspekta imalo je i ekološki aspekt. Predstavljene su i prirodne osobitosti našega kraja. U školi Đakovački Selci ostvarena je suradnja s učenicima 4. razreda i njihovim roditeljima. Pozvani su da zajedno promisle i snime kratki video o

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

posebnostima svoga kraja. Bio je to ozbiljan zadatak koji je zahtijevao integraciju svih oblika pismenosti i uključivanje roditelja. Važno je istaknuti da je u projektu sudjelovalo devet učenika, a samo tri su snimila prilog. U razgovoru s učenicima koji nisu odradili zadatak polovina je izjavila da roditelji nisu imali vremena, iako je vrijeme za snimanje i dostavu uratka bilo dva tjedna. Druga je polovica učenika rekla da se nisu mogli dosjetiti, ni oni ni roditelji, koje su to posebnosti.

Slika 8. Olimpijada starih igara u kojoj su se djeca okušala u disciplinama kao što je utrka u vrećama i nošenje pletene košarice na glavi

Škola S. S. Kranjčević Levanjska Varoš nalazi se na području od posebne državne skrbi, okružene obroncima Dilj gore. Školu pohađa četrdeset učenika iz osam naselja raštrkanih unutar šumovitih obronaka. Video-prilog snimile su samo dvije učenice: o izvoru ljekovite vode i bivšem lječilištu u jednom od osam naselja. Ostali učenici i roditelji nisu snimili prilog, a kao razlog naveli su da nema posebnosti, iako se na području Općine nalazi jezero Borovik okruženo gustim šumama hrasta i bukve, potoci i izvori.

3. Zaključak

Posljednje opisane aktivnosti u kojima se tražila suradnja roditelja pokazuju da većinom stanovnici ruralnog područje Đakovštine svoje prirodno okruženje ne doživljavaju kao posebnost. To može značiti da su u potpunosti prirodu prihvatili kao dio sebe i svoga života. U tom slučaju, razvijanje ekološke pismenosti kod učenika opravdano je te će ih učvrstiti u nastojanju očuvanja prirode i daljnega upoznavanja i poštovanja svojega okruženja.

Ekološka pismenost neophodna je radi osvještavanja klimatskih promjena uslijed ljudskih postupanja. Iste te promjene, poput suša, olujnih vjetrova i tuče ugrožavaju egzistenciju obitelji, jer otežavaju uzgoj poljoprivrednih kultura i uništavaju uzgojeno. Dosadašnje provedene aktivnosti školske knjižničarke, kao i planirane buduće aktivnosti, mogu doprinijeti transferu znanja i potaknuti promjenu ponašanja koju će djeca primijeniti u svojim obiteljima.

Literatura

1. Duran, M. (1995). *Dijete i igra*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
2. Galić, N.; S. Hudina; A. Kojaković i V. Vorkapić. (2010). *Močvara – priča o životu jednog vretenca* [Digitalna slikovnica]. Kapibara. Dostupno na:
3. https://web-arhiva.skole.hr/os-sskranjcevic-levanjska-varos/mrezna_knjiznica/mocvara-prica-o-zivotu-jednog-vretenca/index.html
4. Halužan, K. (2024). *Pčelica Jelica i medo Edo* [Slikovnica]. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva. Dostupno na:
5. https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/hrana/Dokazana_kvaliteta/slikovnica_pcelica_jelica
6. Klobučar, A. (n.d.). *Priče ispod kreveta, Žiga i Rega* [Video]. YouTube. Dostupno na:
7. <https://www.youtube.com/watch?v=Y-Oq6vDbHDw>
8. Iveljić, N. (1996). *Balonijada i Super jež*. Zagreb: ABC naklada.
9. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (2011). *Pismenost*. Hrvatsko strukovno nazivlje – Struna. Dostupno na: <http://struna.ihjj.hr/naziv/pismenost/55107/>
10. Karakaš Radošević, A. (2019). *Čitamo zeleno, lokalno i etno*. Osnovna škola Selci Đakovački. [citirano: 2026–02–10]. Dostupno na: https://web-arhiva.skole.hr/os-selci-djakovacki/index.html%3Fnews_id=528.html#mod_news
11. Karakaš Radošević, A. (2021). *Olimpijada starih sportova*. Osnovna škola S. S. Kranjčević Levanjska Varoš. [citirano: 2026–02–10]. Dostupno na: <https://read.bookcreator.com/9Tz8tfvC25PErMfs2sWt8Tn8Bii2/n9vrXcW-Q-mCKJVSQihzxw/mwPnMaVMSA-l51JddE8fHQ>
12. Karakaš Radošević, A. (2022). *Kreativna lektira*. Osnovna škola S. S. Kranjčević Levanjska Varoš. [citirano: 2026–02–10]. Dostupno na: <https://read.bookcreator.com/9Tz8tfvC25PErMfs2sWt8Tn8Bii2/DYIkJbcWTdSFhUaIDTOU6w/AISi3S7oT4icBXstSfs-CQ>
13. Karakaš Radošević, A. (2022). *Međunarodni dan zaštite močvara*. Osnovna škola S. S. Kranjčević Levanjska Varoš. [citirano: 2026–02–10]. Dostupno na:

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

- <https://read.bookcreator.com/eJp-OUL85PwYgxi0QvE6qOnFdqBzHCWBYYPiOk5jFo/SN3kpC3RQUml9hPUnUlrCw>
14. Karakaš Radošević, A. (2022). Pčele. Osnovna škola S. S. Kranjčević Levanjska Varoš. [citirano: 2026–02–10]. Dostupno na:
https://read.bookcreator.com/9Tz8tfvC25PErMfs2sWt8Tn8Bii2/d6XyK_0MTq6BeortB CmyOA/753kTJghS9-sSN91vk59bw
 15. Karakaš Radošević, A. (2024). Pismo iz Zelengrada. Osnovna škola S. S. Kranjčević Levanjska Varoš. [citirano: 2026–02–10]. Dostupno na:
https://read.bookcreator.com/9Tz8tfvC25PErMfs2sWt8Tn8Bii2/hLrm9z83QpKeZt9C4 hWJBG/1bgns_TZTKaw7p5etmlfFw
 16. Mardell, B.; J. Ryan; M. Krechevsky; M. Baker; S. Schulz i Y. Liu Constant. (2023). A Pedagogy of Play: Supporting Playful Learning in Classrooms and Schools. Cambridge: Project Zero, Harvard Graduate School of Education. Dostupno na:
<https://pz.harvard.edu/sites/default/files/PoP%20Book.pdf>
 17. Marica, P. (n.d.). Priča o polarnom medvjedu. Bajkosvijet. Dostupno na:
<https://www.bajkosvijet.com/prica-o-polarnom-medvjedu/>
 18. Osnovna škola Selci Đakovački. (2017, 6. veljače). Obilježavanje Međunarodnog dana čitanja na glas u sklopu školskog projekta Čitalice [Arhivirana mrežna stranica]. Dostupno na: https://web-arhiva.skole.hr/os-selci-djakovacki/index.html?news_id=358.html#mod_news
 19. Osnovna škola Selci Đakovački. (2017, 6. travnja). Reciklirajmo kreativno [Arhivirana mrežna stranica]. Dostupno na: https://web-arhiva.skole.hr/os-selci-djakovacki/index.html?news_id=377.html#mod_news
 20. Osnovna škola Selci Đakovački. (2019, 2. travnja). Radionica „Čitamo zeleno, lokalno i etno“ [Arhivirana mrežna stranica]. Dostupno na: https://web-arhiva.skole.hr/os-selci-djakovacki/index.html?news_id=528.html#mod_news
 21. Osnovna škola Selci Đakovački. (2020, 12. studenog). Pužu mužu pusti roge van [Arhivirana mrežna stranica]. Dostupno na: https://web-arhiva.skole.hr/os-selci-djakovacki/index.html?news_id=661.html#mod_news
 22. Osnovna škola S. S. Kranjčević Levanjska Varoš. (2025, 11. veljače). Radionica „Klimatske promjene“ u sklopu projekta Sigurne škole i vrtići [Mrežna stranica]. Dostupno na: <https://os-sskranjcevic-levanjska-varos.skole.hr/sigurne-skole-i-vrtici/>
 23. Parker, R.; B. S. Thomsen i A. Berry. (2022). Learning Through Play at School – A Framework for Policy and Practice. *Frontiers in Education* 7. doi:10.3389/feduc.2022.751801
 24. Vranaričić, I. (2024). Joza zna zavičaj. Osnovna škola J. A. Čolnīća. [citirano: 2026–02–10]. Dostupno na:

16. okrugli stol za šolske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

https://read.bookcreator.com/GIXTbaqaRaN0jvIHvLiDJCepSeD3/nIUfowMxTvO_PcvruCXOEA/G2DiCHwoS0KxeI26I4HBI

Školska knjižnica kao most između tradicije i digitalne budućnosti: Od informacijske pismenosti do etike umjetne inteligencije

School Library as a Bridge Between Tradition and the Digital Future: From Information Literacy to the Ethics of Artificial Intelligence

Stručni rad / Professional paper

dr. sc. **Ivana Brkić Klimpak**
OŠ „Antun Mihanović“ Slavonski Brod
ibrkic26@gmail.com

Sažetak

Cilj. Glavni cilj ovog rada je prikazati školsku knjižnicu i njezinu ulogu u razvoju digitalnih kompetencija i pismenosti 21. stoljeća te ih približiti potrebama suvremenog odgojno-obrazovnog procesa. Naglasak rada je na ulozi knjižnice u razvoju digitalnih kompetencija i AI pismenosti, uz težište na etičku uporabu umjetne inteligencije.

Pristup/metodologija/dizajn. Rad se oslanja na teorijske postavke suvremenih pedagogija poput konektivizma. Empirijski dio rada oslanja se na istraživanja koja su provedena među učenicima i djelatnicima osnovnih i srednjih škola Brodsko-posavske županije.

Rezultati. Rezultati istraživanja pokazuju da korisnici jasno prepoznaju važnost digitalizacije, uvođenja informacijsko-komunikacijske tehnologije te razvoja kritičkog mišljenja kao temeljnih sastavnica moderne školske knjižnice. Bez kvalitetnih temelja odgoja i obrazovanja, ali i bez implementacije digitalnih alata, današnja školska knjižnica ne može ispuniti svoju funkciju. Rezultati istraživanja potvrđuju da školske knjižnice trebaju integrirati e-obrazovanje i informacijsko komunikacijsku tehnologiju kako bi svojim korisnicima omogućile razvoj digitalne, informacijske i medijske pismenosti.

Praktična primjena. U radu je predložen model nadogradnje knjižničkog kurikulumu kroz pet odgojno-obrazovnih ciklusa. Model uključuje konkretne aktivnosti vezane uz

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

razvoj AI pismenosti, od osnovnoškolskog "razgovora s pomoćnikom" do srednjoškolske etičke uporabe AI-ja u akademskom pisanju.

Originalnost/vrijednost. Rad integrira najnovije izazove generativne umjetne inteligencije u tradicionalni okvir školske knjižnice, pozicionirajući knjižničara kao ključnog navigatora u eri AI pismenosti.

Ključne riječi: digitalne kompetencije; e-obrazovanje; informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT); pismenosti 21. stoljeća; školska knjižnica

Summary

Objective. The main goal of this paper is to present the school library and its role in the development of digital competencies and 21st-century literacies, aligning them with the needs of the modern educational process. The emphasis is on the library's role in developing digital competencies and AI literacy, with a focus on the ethical use of artificial intelligence.

Approach/methodology/design. The paper relies on the theoretical foundations of modern pedagogies, such as connectivism. The empirical part of the work is based on research conducted among students and staff of primary and secondary schools in Brod-Posavina County.

Results. Research results show that users clearly recognize the importance of digitalization, the implementation of information and communication technology, and the development of critical thinking as fundamental components of a modern school library. Without quality foundations in upbringing and education, and without the implementation of digital tools, today's school library cannot fulfill its function. The results confirm that school libraries must integrate e-education and ICT to enable their users to develop digital, information, and media literacy.

Practical implications. The paper proposes a model for upgrading the library curriculum across five educational cycles. The model includes specific activities for the development of AI literacy, ranging from primary school "conversations with an assistant" to the ethical use of AI in academic writing at the secondary school level.

Originality/value. This work integrates the latest challenges of generative artificial intelligence into the traditional framework of the school library, positioning the librarian as a key navigator in the era of AI literacy.

Keywords: school library; digital competencies; 21st-century literacies; e-education/e-learning; information and communication technology (ICT)

1. Uvod

"Najbolje škole imaju knjižnice u svojim središtima, ne kao neki tužni povratak u prošlost, već kao jasan i unikatan model onoga kako bi uspješno učenje trebalo izgledati u 21. stoljeću". Ova misao pedagoga Stephena Heppella sažima suštinu transformacije koju školske knjižnice prolaze u suvremenom obrazovnom krajoliku. One više nisu pasivna skladišta knjiga, već aktivna, vibrantna središta cjeloživotnog učenja, mjesta susreta, istraživanja, otkrića i kritičkog razmišljanja. U eri u kojoj se granice između fizičkog i virtualnog svijeta brišu, a protok informacija je trenutani i sveobuhvatan, školska knjižnica postaje ključni posrednik – most između tradicionalnog i digitalnog odgoja i obrazovanja.

Digitalna transformacija nije samo uvođenje tehnologije u učionice, odnosno knjižnice; ona podrazumijeva duboke promjene u kulturi, pedagogiji i načinima na koje stječemo i vrednujemo znanje. Nove generacije učenika, takozvani digitalni urođenici generacija Z i Alfa, odrastaju u okruženju u kojem je tehnologija sveprisutna, što uvjetuje promjene u obrazovnim procesima kako bi se zadovoljile njihove specifične potrebe. U tom kontekstu, pojam pismenosti se bitno proširio. Više nije dovoljno znati čitati i pisati te pismenost 21. stoljeća obuhvaća digitalnu, informacijsku i medijsku pismenost, kao i sposobnost kritičkog mišljenja u digitalnom okruženju.

Posljednjih godina, s pojavom i masovnom dostupnošću generativne umjetne inteligencije (GenAI), suočeni smo s novom paradigmatском promjenom koja postavlja fundamentalna pitanja o autorstvu, autentičnosti, intelektualnom vlasništvu i etici u obrazovanju. Ovaj novi val tehnologije zahtijeva razvoj AI pismenosti, definirane kao skup znanja, vještina i stavova potrebnih za napredovanje u svijetu pod utjecajem umjetne inteligencije.

Ovaj članak će, oslanjajući se na teorijske postavke i rezultate empirijskog istraživanja predstavljene u doktorskom radu "Uloga školske knjižnice u e-obrazovanju" i drugim relevantnim dokumentima, istražiti kako školska knjižnica može i treba preuzeti vodeću ulogu u ovoj novoj eri. Argumentirat će se da je knjižnica, sa svojim stručnim kadrom i misijom promicanja pismenosti, idealno pozicionirana da postane središnje mjesto za razvoj ne samo temeljnih digitalnih kompetencija, već i za vođenje ključnih razgovora

o etici i odgovornoj uporabi umjetne inteligencije. Kroz analizu postojećeg stanja i prijedloga nadogradnje knjižničnog kurikuluma, pokazat će se kako školska knjižnica može postati istinski lider digitalne pismenosti i inovativnog obrazovanja u 21. stoljeću.

2. Promjena obrazovne paradigme: Od e-učenja do digitalne zrelosti

Digitalna transformacija društva nužno je dovela do promjene obrazovne paradigme. Strateško planiranje digitalne transformacije obrazovanja, potaknuto nizom dokumenata Europske komisije kao što su *Strategija Europa 2020*, *Digitalna europska agenda* i *Digitalni kompas 2030*, stvorilo je okvir unutar kojeg se Republika Hrvatska također obvezala na modernizaciju svog obrazovnog sustava. Projekti poput e-Škole i reformski proces "Škola za život" izravni su odgovori na potrebu stvaranja digitalno zrelih škola.

Ova transformacija nije samo tehnološka, već i pedagoška. Tradicionalne teorije učenja poput biheviorizma, koje su učenje promatrale kao stvaranje asocijacija između podražaja i reakcija, pokazale su se nedostatnima za kompleksnost digitalnog doba. Naglasak se pomaknuo prema kognitivizmu, koji se bavi unutarnjim mentalnim procesima, te konstruktivizmu, koji učenika stavlja u središte kao aktivnog graditelja vlastitog znanja kroz iskustvo i interakciju. Za digitalno doba posebno je relevantan konektivizam, teorija koju je George Siemens definirao 2005. godine, smatrajući da učenje leži u sposobnosti povezivanja specijaliziranih čvorova ili izvora informacija. Učenje postaje proces stvaranja mreže, a znanje prebiva izvan pojedinca, u toj mreži. U takvom okruženju, informacijska pismenost postaje ključna kompetencija.

U skladu s ovim teorijama, razvili su se i novi oblici učenja:

E-učenje (e-learning): Učenje uz pomoć informacijske i komunikacijske tehnologije, koje omogućuje kombiniranje različitih didaktičkih metoda, od samostalnog rada do virtualnih okruženja.

M-učenje (m-learning): Evolucija e-učenja koja koristi mobilne uređaje (pametne telefone, tablete) i nudi pristup učenju bez obzira na vrijeme i mjesto.

Hibridno učenje (blended learning): Kombinacija klasične nastave "licem u lice" i učenja posredstvom digitalnih tehnologija, s ciljem stvaranja najdjelotvornijeg obrazovnog okruženja.

Svi ovi oblici, objedinjeni pod krovnom pojmom e-obrazovanje, zahtijevaju razvoj novih kompetencija, kako za učenike tako i za odgojno-obrazovne djelatnike. Europski okvir ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje ističe osam ključnih kompetencija, među

kojima su digitalne kompetencije i kompetencija "učiti kako učiti". Upravo u razvoju ovih kompetencija školska knjižnica pronalazi svoju redefiniranu i osnaženu ulogu. Ona postaje potpora ne samo učenicima u stjecanju vještina potrebnih za snalaženje u informacijskom obilju, već i samim odgojno-obrazovnim djelatnicima u integraciji novih tehnologija u nastavni proces.

3. Uloga i percepcija školske knjižnice u digitalnom dobu: Rezultati istraživanja

Kako bi se razumjela stvarna pozicija školske knjižnice unutar ovog transformacijskog procesa, provedeno je istraživanje o percepciji njezine uloge u e-obrazovanju među odgojno-obrazovnim djelatnicima i učenicima u osnovnim i srednjim školama Brodsko-posavske županije. Rezultati su otkrili jasnu svijest o potrebi za modernizacijom i digitalizacijom, ali i ukazali na određene raskorake između želja i stvarnosti.

Percepcija odgojno-obrazovnih djelatnika:

Istraživanje je pokazalo da velika većina učitelja, nastavnika i stručnih suradnika prepoznaje potencijal digitalne tehnologije u knjižnici. Čak 88% učitelja i nastavnika smatra da knjižnica treba koristiti informacijsko-komunikacijsku tehnologiju (IKT) za poticanje suradnje i inovacija. Visokih 93% nastavnika izjavilo je da redovito isprobava nove digitalne alate, što ukazuje na visoku razinu osobne inicijative i digitalne znatiželje. Većina djelatnika svoje digitalne kompetencije procjenjuje kao vrlo dobre ili izvrsne. Kada je riječ o ulozi knjižnice, djelatnici je vide kao ključnu za razvoj čitalačke kulture, pri čemu 76,2% njih smatra knjižnicu važnom ili izrazito važnom za približavanje čitanja iz užitka učenicima. Također, prepoznaju njezinu važnost u informacijskom opismenjavanju, poput usmjeravanja na e-izvore i podučavanja vještini "učiti kako učiti". Zanimljivo je da su kao najvažniji element uspješne knjižnice na prvo mjesto stavili knjižničara (55,2%), ispred resursa, prostora ili pristupačnosti. To potvrđuje da je ljudski faktor – stručnost, entuzijazam i pristupačnost knjižničara – i dalje percipiran kao srce knjižnice.

Iz otvorenih odgovora vidljivi su i izazovi: "*Teško je odgovoriti na postavljena pitanja kada u školi nisu omogućena osnovna sredstva za rad... Računala u knjižnici su prastara... Internet je slab...*". Ovo ukazuje na to da, unatoč pozitivnim stavovima, materijalni uvjeti često sputavaju punu realizaciju potencijala knjižnice kao digitalnog središta.

Percepcija učenika:

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Učenici, kao primarni korisnici, također imaju jasna očekivanja od moderne školske knjižnice.

83% učenika procjenjuje svoje digitalne kompetencije kao vrlo dobre ili izvrsne. 55% učenika izrazilo je želju za dostupnošću e-knjiga, a 59% za pouzdanom internetskom vezom u knjižnici.

Iako učenici pokazuju visoko samopouzdanje u vlastite digitalne vještine, njihova interakcija s knjižnicom često ostaje tradicionalna, dok je najčešći razlog posjeta i dalje posudba lektire. Ipak, njihova vizija budućnosti je jasna. U svojim odgovorima, učenici zamišljaju knjižnicu kao hibridni prostor: *"Zamišljam ju kao ustanovu koja će zadržati tradiciju tiskanih knjiga... ali da će i ubaciti pokoju moderniziranu stvar u skladu s tehnološkim napretkom"*. Drugi je vide kao *"multimedijalni centar u školi"* s više računala, tableta i digitalnih sadržaja. Znakovito je da, unatoč odrastanju u digitalnom svijetu, mnogi učenici i dalje izražavaju snažnu privrženost tiskanoj knjizi: *"Osobno, meni digitalno čitanje ne funkcionira te radije čitam prave ukoričene knjige"*. Ovi rezultati jasno pokazuju da i učenici i djelatnici vide školsku knjižnicu kao most između analognog i digitalnog svijeta. Postoji snažan konsenzus da knjižnica mora prigrliti inovacije, ponuditi digitalne resurse i postati aktivniji sudionik u e-obrazovanju, ali istovremeno sačuvati svoju tradicionalnu ulogu promicatelja čitanja i utočišta za učenje.

4. Novi horizont: Umjetna inteligencija i etičke implikacije u obrazovanju

Dok se obrazovni sustav prilagođava e-učenju i digitalnim alatima, na horizontu se pojavio novi, još snažniji val promjena – generativna umjetna inteligencija (GenAI). Alati poput velikih jezičnih modela (LLM) sposobni su generirati tekst, kod, slike i glazbu na razini koja je donedavno bila nezamisliva. Njihova dostupnost i jednostavnost korištenja (nisu potrebne vještine programiranja) otvorila je nove mogućnosti, ali i postavila ozbiljne etičke i autorskopravne izazove.

Mogućnosti i izazovi GenAI u obrazovanju:

Generativna umjetna inteligencija nudi značajnu podršku i učiteljima i učenicima. Učitelji je mogu koristiti za izradu planova poučavanja, generiranje kvizova ili prilagodbu materijala za učenike s individualnim potrebama. Učenicima može poslužiti kao alat za oluju ideja, vježbanje jezika ili dobivanje trenutne povratne informacije. Međutim, ova tehnologija sa sobom nosi i značajne rizike:

Intelektualno vlasništvo i autorsko pravo: LLM-ovi se treniraju na ogromnim količinama podataka, većinom preuzetih s interneta, što često uključuje materijale zaštićene autorskim pravima, bez dopuštenja autora. To otvara pitanje kršenja autorskih prava već u samom procesu treniranja modela. Nadalje, tko je autor djela koje generira AI? Je li to korisnik koji je napisao uputu (prompt), programer koji je stvorio AI, ili sam AI? Radovi generirani isključivo od strane AI, s malo ili bez ljudskog unosa, ne mogu biti zaštićeni autorskim pravom.

Akadska čestitost i plagiranje: Lakoća s kojom AI može napisati eseje, riješiti zadatke ili stvoriti radove predstavlja velik izazov za akademski integritet. Učitelji su s pravom zabrinuti da bi učenici mogli zloupotrijebiti ove alate za varanje. Stoga se pojavljuju novi okviri, poput *AI Assessment Scale*, koji definiraju različite razine dopuštene uporabe AI u zadacima, od potpune zabrane do pune suradnje.

Točnost, pristranost i dezinformacije: AI sustavi mogu "halucinirati", odnosno izmišljati činjenice i izvore koji zvuče uvjerljivo, ali su potpuno netočni. Poznat je slučaj odvjetnika koji su kažnjeni jer su citirali lažne sudske slučajeve koje je generirao AI. Također, budući da se AI trenira na postojećim podacima, on može replicirati i pojačati društvene predrasude i pristranosti prisutne u tim podacima, što dovodi do nepravednih ili diskriminirajućih rezultata.

Transparentnost i odgovornost: Često je nejasno kako AI modeli donose svoje "odluke" i na kojim su točno podacima trenirani. Nedostatak transparentnosti otežava prepoznavanje pristranosti i pozivanje na odgovornost kada dođe do pogrešaka ili štete. Ovi izazovi zahtijevaju novu vrstu pismenosti – AI pismenost. ALLit Framework, razvijen od strane OECD-a i Europske komisije, definira AI pismenost kao sposobnost kritičkog promišljanja o utjecaju AI-ja, naglašavajući da su etička razmatranja poput vrijednosti, konteksta i odgovornosti ključna za razumijevanje i korištenje AI-ja.

5. Školska knjižnica kao središte za razvoj pismenosti 21. stoljeća i etike umjetne inteligencije

U svjetlu novih izazova koje donosi umjetna inteligencija, uloga školske knjižnice i knjižničara postaje važnija no ikad. Knjižničar 21. stoljeća nije više samo čuvar knjiga, već informacijski, medijski i, sada, etički vodič u digitalnom svijetu. Školska knjižnica je prirodno i idealno mjesto za sustavni razvoj AI pismenosti iz nekoliko ključnih razloga:

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Stručnost u informacijskoj i medijskoj pismenosti: Knjižničari već posjeduju temeljne vještine potrebne za podučavanje kritičkog vrednovanja informacija, prepoznavanja dezinformacija, razumijevanja autorstva i pravilnog citiranja izvora. Ove vještine su izravno primjenjive na evaluaciju sadržaja generiranog od strane AI.

Neutralan i siguran prostor: Knjižnica je prostor otvoren za sve učenike i učitelje, neovisan o pojedinom nastavnom predmetu. To je čini idealnim mjestom za interdisciplinarnu raspravu o etičkim dilemama koje AI postavlja, koristeći alate poput Ethics of AI Classroom Discussion Flashcards (TeachAI and Quizlet) za poticanje dijaloga o stvarnim situacijama.

Promicanje odgovorne uporabe i autorskih prava: Knjižničari su tradicionalno zagovornici poštivanja intelektualnog vlasništva. Oni mogu preuzeti vodeću ulogu u edukaciji učenika i nastavnika o autorskopравnim implikacijama korištenja AI alata, podučavajući ih kako pravilno atribuirati i koristiti materijale s otvorenim licencama (npr. Creative Commons).

Podrška nastavnicima: Istraživanja pokazuju da se 60% nastavnika povremeno koristi AI alatima, za izradu nastavnih materijala, personalizaciju sadržaja prema potrebama učenika te pripremu nastave. Knjižničar može djelovati kao edukator za kolektiv, organizirajući radionice o novim AI alatima, njihovim pedagoškim primjenama i etičkim smjernicama, te tako osnažiti cijeli nastavnički kadar.

Kritički pristup tehnologiji: Za razliku od tehnološkog entuzijazma koji može prevladati u nekim područjima, knjižnica je mjesto koje potiče dubinsko i kritičko promišljanje. To je ključno za razvoj zdravog skepticizma prema AI izlazima i svijesti o potencijalnim pristranostima i pogreškama. Knjižničar može pomoći učenicima da postavljaju prava pitanja: Tko ima koristi od ovog AI sustava? Čiji su glasovi isključeni? Koje su ekološke posljedice njegove uporabe?

Školska knjižnica tako postaje ne samo mjesto gdje se uči *kako koristiti* tehnologiju, već i mjesto gdje se uči *zašto* i *kada* je koristiti, te kako to činiti na odgovoran, etičan i human način.

6. Prijedlog nadogradnje kurikuluma: Integracija etike umjetne inteligencije

Doktorski rad "Uloga školske knjižnice u e-obrazovanju" u sedmom poglavlju nudi detaljno razrađen *Knjižnični kurikulum međupredmetne teme Uporaba IKT-a*, strukturiran kroz pet odgojno-obrazovnih ciklusa i četiri domene (Funkcionalna i odgovorna uporaba IKT-a; Komunikacija i suradnja; Istraživanje i kritičko vrednovanje;

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Stvaralaštvo i inovativnost). Taj kurikulum predstavlja izvrsnu osnovu na koju se sada mogu i moraju nadograditi sadržaji vezani uz AI pismenost. Slijedi prijedlog konkretnih dopuna za svaki ciklus:

1. Ciklus (1. i 2. razred OŠ):

Domena: Funkcionalna i odgovorna uporaba IKT-a

Postojeći sadržaj: E-slikovnice, e-obrazovne igre.

Prijedlog nadogradnje: Uvesti aktivnost "Razgovor s pametnim pomoćnikom". Kroz igru s glasovnim asistentima (pod nadzorom), učenici mogu istražiti kako stroj "razumije" naredbe i gdje griješi. Time se na najranijoj razini demistificira AI i uvodi pojam da strojevi ne "misle" kao ljudi.

2. Ciklus (3., 4. i 5. razred OŠ):

Domena: Stvaralaštvo i inovativnost u digitalnom okružju

Postojeći sadržaj: Zaštita vlasništva, dopuštena i nedopuštena preuzimanja.

Prijedlog nadogradnje: Dodati radionicu "Čija je ovo slika? Moja, tvoja ili robotova?". Učenici koriste jednostavne AI generatore slika s vlastitim idejama. Kroz usporedbu vlastitih crteža i AI generiranih slika, pokreće se rasprava o autorstvu, inspiraciji i davanju zasluga (atribuciji).

3. Ciklus (6., 7. i 8. razred OŠ):

Domena: Istraživanje i kritičko vrednovanje u digitalnom okružju

Postojeći sadržaj: E-knjige, e-časopisi, obrazovni portali.

Prijedlog nadogradnje: Uvesti modul "Vjerovati ili provjeriti? Kritička provjera informacija s interneta i od AI chatbota". Učenici dobivaju isti istraživački zadatak koji rješavaju koristeći tražilice i AI chatbot. Uspoređuju rezultate, provjeravaju izvore koje AI navodi (ako ih navodi) i uče o "halucinacijama" i važnosti unakrsne provjere informacija.

4. Ciklus (1. i 2. razred SŠ):

Domena: Funkcionalna i odgovorna uporaba IKT-a

Postojeći sadržaj: Oblikovanje digitalnog identiteta i digitalnih tragova.

Prijedlog nadogradnje: Proširiti temu na "AI i pristranost (bias)". Učenici istražuju primjere kako AI sustavi (npr. za prepoznavanje lica ili preporuke sadržaja) mogu pokazivati pristranost temeljenu na spolu, rasi ili drugim karakteristikama. Analiziraju zašto do toga dolazi (pristrani podaci za treniranje) i raspravljaju o društvenim posljedicama.

5. Ciklus (3. i 4. razred SŠ):

Domena: Stvaralaštvo i inovativnost u digitalnom okruženju

Postojeći sadržaj: Plagiranje, složene metode za poticanje kreativnosti.

Prijedlog nadogradnje: Uvesti radionicu "Etička uporaba AI u akademskom pisanju i kreativnom radu". Učenici uče kako koristiti AI kao alat za oluju ideja, parafraziranje i provjeru gramatike, ali i kako jasno i transparentno navesti njegovu uporabu u svojim radovima. Uvodi se pojam akademske čestitosti u doba AI-ja i raspravlja o školskim pravilima vezanim uz korištenje ovih alata.

Ovakvom nadogradnjom kurikuluma, školska knjižnica izravno odgovara na najaktualnije izazove u obrazovanju, pripremajući učenike ne samo za korištenje tehnologije, već i za kritičko i etičko promišljanje o njezinoj ulozi u njihovim životima i društvu.

7. Zaključak

Put školske knjižnice od tradicionalnog do digitalnog doba nije samo priča o tehnološkoj prilagodbi, već o suštinskoj evoluciji njezine pedagoške i odgojne uloge. Kao što je istraživanje pokazalo, i učenici i odgojno-obrazovni djelatnici imaju jasnu viziju hibridne knjižnice – mjesta koje čuva vrijednost tiskane riječi i toplinu ljudskog kontakta, ali istovremeno prigrljuje inovacije i nude alate za snalaženje u digitalnom svijetu.

Uspon generativne umjetne inteligencije predstavlja prekretnicu koja od obrazovnog sustava zahtijeva hitan i promišljen odgovor. Pitanja o etici, autorskom pravu, istini i ljudskoj kreativnosti više nisu apstraktna, već su postala dio svakodnevnog iskustva naših učenika. Ignorirati ih značilo bi prepustiti mlade generacije digitalnoj stihiji bez kompasa.

U tom novom, kompleksnom okruženju, školska knjižnica, s knjižničarom kao kompetentnim i etičkim navigatorom, ima priliku potvrditi svoju nezamjenjivu ulogu. Ona je više od prostora ili zbirke; ona je proces, dijalog i sigurna luka za kritičko promišljanje. Integracijom AI pismenosti u svoj kurikulum, školska knjižnica ne prati samo trendove, već aktivno oblikuje budućnost, odgajajući generacije koje će tehnologiju koristiti mudro, odgovorno i humano. Ulaganje u školske knjižnice – u njihove resurse, opremu i, najvažnije, u cjeloživotno obrazovanje njihovih knjižničara – ulaganje je u budućnost obrazovanja koje je otporno na izazove i spremno za prilike koje donosi 21. stoljeće.

Literatura

1. Bando, I. (2017). Analiza kulturne i javne djelatnosti u kurikulumima osnovnoškolskih knjižnica Slavonije i Baranje. Doktorska disertacija. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Doktorska škola.
2. Bilić, V. (2020). Odgajanje i odrastanje u digitalnom vremenu. Zagreb: Obrazovni izazovi
3. Borgman, C. L. (2002). Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu. Lokve: Naklada Benja; Zadar: Gradska knjižnica Zadar.
4. Brkić Klimpak, I. (2025). Uloga školske knjižnice u e-obrazovanju. Doktorska disertacija. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Doktorska škola.
5. European Commission. (2022). Ethical guidelines on the use of artificial intelligence (AI) and data in teaching and learning for educators. Publications Office of the European Union. [Citirano: 2025-10-29]. Dostupno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d81a0d54-5348-11ed-92ed-01aa75ed71a1/language-en>
6. Furze i suradnici. (2024). Furze, L.; M. Perkins; J. Roe; J. MacVaugh. The AI Assessment Scale (AIAS) in action: A pilot implementation of GenAI-supported assessment. Australasian Journal of Educational Technology. 40(4). [Citirano: 2025-10-30]. Dostupno na: <https://ajet.org.au/index.php/AJET/article/view/9434/2122>
7. Jandrić, P. i Boras, D. (2012). Kritičko e-obrazovanje: Borba za moć i značenje u umreženom društvu. Zagreb: Tehničko veleučilište u Zagrebu; Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; FF Press.
8. Kivinen, K. (2025). Ethical and copyright implications of generative AI in education. European Union Intellectual Property Office (EUIPO). [Citirano: 2025-11-4]. Dostupno na: <https://euipo.europa.eu/knowledge/course/view.php?id=5166>
9. Koludrović, M. (2021). Uloga, važnost i mogućnosti školske knjižnice u kontekstu razvoja kurikulumske pristupa. U A. Saulačić (Ur.), 33. Proletna škola stručnih suradnika knjižničara Republike Hrvatske: Zbornik radova (str. 22-35). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
10. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Narodne novine, 7/2019.
11. OECD. (2025). Empowering learners for the age of AI: An AI literacy framework for primary and secondary education (Review draft). OECD. Paris.
12. Pavin Banović, A.; Jozić, R. (2019). Od knjige do oblaka: Informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika. Zagreb: Alfa.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

13. Purgar, M. (2021). Analiza sadržaja mrežnih stranica školskih knjižnica Slavonije i Baranje. Doktorska disertacija. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Doktorska škola.
14. Standard za školske knjižnice. // Narodne novine 34(2000). [Citirano: 2025-10-21]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html
15. Špiranec, S. i Banek Zorica, M. (2008). Informacijska pismenost: Teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije.
16. Štević, T. (2017). Model izgradnje pismenosti kroz školsku knjižnicu. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
17. Topolovčan, T., Rajić, V. i Matijević, M. (2017). Konstruktivistička nastava: Teorija i empirijska istraživanja. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.

SAŽECI

Doprinos školskih knjižnica razvoju kritičkog mišljenja

The contribution of school libraries to the development of critical thinking

doc. dr. sc. **Iva Buchberger**

Filozofski fakultet u Rijeci

Odsjek za pedagogiju

ibuchberger@uniri.hr

SAŽETAK

Rad *Doprinos školskih knjižnica razvoju kritičkog mišljenja* polazi od pretpostavke da treba razvijati kritičko mišljenje učenika te da su ključna mjesta za poticanje njegova razvoja odgojno-obrazovne institucije pa tako i školske knjižnice.

Oko eksplicirane pretpostavke o važnosti razvoja kritičkog mišljenja i odgojno-obrazovnih institucija kao ključnih mjesta njegova razvoja, već dugi niz godina postoji jasan konsenzus kako znanosti i struke tako i obrazovne politike. Ono što u tom suglasju nedostaje je odgovor na pitanje što je zapravo kritičko mišljenje i koji su konkretni načini poticanja njegova razvoja.

Ovaj rad donosi upravo odgovore na navedena pitanja specificirajući školsku knjižnicu kao ključno mjesto.

Zaključuje se da su uz strukturirane programe od presudne važnosti za poticanje razvoja kompetencije kritičkog mišljenja i nestrukturirane, svakodnevne aktivnosti prije svega usmjerene razvoju navike i ljubavi prema čitanju.

KLJUČNE RIJEČI: kompetencija kritičkog mišljenja; odgoj; školska knjižnica; vještina čitanja

SUMMARY

The paper *The Contribution of School Libraries to the Development of Critical Thinking* is based on the assumption that fostering students' critical thinking is essential, and

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

that educational institutions—school libraries included—represent key places for its development.

For decades, there has been broad consensus among scholars, practitioners, and educational policymakers regarding both the significance of critical thinking and the role of educational institutions as central environments for its development.

What remains unresolved within this consensus, however, is the question of how critical thinking should be defined and through which concrete strategies its development may be effectively promoted.

This paper addresses these issues, designating the school library as a key site.

It concludes that, alongside structured programs, unstructured, everyday activities—particularly those oriented toward nurturing the habit of and affection for reading—are of vital importance for advancing the competence of critical thinking.

KEYWORDS: critical thinking competence; education; reading skills; school library

Školska knjižnica – najdraže mjesto dobrom, ali savršeno mjesto za osrednjeg čitatelja

**The school library – a favorite place for good readers,
but a perfect place for mediocre readers**

doc. dr. sc. **Maja Kelić** prof. logoped

Sveučilište u Rijeci

Fakultet za logopediju

SAŽETAK

Poremećaj čitanja i pisanja kao dio specifičnog poremećaja učenja jedan je od najčešćih razvojnih poremećaja s prevalencijom od približno 7 posto učenika. Dakle, može se pretpostaviti da će svaki razred imati bar jednog učenika sa specifičnim poremećajem čitanja. No, znatno je više učenika koji ne ovladaju čitanjem u skladu s očekivanjima i završavaju treći razred s neautomatiziranim čitanjem koje je nedovoljno brzo i nedovoljno točno, a što posljedično dovodi do teškoća razumijevanja pročitano. Dio ovih učenika može značajno napredovati ako su osigurani primjereni programi podrške te im je pružena pravovaljana intervencija.

Važnu ulogu u ovakvim programima može imati školska knjižnica. U znanstvenoj i stručnoj literaturi u području poremećaja i teškoća čitanja i pisanja, ali i nizu stranih strateških dokumenata, pravilnika i zakona dugi je niz godina prisutan model 'odgovora na intervenciju'.

Ovaj model ne podrazumijeva posebnu, točno određenu metodu, terapiju niti model podučavanja, već proces kojemu je cilj usmjeriti obrazovne resurse prema intervencijskom pristupu s najboljim učinkom i prema sustavnoj i stalnoj evaluaciji. Na taj se način osigurava da što veći broj učenika ovlada čitanjem u skladu s očekivanjima obrazovnog sustava.

Školska knjižnica i knjižničari često imaju središnje mjesto u modelu 'odgovora na intervenciju' u svojoj školi.

Model 'odgovora na intervenciju' u Hrvatskoj nije sustavno uspostavljen, ali prvi koraci su učinjeni projektima Fakulteta za logopediju Sveučilišta u Rijeci.

KLJUČNE RIJEČI: poremećaj čitanja i pisanja; model “odgovora na intervenciju”; školska knjižnica

SUMMARY

Reading and writing disorder as part of a specific learning disorder is one of the most common developmental disorders with a prevalence of approximately 7 percent of students. Therefore, it can be assumed that each grade will have at least one student with a specific reading disorder. However, there are significantly more students who do not master reading in accordance with expectations and finish the third grade with non-automated reading that is not fast enough and not accurate enough, which consequently leads to difficulties in understanding what is read. Some of these students can make significant progress if appropriate support programs are provided and they are provided with valid intervention.

The school library can play an important role in such programs. In the scientific and professional literature in the field of reading and writing disorders and difficulties, but also in a number of foreign strategic documents, regulations and laws, the 'response to intervention' model has been present for many years.

This model does not imply a specific, precisely defined method, therapy or teaching model, but rather a process aimed at directing educational resources towards the intervention approach with the best effect and towards systematic and continuous evaluation. In this way, it is ensured that as many students as possible master reading in accordance with the expectations of the education system.

The school library and librarians often have a central place in the 'response to intervention' model in their school.

The 'response to intervention' model in Croatia has not been systematically established, but the first steps have been made by projects of the Faculty of Speech Therapy, University of Rijeka.

KEYWORDS: reading and writing disorder; “response to intervention” model; school library

Školske knjižnice: središta učenja i osnaživanja budućih generacija

School libraries: centers of learning and empowerment of future generations

doc. dr. sc. **Alica Kolarić**

Sveučilište u Zadru

Odsjek za informacijske znanosti

SAŽETAK

U današnjem povezanom svijetu koji se brzo mijenja, svijetu koji je obilježen rastućim zahtjevima za pismenošću, tehnološkim napretkom i globalnim izazovima, obrazovni sustavi trebali bi pripremiti učenike za cjeloživotno učenje. Učenici trebaju razvijati sposobnost kritičkog i samostalnog razmišljanja, trebaju se moći snalaziti se u medijskim, međukulturnim i tehnološkim kontekstima te donositi odgovorne odluke.

U tom procesu školske knjižnice postaju ključna središta učenja, pružajući pristup znanju, razvijajući čitalačke i obrazovne kompetencije te osiguravajući ravnopravan pristup resursima svim učenicima, bez obzira na društveno-ekonomski status.

IFLA-in i UNESCO-ov manifest 2025 za školske knjižnice naglašava višestruke zadaće knjižnica: poticanje trajnih čitateljskih navika, promicanje uživanja u čitanju, razvijanje sposobnosti vrednovanja i korištenja informacija, omogućavanje stvaralačkog iskustva te promicanje slobode mišljenja i pristupa informacijama. Školske knjižnice tako osnažuju učenike da postanu kritički mislioci, kreativni istraživači i odgovorni građani.

Okvir za školske knjižnice za 21. stoljeće identificira pet središnjih točaka na koje se školske knjižnice trebaju usmjeriti: čitanje, istraživanje, suradnju, učenje i praktični rad (Loh, Wong i Wong, 2024). Knjižnice podržavaju čitanje kroz raznovrsne zbirke, istraživanje tiskanih i digitalnih izvora, suradnju u timskom radu i projekte te učenje i praktični rad u ugodnim prostorima i programima iskustvenog učenja. Pritom je važna kontinuirana evaluacija resursa, prostora i programa što osigurava njihovu učinkovitost. Na kraju, školske knjižnice nisu samo mjesta knjiga – one su živa središta

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

koja oblikuju angažirane, kreativne i odgovorne pojedince sposobne mijenjati svijet oko sebe.

KLJUČNE RIJEČI: cjeloživotno učenje; školske knjižnice; okvir za školske knjižnice

SUMMARY

In today's rapidly changing, interconnected world, marked by growing literacy demands, technological advances and global challenges, education systems should prepare students for lifelong learning. Students need to develop the ability to think critically and independently, to navigate media, intercultural and technological contexts and to make responsible decisions.

In this process, school libraries become key learning centers, providing access to knowledge, developing reading and educational competencies, and ensuring equal access to resources for all students, regardless of socio-economic status.

The IFLA and UNESCO Manifesto 2025 for School Libraries emphasizes the multiple tasks of libraries: encouraging lifelong reading habits, promoting the enjoyment of reading, developing the ability to evaluate and use information, facilitating creative experiences, and promoting freedom of thought and access to information. School libraries thus empower students to become critical thinkers, creative researchers, and responsible citizens.

The Framework for School Libraries for the 21st Century identifies five focal points that school libraries should focus on: reading, research, collaboration, learning, and hands-on work (Loh, Wong, & Wong, 2024). Libraries support reading through diverse collections, researching print and digital resources, collaborating in teamwork and projects, and learning and hands-on work in comfortable spaces and experiential learning programs. It is important to continually evaluate resources, spaces, and programs to ensure their effectiveness. Ultimately, school libraries are not just places for books—they are living centers that shape engaged, creative, and responsible individuals capable of changing the world around them.

KEYWORDS: lifelong learning; school libraries; framework for school libraries

Čitanjem do empatije: važnost priča za emocionalni i socijalni razvoj

Reading Our Way to Empathy: The Importance of Stories for Emotional and Social Development

mr. sc. **Emica Calogjera Rogić**

Naklada Ljevak

ecalogjera@gmail.com

SAŽETAK

Ako nam u današnjem svijetu treba nečega više nego prije, onda je to empatija. Bez empatije nema razumijevanja. Empatija može učiniti veliku razliku u našim životima i svijetu oko nas. Pomaže nam da vidimo, osjećamo i doživljavamo svijet s drugih gledišta.

Emocionalna dobrobit djece jednako je važna kao i njihovo tjelesno zdravlje. Razvoj empatije i emocionalne inteligencije omogućuje djeci i mladima da razviju otpornost kako bi se bolje nosili sa životnim usponima i padovima te razumjeli i doživjeli emocije, osjećaje i gledišta drugih ljudi.

U samo šest jednostavnih koraka učenike možemo naučiti što je empatija i kako empatijom mogu promijeniti svoje živote i svijet oko sebe najbolje. Na primjerima iz svakodnevnog života s kojima se učenici mogu povezati i iz kojih mogu učiti, te na primjerima priča koje potiču empatiju, s učenicima možemo vježbati i razvijati empatiju kroz aktivnosti za poboljšanje razumijevanja empatije.

KLJUČNE RIJEČI: empatija; aktivno slušanje; čitanje za empatiju; emocionalna dobrobit

SUMMARY

If there is one quality the contemporary world requires more than ever, it is empathy. Without empathy, genuine understanding is not possible. Empathy has the potential to

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

significantly influence both individual lives and the broader social context, as it enables us to perceive, experience, and interpret the world from multiple perspectives.

The emotional well-being of children is equally as important as their physical health. The development of empathy and emotional intelligence provides children and young people with the resilience needed to navigate life's challenges, while also fostering the capacity to recognize, comprehend, and respond to the emotions and perspectives of others.

By applying six structured steps, students can be systematically introduced to the concept of empathy and guided to understand how it can positively transform their lives and their communities. Drawing on relatable real-life situations and narrative examples that stimulate empathetic engagement, educators can implement targeted activities designed to strengthen students' ability to practice, develop, and internalize empathy as a crucial social and emotional competence.

KEYWORDS: empathy; active listening; reading for empathy; emotional well-being

Možemo li zaštititi djecu i obitelji u online prostoru kroz resurse odgojno-obrazovnog sustava?

Can we protect children and families online?

Nedjeljko Marković, dipl. soc.

Predsjednik udruge Pragma
markovic@udruga-pragma.hr

SAŽETAK

Rezultati niza istraživanja pokazuju kako su djeca i roditelji zabrinuti zbog utjecaja društvenih mreža na mentalno zdravlje, pojavu online nasilja i seksualiziranih sadržaja, kao i probleme sextinga, lažnih vijesti, dostupnosti pornografskog sadržaja, različitih sredstava ovisnosti, poput online kockanja ili nabavke droga i/ili alkohola. Kroz izlaganje će biti prikazan dio aktivnosti i rezultati rada Pragme u unaprjeđenju roditeljskih znanja u području prevencije štetnih ponašanja, a posebno će biti istaknuta važnost medijske pismenosti, promocija pozitivnog roditeljstva, socio-emocionalnog učenja te međusektorska suradnja u prevenciji.

KLJUČNE RIJEČI: Prevencija nepoželjnih ponašanja; pozitivno roditeljstvo; socio-emocionalno učenje; online; zaštita djece

SUMMARY

The results of a series of studies show that children and parents are concerned about the impact of social networks on mental health, the emergence of online violence and sexualized content, as well as the problems of sexting, fake news, the availability of pornographic content, various means of addiction, such as online gambling or the purchase of drugs and/or alcohol. The presentation will present some of the activities and results of Pragma's work in improving parental knowledge in the field of preventing harmful behaviors, and will particularly highlight the importance of media literacy, the promotion of positive parenting, socio-emotional learning, and intersectoral cooperation in prevention.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

KEYWORDS : Prevention of undesirable behaviors; positive parenting; socio-emotional learning; online; child protection

Kreativna čitanja u školskoj knjižnici - prostor za razvoj empatije, solidarnosti i društvene odgovornosti

Creative Reading in the School Library – A Space for Developing Empathy, Solidarity, and Social Responsibility

Mona Othman

OŠ Ivana Rabljanina, Rab

munaothman@gmail.com

SAŽETAK

U vrijeme kada su društvene nepravde, isključenost i nesnošljivost sve prisutnije u društvu i javnom prostoru, (školska) knjižnica postaje neprocjenjiv odgojni resurs – prostor dijaloga, slobodnog mišljenja i propitkivanja dominantnih znanja i narativa. Ovaj primjer dobre prakse temelji se na iskustvu rada u osnovnoškolskoj knjižnici gdje se na sastancima knjižničkoga kluba različitim kreativnim čitanjima književnih tekstova (posebno onih s temama različitosti, ljudskih prava i ekologije i najčešće slikovnica) potiče učenike na kritičko promišljanje, preispitivanje stereotipa i aktivno uključivanje u zajednicu. Teorijsku podlogu ovog pristupa čine kritička pedagogija Paula Freirea te promišljanja Nataše Govedić o čitanju kao emancipatorskoj praksi. Različitim metodama čitanja, među kojima najčešće dominira dramsko ili scensko čitanje (naglas), učenike se potiče na preispitivanje sadržaja, uočavanje stereotipa, razumijevanje različitih perspektiva i osjetljivost za probleme društvene (ne)pravde. Književni tekst služi kao polazište za raspravu, zajedničko promišljanje i kreativno izražavanje, a školska se knjižnica pozicionira kao prostor učenja koji njeguje kritičku svijest, povezanost i aktivno sudjelovanje učenika u školskoj i široj društvenoj stvarnosti.

KLJUČNE RIJEČI: kreativna čitanja; socijalna osjetljivost; kritička pedagogija; društvena odgovornost

SUMMARY

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

In an era marked by growing social injustices, exclusion, and intolerance within society and public spaces, the (school) library emerges as an invaluable educational resource—a space that fosters dialogue, free expression, and critical examination of dominant knowledge and narratives. This case study draws on experiences from an elementary school library, where library club meetings use various creative approaches to reading literary texts—particularly picture books addressing themes of diversity, human rights, and ecology—to encourage students' critical thinking, challenge stereotypes, and promote active community engagement. The theoretical framework underpinning this approach is rooted in Paulo Freire's critical pedagogy and Nataša Govedić's concept of reading as an emancipatory practice. Employing diverse reading strategies, especially dramatized or performative reading aloud, students are guided to critically analyze content, recognize stereotypes, appreciate multiple perspectives, and develop sensitivity to issues of social justice and injustice. Literary texts thus serve as a catalyst for discussion, collective reflection, and creative expression, positioning the school library as a vital learning environment that nurtures critical awareness, social connectedness, and active participation in both school and broader social realities.

KEYWORDS: creative readings; social sensitivity; critical pedagogy; social responsibility

U knjižnici rastemo dok radimo ono što volimo

In the library, we grow while doing what we love

Mirela Tuhtan

OŠ Drago Gervais, Brešca

mirela.tuhtan@skole.hr

SAŽETAK

Školska knjižnica odavno nije samo prostor za posudbu knjiga, već zauzima značajno mjesto u odgoju i obrazovanju djece. Kroz izvannastavnu aktivnost Pričotragači, provedenu u školskoj 2022./23. godini s učenicima 4. razreda OŠ "Drago Gervais" Brešca, knjižnica je postala središte za razvoj čitalačkih, istraživačkih, socijalnih i kreativnih vještina. Učenici su sudjelovali u aktivnostima koje su oblikovane prema njihovim interesima (iskazanima u anketi na prvom susretu) što je omogućilo razvoj njihove osobnosti i samopouzdanja.

Na temelju učeničkih odgovora pripremljene su tematske cjeline kao što su: kućni ljubimci, svemir, običaji i hobiji, a najzanimljivija cjelina učenicima je bila "Uživam u hobijima", kada su predstavili svoje interese i kroz samostalno osmišljene aktivnosti uključili ostale. Na taj je način knjižnica postala mjesto gdje učenici razvijaju odgovornost, suradničke vještine i socijalnu angažiranost.

Uključenost roditelja doprinijela je razvoju zajedništva između škole i obitelji. Roditelji su sudjelovali u radionici i na završnoj izložbi, gdje su imali priliku vidjeti što i kako su njihova djeca radila u knjižnici. Evaluacija aktivnosti pokazala je veliko zadovoljstvo učenika i roditelja, čime je potvrđena važnost školske knjižnice u odgoju, kreativnom učenju i razvoju pozitivnih vrijednosti.

KLJUČNE RIJEČI: školska knjižnica; izvannastavna aktivnost; učenički interesi; socijalne vještine; kreativnost

SUMMARY

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Through the activity "Pričotragači", carried out in the 2022/23 school year with 4th grade students of the elementary school "Drago Gervais" in Brešca, the library has become a center for the development of reading, research, social and creative skills. Students participated in activities that were designed according to their interests (expressed in a survey at the first meeting), which enabled the development of their personality and self-confidence.

Based on the students' responses, thematic units were prepared, for example: pets, space, customs and hobbies... The most interesting unit for the students was "I enjoy in my hobbies", when they presented their interests and included others through independently designed activities. In this way, the library has become a place where students develop responsibility, collaborative skills and social engagement.

Parents participated in the workshop and the final exhibition, where they had the opportunity to see what and how their children worked in the library. The evaluation of the activities showed great satisfaction from students and parents, confirming the importance of the school library in education, creative learning and the development of positive values.

KEYWORDS: school library; extracurricular activities; student interests; social skills; creativity

Sigurna luka za misli koje "strše"

A safe haven for protruding thoughts

Ana Šebo Glibušić

OŠ Frana Krste Frankopana, Osijek
ana.sebo.os@gmail.com

Tihana Starčević

Udruga Klikeraj, Osijek

SAŽETAK

Daroviti su učenici djeca i mladi s izraženim potencijalima u jednom ili više područja, ali i s posebnim potrebama, kako u intelektualnom, tako i u socio-emocionalnom razvoju. Njihov razvoj nije linearan ni uvijek jednostavan, a tradicionalno obrazovno okruženje često ne odgovara na te specifičnosti. Upravo tu se otvara prostor za djelovanjem školske knjižnice kao nezaobilazne podrške razvoju darovitih.

Školsku knjižnica ima odgovornost prepoznavanja, njegovanja i odgovaranja na stvarne potrebe darovitih učenika, kako bi osigurala njihov razvoj potencijala i rast osobnosti, motivirala, razvila društvene, kao i emocionalne vještine. Knjižnica je savršeno mjesto unutar škole za navedeno jer omogućuje mirno, poticajno i inspirativno okruženje za rad.

Predavanje je kreirano u suradnji sa psihologinjom Tihanom Starčević iz osječke udruge Klikeraj. Udrugom koja kroz partnerstva i projekte pruža stručnu podršku odgojno-obrazovnim ustanovama u razvoju njihovih kompetencija i ekspertnosti u obrazovanju darovitih učenika i razvoju njihovih talenata.

Nastojat će se sustavno, pregledno i inovativno iznijeti (neke) moguće načine kako školska knjižnica može odgovoriti na potrebe darovitih i na njih djelovati pozitivno, ne samo literaturom, već i svojim brojnim drugim aktivnostima - poput biblioterapije, dramske, likovne i kreativne ekspresije, kutaka s (logičkim) igrama, izazovima i projektima, kutkom za opuštanje i refleksiju, međuvršnjačkim umrežavanjem i povezivanjem sa svijetom, razvojem emocionalne pismenosti i tako dalje.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Knjižnica je tada mnogo više od prostora tišine i knjiga. Ona može postati sigurna luka za misli koje strše, ideje koje traže izazov i emocije koje traže razumijevanje. Pravilno oblikovane aktivnosti i sadržaji u knjižnici mogu značajno doprinijeti intelektualnoj stimulaciji, ali i socio-emocionalnom rastu i razvoju darovite djece.

KLJUČNE RIJEČI: daroviti učenici; darovitost; potencijal; socio-emocionalni razvoj; sigurno okruženje

SUMMARY

The school library has the responsibility of recognizing, nurturing and responding to the real needs of gifted students, in order to ensure their potential development and personality growth, motivate, develop social as well as emotional skills. The library is the perfect place within the school for this because it provides a peaceful, stimulating and inspiring environment for work.

The lecture was created in collaboration with psychologist Tihana Starcevic from association Klikeraj. An association that, through partnerships and projects, provides professional support to educational institutions in developing their competencies and expertise in educating gifted students and developing their talents.

The aim will be to systematically and innovatively present (some) possible ways in which the school library can respond to the needs of the gifted and act positively, not only through literature, but also through its many other activities - such as bibliotherapy, dramatic, visual and creative expression, zones with (logical) games, challenges and projects, a corner for relaxation and reflection, interpeer networking and interconnection with the world, development of emotional literacy, etc.

The library is then much more than a space of silence and books. It can become a safe haven for protruding thoughts, challenging ideas, and emotions seeking understanding. Properly designed activities and contents in the library can significantly contribute to intellectual stimulation, but also to socio-emotional growth and development of gifted children.

KEYWORDS: gifted students; giftedness; potential; socio-emotional development; safe environment

Radionice literarne biblioterapije u školskoj knjižnici

Literary Bibliotherapy in the School Library

mr. sc. **Maja Cvjetković**

Građevinska tehnička škola Rijeka

majacvjetkovic22@gmail.com

SAŽETAK

Predstavljamo dvije radionice literarne biblioterapije provedene u školskoj knjižnici s učenicima 1. razreda OŠ i maturanticama, polaznicima ŠIZ-a. Izložiti će se rad na dvama predlošcima - problemskoj slikovnici i kratkoj priči, kao i različite metode u pristupu polaznicima.

KLJUČNE RIJEČI: literarna biblioterapija; literarni predložak; mentalno zdravlje

SUMMARY

We present two Literary B, bibliotherapy workshops conducted in the High school library with 1st grade elementary school students and high school graduates. Work on two literary templates - a picture book and the short story will be presented, as well as different methods in approaching the participants.

KEYWORDS: literary bibliotherapy; literary template; mental health

Knjižnica - mjesto susreta i kreativnog druženja

Library - a place for meeting and creative socializing

Madlen Zubović

Prometna škola Rijeka

knjiznica.prometna@gmail.com

Anita Pešut

Strojarska škola za industrijska i obrtnička zanimanja Rijeka

anipesut@gmail.com

SAŽETAK

Svake godine u listopadu knjižničarke Anita Pešut (Strojarska škola) i Madlen Zubović (Prometna škola) ugošćuju u zajedničkom prostoru školske knjižnice poznate osobe iz riječkoga kulturnoga kruga kako bi ih predstavile učenicima i nastavnicima svojih škola. U organizaciju takvih susreta aktivno se uključuju učenici obiju škola, bilo da su članovi Čitateljskog kluba, Medijske skupine Prometeus ili je riječ o darovitim učenicima koji tom prigodom predstavljaju svoje vještine.

Knjižničarke su do sada osmislile i organizirale nekoliko susreta od kojih ističemo susret s Kristianom Novakom, s književnikom i novinarom Davorom Mandićem i povjesničarom Velidom Đekićem te više puta sa Zoranom Žmirićem. Ovim primjerom predstavile bismo dva, posebno uspješna, književna susreta u kojima su se učenici obiju škola posebno angažirali. Na susretu Kad je život bio novi val predstavili smo istoimenu knjigu i ugostili autora Edija Jurkovića i troje zanimljivih sugovornika. Okvirna tema bila je: gdje je riječka avangarda i postoji li uopće danas među mladima. Na susretu su učenici Prometne škole izveli rock recital „Dijagnoza“ koji je na predlošku pjesama grupe Mrtvi kanal sastavila knjižničarka. Na drugom susretu Naziva Mići princ va knjižnice ugostili smo povjesničarku, kustosicu i prevoditeljicu Maloga princa na čakavsko narječje Teu Perinčić te znanstvenicu i pjesnikinju Rajku Jurdanu Šepić. Učenici su predstavili gošće, čitali dijelove Mićega princa na svojem idiomu čakavskoga narječja, svirali harmoniku i pjevali.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

Primjer dobre prakse prezentirale bismo prikazavši i kratke videozapise objavljene na školskim društvenim mrežama.

KLJUČNE RIJEČI: knjižnica; kulturna i javna djelatnost; književni susreti; kreativnost

SUMMARY

Every year in October, librarians Anita Pešut (Mechanical Engineering School) and Madlen Zubović (Traffic School) host celebrities from Rijeka's cultural circle in the common area of the school library, introducing them to the students and teachers of their schools. Students of both schools are actively involved in the organization of such meetings, whether they are members of the Reading Club, the Prometheus Media Group or gifted students who present their skills on that occasion.

So far, the librarians have designed and organized several meetings, of which we highlight the meeting with Kristian Novak, with the writer and journalist Davor Mandić and the historian Velid Đekić, and several times with Zoran Žmirić. With this example, we would like to present two, particularly successful, literary meetings in which students of both schools were particularly engaged. At the meeting *When Life Was a New Wave*, we presented the book of the same name and hosted the author Edi Jurković and three interesting interlocutors. The general topic was: where is Rijeka's avant-garde and does it even exist among young people today. At the meeting, the students of the Traffic School performed a rock recital "Diagnosis", which was composed by the librarian on the basis of the songs of the group *Mrtvi kanal*. At the second meeting of the Title *Mići princ va biblioteke*, we hosted the historian, curator and translator of *The Little Prince* into the Chakavian dialect Tea Perinčić and the scientist and poet Rajka Jurdana Šepić. The students introduced the guests, read parts of *Mići princ* in their idiom of the Chakavian dialect, played the accordion and sing.

We would present an example of good practice by showing short videos published on school social networks.

KEYWORDS: library; cultural and public activities; literary meetings; creativity

Čitanjem otkrivamo tajne svijeta

Through reading, we discover the secrets of the world

Đurđa Ivković-Macut

OŠ Dragojle Jarnević, Karlovac

djurdja.post@gmail.com

SAŽETAK

Primjer dobre prakse „Čitanjem otkrivamo tajne svijeta“ prikazuje školsku knjižnicu kao ključnu sastavnicu suvremenog obrazovanja, gdje ona ne funkcionira samo kao prostor za posudbu knjiga, već kao dinamično informacijsko, komunikacijsko i medijsko središte škole. U ovom kontekstu, školski knjižničar ima proaktivnu ulogu u obrazovnom procesu – sudjeluje u oblikovanju i provedbi nastavnih sadržaja te integrira knjižnične i informacijske aktivnosti u različite nastavne predmete. Kroz ovu praksu učenici razvijaju niz ključnih kompetencija potrebnih za cjeloživotno učenje. Aktivnosti uključuju istraživanje biografija književnika, geografskih i povijesnih činjenica, izradu taktilnih slikovnica te sudjelovanje u projektima iz STEM područja. Time se potiče interdisciplinarni pristup učenju i omogućuje učenicima bolje razumijevanje svijeta koji ih okružuje.

Osobit naglasak stavlja se na razvoj kritičkog mišljenja, čitalačke i informacijske pismenosti, kao i na usvajanje učinkovitih strategija učenja. Suradnički odnos između knjižničara i učitelja doprinosi stvaranju motivirajućeg i poticajnog obrazovnog okruženja koje kod učenika razvija pozitivan odnos prema knjizi, čitanju i znanju općenito.

Ova praksa pokazuje kako školska knjižnica, kada se koristi kao aktivan obrazovni resurs, može imati snažan utjecaj na kvalitetu nastave i cjelokupni razvoj učenika.

KLJUČNE RIJEČI: cjeloživotno učenje; informacijska pismenost; interdisciplinarni pristup; kritičko mišljenje; školska knjižnica

SUMMARY

The best practice example "Through Reading, We Discover the Secrets of the World" presents the school library as a key component of modern education, where it does not serve merely as a space for borrowing books, but as a dynamic information, communication, and media center of the school. In this context, the school librarian plays a proactive role in the educational process—participating in the design and implementation of teaching content and integrating library and information activities into various subjects. Through this practice, students develop a range of key competencies necessary for lifelong learning. Activities include researching the biographies of writers, geographical and historical facts, creating tactile picture books, and participating in STEM-related projects. This encourages an interdisciplinary approach to learning and enables students to gain a deeper understanding of the world around them. Special emphasis is placed on the development of critical thinking, reading and information literacy, as well as the adoption of effective learning strategies. The collaborative relationship between the librarian and teachers contributes to creating a motivating and stimulating educational environment that fosters a positive attitude among students towards books, reading, and knowledge in general.

This practice demonstrates how the school library, when used as an active educational resource, can have a powerful impact on the quality of teaching and the overall development of students.

KEYWORDS: school library; information literacy; critical thinking; interdisciplinary approach; lifelong learning

POSTERSKA IZLAGANJA

Sašij (bijelo) dugme

Sew a (white) button

Daliborka Pavošević

Elektrotehnička i prometna škola Osijek
budaliborka@gmail.com

Sandra Matijević

Elektrotehnička i prometna škola Osijek

SAŽETAK

Radionica u trajanju od dva nastavna sata pod nazivom Sašij (bijelo) dugme provedena je u školskoj knjižnici, a osmislile su je školska knjižničarka i nastavnica hrvatskog jezika u Elektrotehničkoj i prometnoj školi Osijek. Cilj je radionice bio naučiti učenike sašiti dugme, istražiti i promišljati o jezičnim izrazima povezanim s dugmetom, povijesti i značaju u ljudskom društvu, razvijati emocionalnu pismenost, učeničko kritičko mišljenje, kreativnost, empatiju, osnažiti ekološku svijest i potaknuti učenike na uključivanje u aktivnosti škole i lokalne zajednice. U aktivnostima su osmislili i inicijative koje promiču održivu modu i zaštitu okoliša. Analizirali su i kako bi dugmad mogla pomoći osobama u smirivanju negativnih misli i ublažavanju stresa.

KLJUČNE RIJEČI: emocionalna pismenost; empatija; kreativnost; kritičko mišljenje; mentalno zdravlje

SUMMARY

The two-hour workshop titled Sew a (white) button was held in the school library and was designed by the school librarian and the Croatian language teacher at the Osijek Electrical and Traffic School. The aim of the workshop was to teach students how to sew a button, to research and reflect on linguistic expressions related to the button, its history and significance in human society, to develop emotional literacy, students' critical thinking, creativity, empathy, to strengthen environmental awareness and to

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

encourage students to get involved in school and local community activities. The activities also included initiatives that promote sustainable fashion and environmental protection. They also analyzed how buttons could help people calm negative thoughts and relieve stress.

KEYWORDS: emotional literacy; empathy; creativity; critical thinking; mental health

Knjigom oko svijeta - projekt školske knjižnice za poticanje čitanja među mladima u lokalnoj zajednici

A Book Around the World - a school library project to promote reading among young people in the local community

Katica Novoselac

OŠ "Vladimir Nazor" Komletinci
novoselackatica421@gmail.com

SAŽETAK

Projekt Knjigom oko svijeta (skraćeno KOS) primjer je kako školska knjižnica u maloj lokalnoj sredini u kojoj nema općinske, odnosno gradske knjižnice može nizom aktivnosti poticati čitanje među mladima, ali i ostalim članovima lokalne zajednice te knjižnične usluge učiniti dostupnima stanovnicima malih sredina udaljenima od većih gradskih središta. Projekt se provodio od 1. listopada 2022. do 30. listopada 2023. Nositelj projekta je Osnovna škola „Vladimir Nazor“ Komletinci, a partneri su Društvo Naša djeca Otok, Gradska knjižnica Otok, Dječji vrtić „Pupoljak“ Otok i Udruga žena Komletinci. Projekt je financirala Zaklada "Hrvatska za djecu". Svrha projekta je promicanje dobrobiti djece na području odgoja i obrazovanja, kulture i ostvarivanja dječjih prava te osnaživanje lokalne zajednice u pružanju podrške razvoju djece. Primarni cilj projekta je poticanje čitanja, a sekundarni povezati lokalnu zajednicu i školu, učiniti knjižnične usluge dostupnijim djeci i mladima koji žive u Komletincima, potaknuti kulturu čitanja, promicati knjigu kao civilizacijsku i kulturnu vrijednost.

KLJUČNE RIJEČI: knjižnične usluge; čitanje; lokalna zajednica; smanjenje nejednakosti

SUMMARY

The Around the World with Books Project (abbreviated as AWB) is an example of how a school library in a small local community without a municipal or city library can, through a series of activities, encourage reading among young people as well as other members of the local community, while also making library services more accessible to residents of small areas distant from larger urban centers.

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

The project was carried out from October 1, 2022, to October 30, 2023. The project leader was Vladimir Nazor Primary School in Komletinci, and the partners were the Naša Djeca Otok Association, Otok City Library, Pupiljak Kindergarten Otok, and the Komletinci Women's Association. The project was funded by the "Croatia for Children" Foundation.

The purpose of the project was to promote children's well-being in the areas of education, culture, and the realization of children's rights, as well as to strengthen the local community in providing support for children's development. The primary goal of the project was to encourage reading, while the secondary goals were to connect the local community and the school, make library services more accessible to children and youth living in Komletinci, foster a reading culture, and promote books as a civilizational and cultural value.

KEYWORDS: library services; reading; local community; reducing inequality

Percepcija studenata knjižničarstva o ulozi školskih knjižnica u odgojno-obrazovnom procesu

Perception of library science students on the role of school libraries in the educational process

Alta Pavin Banović

Medicinska škola Osijek
Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku
alta.pavin@gmail.com

SAŽETAK

Cilj članka je, prema temi i sadržaju završnih i diplomskih radova objavljenih u nacionalnom repozitoriju završnih i diplomskih radova, utvrditi percepciju studenata knjižničarstva o djelovanju i ulozi školskih knjižničara u odgojno-obrazovnom procesu. Pristup/metodologija/dizajn istraživanja je kvalitativna metoda analize sadržaja završnih i diplomskih radova objavljenih u repozitoriju ZIR s ključnim riječima “školska knjižnica” i “odgoj i obrazovanje”.

Rezultati istraživanja odnose se na 58 završnih i diplomskih radova sa studija knjižničarstva koji se nalaze u repozitoriju ZIR i koji sadrže ključne riječi “školska knjižnica” i “odgoj i obrazovanje”, a obrađuju teme razvoja pismenosti od čitalačke, informacijske, interkulturalne, poduzetničke i drugih u koleraciji s kurikulumima sedam međupredmetnih tema i nastavnih predmeta.

Praktična primjena teme ovoga članka očituje se u pregledu tema završnih i diplomskih radova studenata knjižničarstva koji su proveli istraživanja o školskim knjižnicama i djelovanju školskih knjižničara a njihovi rezultati doprinose potencijalnom razvoju i usavršavanju rada u odgojno-obrazovnom procesu.

Društveni značaj o djelovanju školskih knjižničara u obrazovnom procesu očituje se u razvoju pismenosti s naglaskom na čitalačku i informacijsku u suradnji s nastavnicima, stručnim suradnicima i ravnateljima, kao i s partnerima na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Originalnost/vrijednost članka odnosi se na prikaz percepcije studenata knjižničarstva o ulozi i djelovanju školskih knjižničara, prema izboru tema i provedenim istraživanjima u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj, što je potencijalno stručnim

suradnicima knjižničarima smjernica planiranja i programiranja rada te izrade knjižničnog kurikulumu.

KLJUČNE RIJEČI: školska knjižnica; odgoj i obrazovanje učenika; školski knjižničar; repozitorij ZIR

SUMMARY

The aim of the article is to determine, based on the topic and content of final and diploma theses published in the national repository of final and diploma theses, the perception of library science students on the activities and role of school librarians in the educational process.

The research approach/methodology/design is a quantitative and qualitative method of content analysis of final and diploma theses published in the ZIR repository with the keywords “school library” and “education”.

The research results refer to 58 final and diploma theses from library science studies that are in the ZIR repository and contain the keywords “school library” and “education”, and address the topics of literacy development from reading, information, intercultural, entrepreneurial in correlation with the curricula of seven cross-curricular topics and subjects.

The practical application of the topic of this article is reflected in the review of the topics of final and diploma theses of library science students who have conducted research on school libraries and the activities of school librarians, and their results contribute to the potential development and improvement of work in the educational process.

The social significance of the activities of school librarians in the educational process is reflected in the development of literacy with an emphasis on reading and information literacy in cooperation with teachers, professional associates and principals, as well as with partners at the local, national and international levels.

The originality/value of the article lies in the presentation of the perception of library science students on the role and activities of school librarians, according to the choice of topics and research conducted in primary and secondary schools in the Republic of Croatia, which is potentially a guideline for professional associates librarians in planning and programming work and developing library curricula.

16. okrugli stol za šolske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

KEYWORDS: školska knjižnica; odgoj i obrazovanje učenika; školski knjižničar; repozitorij ZIR

Timskim radom knjižnice i učionice do sigurnog uspjeha

The teamwork of the library and the classroom leads to sure success

Nensi Čargonja Košuta
OŠ "Srdoči" Rijeka
knjiznica.ossrdoci@gmail.com

SAŽETAK

U sveukupnoj knjižničarskoj literaturi moderna školska knjižnica definira se kao kulturno, informacijsko i medijsko središte škole tj. s kao "srce" škole u kojem se uči na zabavan i kreativan način, a znanja usvojena u suradnji predmetnih nastavnika s knjižničarom prilikom aktivnog učeničkog rada u knjižnici dokazano su kvalitetnija i trajnija.

Važno je istaknuti i da je moderna školska, za razliku od drugih vrsta knjižnica, prvenstveno "produžena ruka" odgojno-obrazovnog procesa i da gotovo sve svoje aktivnosti planira i provodi u skladu s nastavnim GIK-om i propisanim kalendarom rada nastavne godine, a napose se u osmišljavanju istih oslanja na plan kulturnih djelatnosti i većinu posjeta učenika temelji upravo na obilježavanju važnih datuma koje pritom nerijetko povezuje s temama iz domene KIMOO-a ili nekog drugog uobičajenog aspekta knjižničarskog rada.

U ovome PDP-u bit će ukratko predložen prikaz spominjanih aktivnosti u OŠ "Srdoči" na primjeru kontinuirane suradnje školske knjižnice i učenika prvih razreda koji su, krenuvši od samih temelja: knjige i (svladavanja) vještine čitanja, dokazali da ni u toj najranijoj učeničkoj dobi nije prerano osvojiti prvu nagradu na državnom natjecanju, učeći i primjenjujući možda ne baš uvijek konvencionalne metode (objašnjavajući i osvješćujući vlastite emocije, važnost doma ili opasnosti modernih medija), a pritom se moguće dobro zabaviti te još i rabiti digitalne tehnologije.

Uz kraći pregled svega navedenog realiziranog tijekom 2024/2025. školske godine fokus prezentacije bit će nagrađena audioslikovnica "Emotivna abeceda" za koju su učenici 9. svibnja 2025., u pratnji svojih mentorica, primili i vrijednu nagradu na manifestaciji Knjižna booka u NSK u Zagrebu.

KLJUČNE RIJEČI: audioslikovnica; digitalne tehnologije; razredna nastava; suradnja; školska knjižnica

SUMMARY

In the overall library literature, the modern school library is defined as the cultural, information and media center of the school, or rather as the "heart" of the school where learning takes place in a fun and creative way, and the knowledge acquired in cooperation between subject teachers and the librarian during active student work in the library has been proven to be of higher quality and more lasting.

It is also important to point out that a modern school library, unlike other types of libraries, is primarily an "extended arm" of the educational process and that it plans and implements almost all of its activities in accordance with the teaching GIK and the prescribed calendar of work for the academic year, and in particular, in designing them it relies on the plan of cultural activities and bases most of the visits of students precisely on marking important dates, which it often connects with topics from the domain of library information media education and training or some other common aspect of library work.

This example of good practice will briefly present the aforementioned activities in the Srdoči Elementary School using the example of continuous cooperation between the school library and the 1. grade department, which, starting from the very basics: books and (mastering) the skill of reading, have proven that even at this early age, it is not too early to win first prize in a state competition, learning and applying perhaps not always conventional methods (explaining and raising awareness of one's own emotions, the importance of home or the dangers of modern media), while also having fun and using digital technologies.

Along with a brief overview of all the above-mentioned activities carried out during 2024/2025. the focus of the presentation will be the award-winning audiobook "Emotional Alphabet" for which the students, accompanied by their mentors, received a valuable award at the Knjižna Booka event at the National Library of Croatia in Zagreb on May 9th 2025.

KEYWORDS: audio picture book; digital technologies; classroom teaching; collaboration; school library

Inkluzivni prostori za učenje

Inclusive Learning Spaces

mr. sc. **Antonija Lujanac**
OŠ Dobriše Cesarića, Zagreb
alujanac@gmail.com

SAŽETAK

Osmišljavanje inkluzivnih prostora za učenje počinje promišljanjem o potrebama korisnika školske knjižnice i upoznavanjem s ključnim dokumentima kao što su Standard za školske knjižnice (2023) i IFLA-in Manifest za školske knjižnice (2025). Upitajmo se tko su nam saveznici u lokalnoj zajednici koji mogu pomoći preurediti prostor kako bi bio što inkluzivniji. Promislimo o svojim stavovima prema korisnicima koji dolaze u knjižnicu. Kako im pokazujemo da su dobrodošli? Na koje načine mogu saznati koje im usluge pruža školska knjižnica? Imaju li priliku izraziti svi povratnu informaciju o doživljajima u knjižnici? Prezentacija će prikazati mnoge ideje školskih knjižničara iz Europe i Azije koji su prošli proces transformacije tradicionalnih knjižnica u moderne školske knjižnice kojima se lokalne zajednice ponose. Analizirat će se iskustva knjižničara koji su prošli proces transformacije tradicionalnih školskih knjižnica u moderne prostore za učenje kojima se škole i šira zajednica danas ponose.

KLJUČNE RIJEČI: inkluzija; prostori za učenje; suradnja s lokalnom zajednicom

SUMMARY

Designing inclusive learning spaces begins by considering the needs of school library users and familiarizing oneself with key documents such as the School Library Standard (2023) and the IFLA School Library Manifesto (2025). Let's ask ourselves who our allies are in the local community who can help rearrange the space to be as inclusive as possible. Let's reflect on our attitudes towards users who come to the library. How do we show them they are welcome? How can they find out what services the school library provides? Do they have the opportunity to express their feedback about their library experiences?

16. okrugli stol za školske knjižnice: Školska knjižnica u funkciji odgoja

The presentation will showcase many ideas from school librarians in Europe and Asia who have undergone the process of transforming traditional libraries into modern school libraries that local communities are proud of. It will analyze the experiences of librarians who have transformed traditional school libraries into modern learning spaces that schools and the wider community are now proud of.

KEYWORDS: inclusion; learning spaces; cooperation with the local community

Knjižnica kao siguran prostor: kreativno-terapijski pristup učenicima s teškoćama

The School Library as a Safe and Supportive Space: A Creative-Therapeutic Approach to Inclusive Education

Romina Fic

Graditeljska škola Čakovec
romina.heda@gmail.com

Tatjana Novak

Graditeljska škola Čakovec
tatjana.novak2@skole.hr

SAŽETAK

Rad s učenicima s teškoćama u razvoju na srednjoškolskoj razini zahtjeva individualiziran i senzibiliziran pristup. U Graditeljskoj školi Čakovec školska knjižničarka i nastavnica hrvatskoga jezika provode interdisciplinarni projekt koji objedinjuje biblioterapiju, filmsku terapiju i vizualno oblikovanje. Cilj je razvoj emocionalnih, socijalnih i komunikacijskih vještina učenika te prevencija nepoželjnih oblika ponašanja u sigurnom i poticajnom okruženju.

Biblioterapija učenicima omogućuje prepoznavanje vlastitih izazova kroz književne tekstove i potiče emocionalnu pismenost. Filmska terapija koristi identificiranje s likovima iz filmova za razvoj empatije, samorefleksije i verbalizaciju emocija, uz podršku nastavnice audiovizualnih tehnologija koja pridonosi digitalnoj pismenosti učenika. Vizualno oblikovanje nudi neverbalni kanal izražavanja kroz likovne aktivnosti, uz stručnu podršku nastavnice likovne umjetnosti.

U projekt su uključene i stručne suradnice – socijalna pedagoginja i pedagoginja, koje kroz radionice, individualni rad i praćenje učenika prilagođavaju metode prema specifičnim potrebama. Projekt potvrđuje važnost međupredmetne suradnje i terapijsko-kreativnih metoda u inkluzivnom obrazovanju te osnažuje učenike za osobni razvoj i socijalnu integraciju.

Projekt je financiran sredstvima Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih u školskoj godini 2024./2025. kroz Poziv za financiranje preventivnih projekata.

KLJUČNE RIJEČI: biblioterapija; emocionalna pismenost; filmska terapija; inkluzivno obrazovanje; međupredmetna suradnja

SUMMARY

Working with students with developmental disabilities at the secondary school level requires an individualized and sensitive approach. At the Čakovec School of Construction, the school librarian and the Croatian language teacher are implementing an interdisciplinary project that combines bibliotherapy, film therapy, and visual design. The goal is to develop students' emotional, social, and communication skills, while also preventing undesirable behaviors in a safe and supportive environment.

Bibliotherapy helps students recognize and better understand their own challenges through carefully selected literary texts, promoting emotional literacy. Film therapy fosters empathy, self-reflection, and emotional expression by encouraging students to identify with characters and situations from films. This component is supported by the audiovisual technology teacher, who also contributes to the development of students' digital literacy. Visual design offers a non-verbal outlet for expression through artistic activities such as drawing, painting, clay modeling, and collage, under the expert guidance of the visual arts teacher.

The project also involves two professional associates—a social pedagogue and a school counselor—who provide tailored support through workshops, individual sessions, and ongoing student monitoring. Their involvement ensures that methods are adapted to the specific needs of each student.

This project highlights the value of cross-curricular collaboration and the use of creative and therapeutic methods in inclusive education. It empowers students to grow personally and integrate more fully into society.

The project is funded by the Ministry of Science, Education and Youth for the 2024/2025 school year through a call for the financing of preventive programs.

KEYWORDS: inclusive education; bibliotherapy; film therapy; emotional literacy; interdisciplinary cooperation

NAKLADNIK

Hrvatsko knjižničarsko društvo

ZA NAKLADNIKA

Jasenska Pleško

UREDILE

Anja Kučan Buterin

Nataša Mesić Muharemi

Anita Pešut

LEKTURA I KOREKTURA

Nataša Mesić Muharemi

Marija Miletić

Tatjana Šijaković Katarinček

Adriana Turić Erceg

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Anja Kučan Buterin

NASLOVNICA/VIZUAL

Anita Pešut

Lipanj 2026.